

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TRB2 BÖLGESİNDE GENÇ ÇİFTÇİLERİN TARIM VE KIRSAL ALAN
ALGILARI İLE KARAR VERME SÜREÇLERİNDE ETKİLİ
FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Erdal ÇETİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Bitkisel Üretim ve Teknolojileri Anabilim Dalı

Temmuz-2025
MUŞ
Her Hakkı Saklıdır

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TRB2 BÖLGESİNDE GENÇ ÇİFTÇİLERİN TARIM VE KIRSAL ALAN
ALGILARI İLE KARAR VERME SÜREÇLERİNDE ETKİLİ
FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

Erdal ÇETİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bitkisel Üretim ve Teknolojileri Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mustafa YAŞAR

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Aydın AKKAYA

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Remzi EKİNCİ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mustafa YAŞAR

Temmuz-2025

MUŞ

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL ONAYI

Erdal ÇETİN tarafından hazırlanan “Genç Çiftçilerin Tarım Ve Kırsal Alan Algıları İle Karar Verme Süreçlerinde Etkili Faktörlerin Analizi” adlı tez çalışması 19/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Muş Alparslan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bitkisel Üretim Teknolojileri Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Aydın AKKAYA

.....

Muş Alparslan Üniversitesi, UBF/BÜT

Danışman

Doç. Dr. Mustafa YAŞAR

.....

Muş Alparslan Üniversitesi, UBF/BÜT

Üye

Doç. Dr. Remzi EKİNCİ

.....

Dicle Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla
Bitkileri

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Erdal ÇETİN

19.06.2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TRB2 BÖLGESİNDE GENÇ ÇİFTÇİLERİN TARIM VE KIRSAL ALAN ALGILARI İLE KARAR VERME SÜREÇLERİNDE ETKİLİ FAKTÖRLERİN ANALİZİ

Erdal ÇETİN

Muş Alparslan Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Bitkisel Üretim ve Teknolojileri Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Mustafa YAŞAR

Bu çalışmada, Türkiye'nin sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerinden biri olan TRB2 Bölgesi (Van, Muş, Bitlis ve Hakkâri illeri) özelinde, genç çiftçilerin tarım sektörüne yönelik algıları, mesleki motivasyonları, destek mekanizmalarına erişim düzeyleri ve sektörde kalma eğilimleri incelenmiştir. Ayrıca gençlerin tarımda nesil yenilenmesine yönelik politika süreçlerine katılım düzeyleri ile bu sürece dâhil olma motivasyonlarını etkileyen örgütsel, ekonomik ve sosyal faktörler analiz edilmiştir.

Araştırmada, Tarım ve Orman Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sistemi verilerine göre 18-41 yaş aralığında olan çiftçiler esas alınmıştır. Araştırmanın özgün verileri, örnekleme yöntemiyle seçilen genç çiftçilere uygulanan anketler aracılığıyla elde edilmiştir. Örneklem büyüklüğü, sonlu bir popülasyon için oransal örnekleme yöntemiyle hesaplanarak analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, TRB2 Bölgesi'nde tarım sektörünün istihdamdaki payının %24,5 ile ülke ortalamasının (%14,8) oldukça üzerinde olduğunu; bölgede yüksek seyreden işsizlik oranı (%17,2) ve sanayi ile hizmet sektörlerinin sınırlı gelişimi nedeniyle tarımın ekonomik sürdürülebilirlik açısından kritik önemde bulunduğunu göstermiştir. Tarımsal nüfusun yaş dağılımı incelendiğinde, genç çiftçilerin oranının Türkiye ortalamasının üzerinde (%18,25) olmasına rağmen, yaşlanma eğiliminin sürdüğü tespit edilmiştir.

Genç çiftçilerin kırsalda yaşamlarını sürdürebilmeleri ve tarımsal üretimde kalıcı olabilmeleri için yalnızca finansal değil, aynı zamanda sosyal güvenlik, bilgiye erişim ve temsiliyet gibi çok boyutlu destek mekanizmalarına ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. TRB2 Bölgesi'nin istihdam ve kalkınma göstergeleri açısından öncelikli müdahale alanlarından biri olarak değerlendirilmesi gerektiği ve bu kapsamda genç çiftçilere yönelik çok boyutlu kırsal kalkınma politikalarının tasarlanmasının zorunlu olduğu sonucuna varılmıştır.

2025, 163 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Genç Çiftçi, Genç Çiftçilerin Karar Verme Süreçleri, Kırsal Kalkınma Politikaları, Tarımsal Destek Mekanizmaları, TRB2 Bölgesi

ABSTRACT

MS THESIS

ANALYSIS OF YOUNG FARMERS' PERCEPTIONS OF AGRICULTURE AND RURAL AREAS AND FACTORS AFFECTING THEIR DECISION-MAKING PROCESSES

Erdal ÇETİN

Muş Alparslan University

Natural and Applied Science

Department of Plant Production and Technologies

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa YAŞAR

This study investigates the perceptions of young farmers regarding the agricultural sector, their professional motivations, their level of access to support mechanisms, and their tendency to remain in the sector, with a focus on the TRB2 Region (comprising the provinces of Van, Muş, Bitlis, and Hakkâri), one of Türkiye's socio-economically disadvantaged areas. Additionally, the study analyses the levels of participation of young people in policy processes related to generational renewal in agriculture, as well as the organisational, economic, and social factors that influence their motivation to engage in this process.

The research is based on farmers aged between 18 and 41, identified from the data of the Farmer Registration System (ÇKS) which is a data system of the Ministry of Agriculture and Forestry. The first level information was collected through surveys addressed to young farmers selected by a sampling method. The sample size was determined using proportional sampling for a finite population and analysed accordingly.

The findings of the study reveal that the share of the agricultural sector in regional employment in the TRB2 Region is 24.5%, considerably higher than the national average of 14.8%. Due to the region's high unemployment rate (17.2%) and the limited development of the industrial and service sectors, agriculture holds critical importance for economic sustainability. The analysis of the age distribution of the agricultural population shows that, although the proportion of young farmers is above the national average (18.25%), the ageing trend within the sector persists.

The research concludes that in order for young farmers to maintain their livelihoods in rural areas and sustain their engagement in agricultural production, they require not only financial support but also comprehensive support mechanisms involving social security, access to information, and effective representation. It is concluded that the TRB2 Region should be regarded as a priority area for intervention based on employment and development indicators, and that multi-dimensional rural development policies targeting young farmers are essential within this scope.

2025, 163 pages

Keywords: Agricultural Support Mechanisms, Decision Making Processes of Young Farmers, Rural Development Policies, TRB2 Region, Young Farmers

ÖNSÖZ

2024 yılı verilerine göre, Tarım ve Orman Bakanlığı, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 2 milyon 328 bin çiftçinin yaklaşık %30'u 65 yaş ve üzerindedir. Bu demografik veri, önümüzdeki çeyrek yüzyılda sürdürülebilir gıda üretimi açısından ciddi bir riskin habercisidir.

Mevcut çiftçilerin emekli olmasıyla birlikte, üretimi sürdürecektir genç ve donanımlı bir neslin yetiştirilememesi; genç çiftçilerin tarımda kalmasının sağlanamaması veya sektöre giriş önündeki engellerin kaldırılmaması durumunda, gelecekte bir gıda krizi ile karşılaşılması muhtemeldir.

Kırsal alandaki bu demografik değişimin yalnızca kırsal bölgelerle sınırlı kalmayıp, tarımsal üretim ve toplumun gıda güvenliği üzerinde de olumsuz etkiler yaratacağı açıktır. Bu durum hem politika belgelerinde karşılık bulmakta hem de birçok akademik çalışmada ele alınmaktadır.

Tarım nüfusunun yaşlanması, gıda güvenliği ve egemenliği açısından stratejik bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede çözüm odaklı politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Akademik camianın da bu politikalara bilimsel bir bakış açısıyla katkı sunması ve karar alıcılara yön verecek değerlendirmelerde bulunması büyük önem taşımaktadır.

Gelişmiş toplumlarda bireyler ve topluluklar, sosyo-ekonomik statülerinden bağımsız olarak, hak ve çıkarlarını demokratik kitle örgütleri aracılığıyla savunmakta, kamuoyu oluşturmakta ve karar alma süreçlerinde etkin rol oynamaktadır.

Bu bağlamda, genç çiftçilerin ve çiftçi adaylarının ulusal ve yerel düzeyde politika geliştirme süreçlerine neden ve nasıl katılmaları gerektiğine dair farkındalığın artırılması, onların demokratik yaşama katılım bilincinin güçlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın, genç çiftçilerin karar alma süreçlerine katılımını güçlendirmeye ve mevcut tarım politikalarının katılımcı yaklaşımlarla yeniden şekillendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Konu seçiminde ve araştırma sürecinde gösterdiği hoşgörü ve rehberlik için Doç. Dr. Mustafa YAŞAR'a, araştırma bulgularının analizinde sunduğu katkılar nedeniyle Dr. Mehmet HASDEMİR'e, TRB2 Bölgesi Ziraat Odası Başkanlarına, İl/İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerine ve ankete katılarak çalışmama destek veren genç çiftçilere teşekkür ederim.

Erdal ÇETİN

MUŞ-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Problemi	4
1.2 Araştırmanın Amacı	5
1.3 Araştırmanın Önemi	6
1.4 Araştırmanın Varsayımları	7
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	8
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	9
2.1 Kır, Kent Kavramları ve İlişkisi.....	10
2.2 Nüfus Dinamikleri ve Kentleşme.....	11
2.3 Genç, Genç Çiftçi ve Kırsal Gençlik Kavramları	14
2.4 Niçin Genç Çiftçilere İhtiyaç Duyuyoruz?	17
2.5 Genç Çiftçi ve Çiftçi Adayları Niçin Tarımda Bir Gelecek Görmüyorlar?	20
2.6 Kamu Politikası Çerçevesi	23
2.6.1 Cumhuriyet Döneminde Genç Çiftçilere Yönelik Kamusal Politikalar.....	23
2.6.2 Tarım Kanunu	24
2.6.3 Kalkınma Planları.....	25
2.6.4 Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi	25
2.6.5 Tarım ve Orman Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı	26
2.6.6 III. Tarım ve Orman Şurası	28
2.6.7 Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Doğru Türkiye'nin Ulusal Yol Haritası.....	29
2.6.8 2021-2023 Ulusal Genç İstihdam Stratejisi	30
2.7 Tarım Sektörünün Finansmanı ve Genç Çiftçiler	31
2.7.1 Tarım Sektörünün Finansmanı	32
2.7.1.1 Destekleme Ödemeleri	33

2.7.1.2 Tarım Bankacılığı	33
2.7.1.3 Tedarikçi Finansmanı.....	38
2.7.1.4 Hibe ve Teşvikler	39
2.7.2 Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Tarım Sektörü	41
2.8 Dünyada ve Türkiye’de Çiftçi Örgütlenmeleri ve Genç Çiftçilerin Temsili	42
2.8.1 Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme: Kurumsal Çeşitlilik ve Temsiliyet	43
2.8.1.1 Ziraat Odası Başkanlıkları.....	44
2.8.1.2 Tarım Kredi Kooperatifleri	45
2.8.1.3 Tarımsal Üretici Birlikleri.....	45
2.8.1.4 Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	46
2.8.1.5 Ticaret Bakanlığı Sorumluluğundaki Kooperatifler.....	47
2.8.1.6 İslah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri.....	48
2.8.1.7 Türkiye Tohumcular Birliği	49
2.8.1.8 Ürün Konseyleri	49
2.8.1.9 Sulama Birlikleri	49
2.8.1.10 Çiftçi Dernekleri ve Tarımsal Vakıflar	50
2.8.1.11 Tarım ve Orman Gençlik Konseyi	50
2.8.2 Dünyada Genç Çiftçi Örgütleri ve Demokratik Hayata Katılımları	50
2.8.2.1 Genç Çiftçiler Sosyal Ağı – Yeni Zelanda (1927).....	51
2.8.2.2 Ulusal Genç Çiftçi Kulüpleri Federasyonu – UK (1932).....	51
2.8.2.3 Avrupa Kırsal Gençliği – Finlandiya Merkezli (1957).....	51
2.8.2.4 Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi – CEJA (1958)	52
2.8.2.5 Geleceğin Çiftçileri Ağı – Avustralya (2002).....	52
2.8.2.6 Ulusal Genç Çiftçi Koalisyonu – ABD (2010)	53
2.8.2.7 Genç Çiftçiler Federasyonu – Uganda (2016)	53
2.8.2.8 AFASA Youth – Güney Afrika Cumhuriyeti (2018).....	53
2.8.2.9 Diğer Genç Çiftçi Örgütleri	54
2.9 AB ve Dünyada Genç Çiftçilere Yönelik Politika ve Stratejiler.....	54
2.9.1 Avrupa Birliği’nde Genç Çiftçi Politikaları ve Stratejileri	54
2.9.1.1 AB Genç Nüfusa Yönelik Politikalar.....	55
2.9.1.2 OTP Kapsamında Genç Çiftçilere Yönelik Hibe ve Destekler.....	55
2.9.2 ABD Başlangıç Düzeyindeki Çiftçilere Yönelik Politika Aracı.....	57
2.10 Ülkemizde Genç Çiftçiler Üzerine Yürütülen Akademik Çalışmalar.....	59

3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	66
3.1 Materyal	66
3.2 Örnekleme Yöntemi.....	66
3.3 Analiz Yöntemi	67
3.4 Çoklu uyum analizi (Multiple correspondence analysis, MCA).....	68
4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA.....	72
4.1 Çoklu Uyum Analizi Sonuçları.....	72
4.2 Demografi ve Sosyal Yapı	76
4.3 Kırsal Yaşam Koşulları ve Çiftçilik Mesleğinin Geleceği.....	83
4.4 Genç Çiftçilerin Mesleki Algıları ve Motivasyonları	87
4.5 Tarımsal Üretim Pratikleri ve Bilgiye Erişim	91
4.6 Çiftçilikte Sosyal Güvence ve Geleceğe Dair Beklentiler	97
4.7 Finansal Dayanıklılık ve Kaynaklara Erişim	100
4.8 Örgütlülük ve Politika Süreçlerine Katılım.....	104
4.9 Genç Çiftçilerin Dijital Yeterlilikleri ve Yaklaşımları.....	108
4.10 Genç Çiftçilerin Tarımsal Destekler ve Hibe Programlarına Erişimi	117
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	126
5.1 Sonuçlar	126
5.2 Öneriler	131
KAYNAKÇA.....	134
EKLER	140
EK-1 Genç Çiftçi Anketi.....	140

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

F	: Frekans
%	: Yüzde

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFASA	: Güney Afrika Çiftçiler Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BBDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BŞB	: Büyükşehir Belediyesi
CEJA	: Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
DAKA	: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAP	: Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
FAO	: BM, Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
GÇP	: Genç Çiftçi Projesi
GZFT	: Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsatlar ve Tehditler Analizi
IFAD	: BM, Uluslararası Kalkınma Fonu
IPARD	: Katılım Öncesi Yardım Aracı, Kırsal Kalkınma
KKUEP	: Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi
KKYDP	: Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KOP	: Konya Ovası Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı
NZYF	: Yeni Zelanda Genç Çiftçiler Ağı
NFYFC	: Birleşik Krallık Ulusal Genç Çiftçi Kulüpleri Federasyonu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OTP	: Ortak Tarım Politikası
PESTLE	: Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Yasal ve Çevresel Analiz
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SWOT	: Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsatlar ve Tehditler Analizi
TARSİM	: Tarım Sigortaları Havuzu
TCZB	: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKK	: Tarım Kredi Kooperatifleri
TOB	: Tarım ve Orman Bakanlığı
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UK	: United Kingdom (Birleşik Krallık)
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
US	: Birleşik Devletler
USDA	: Birleşik Devletler Tarım Bakanlığı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Küresel düzeyde kırsal-kent nüfusu değişimi	13
Şekil 2.2 Ülkemizde kırsal-kent nüfusunda yaşanan değişim.....	13
Şekil 2.3 Seçilmiş Sektörlerin Toplam Krediler İçerisinde Payı.....	34
Şekil 2.4 Krediler Coğrafi Dağılımı	34
Şekil 3.1 Üç değişkenli gösterge matrisi.	69
Şekil 3.2 Burt matrisi.....	70
Şekil 4.1 Çoklu uyum analizi diyagramı	76

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1 Türkiye'de tarımsal örgütlenme yapısı	3
Çizelge 1.2 2024 Yılı TOB Çiftçi Kayıt Sistemi Verilerine Göre Yaş Dağılımı	4
Çizelge 1.3 Türkiye ve TRB2 Bölgesi ÇKS Kayıtlı Çiftçiler ve Yaş Aralıkları.....	7
Çizelge 2.1 2023 Yılı sektörlere göre istihdam oranları (bin kişi)	18
Çizelge 2.2 Ulusal Genç İstihdam Stratejisi Tarım Sektörü Tedbiri.....	31
Çizelge 2.3 TCZB Faiz indirimli krediler limitleri.....	37
Çizelge 2.4 2016.2023 dönemi SGK Aktif Sigortalı Verileri	42
Çizelge 2.5 Üretici merkez birlikleri	46
Çizelge 2.6 Tarımsal amaçlı birim kooperatifler ve ortak sayıları	47
Çizelge 3.1 TRB2 Bölgesi Genç Çiftçi ve Genç Çiftçi Anket Sayıları.....	67
Çizelge 4.1 Burt tablosu (matrisi).....	73
Çizelge 4.2 İşletme özellikleri ait başlangıç matrisinin analiz sonuçları	74
Çizelge 4.3 İşletme özelliklerine ait koordinat, korelasyon ve katkı değerleri	75
Çizelge 4.4 İl bazında araştırmaya katılan genç çiftçi sayısı.....	77
Çizelge 4.5 Genç çiftçilerin cinsiyet dağılımları	77
Çizelge 4.6 Medeni durumları	77
Çizelge 4.7 Genç çiftçi dışında Tarımsal Faaliyetlere Katkı Sağlayan Birey Sayısı	78
Çizelge 4.8 Genç çiftçilerin eğitim düzeyleri	78
Çizelge 4.9 Genç çiftçilerin yaşadıkları yerleşim yerlerinin idari statüsü.....	79
Çizelge 4.10 Yaşanılan yer ve çiftlik lokasyonlarının uyumu.....	79
Çizelge 4.11 Çiftçiliğe başlangıç dönemi.....	80
Çizelge 4.12 Genç çiftçilerin babalarının mesleği/geçim kaynağı	80
Çizelge 4.13 Çiftçilik Yapılan Tarım Alanlarının Mülkiyet Durumu	81
Çizelge 4.14 Çiftçiliklerin temel faaliyet alanı.....	82
Çizelge 4.15 Genç çiftçilerin gelecekte olmak istedikleri tarım alanı.....	82
Çizelge 4.16 Çiftçilik mesleği seçiminde ki ifadeler katılımlı düzeyleri.....	83
Çizelge 4.17 Tarımsal Faaliyette Bulduğunuz Kırsal Alanda Sunulan Hizmetlerin Yeterlilikleri.....	84
Çizelge 4.18 Kırsal Alan Yaşam Koşulları Sizin veya Çocuklarınızın Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmeleri Konusundaki Görüşünüzü Nasıl Etkiler?	84
Çizelge 4.19 Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İster misiniz?.....	85

Çizelge 4.20 Kırsal alan koşullarının genç çiftçinin veya çocuklarının çiftçilik mesleğine devam etmesini etkileme derecesi	85
Çizelge 4.21 Kırsal alanların ve tarım sektörünün gençler için daha çekici hale getirilmesi amacıyla öncelik verilmesi istenen koşullar	86
Çizelge 4.22 Çiftçiliğe başlangıç dönemi	87
Çizelge 4.23 Çiftçilik Mesleğini Seçiminde Aşağıdaki İfadelere Katılım Düzeyinizi... ..	88
Çizelge 4.24 Çiftçilik Yapılan Tarım Alanlarının Mülkiyet Durumu	88
Çizelge 4.25 Çiftçilik Mesleğine Dair Görüşlere Katılım Düzeyinizi Belirtiniz?	89
Çizelge 4.26 Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İster misiniz?.....	89
Çizelge 4.27 Çocuklarınızın / Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Etmelerini İstememe Nedenlerine Katılım Düzeyleri	90
Çizelge 4.28 Asgari Ücret Dahi Olsa Yaşadığımız Bölgede veya Başka Şehirde Bir İş Teklifi Gelse Çiftçilik Mesleğini Bırakır mısınız?	91
Çizelge 4.29 Tarımsal üretim yaparken aşağıdaki uygulamalarına ilişkin yaklaşımlarınızı belirtiniz.....	92
Çizelge 4.30 Tarımsal üretim ile ilgili yeni bir çeşit, üretim şekli, pazarlama, bilgi, makine veya teknoloji söz konusu olduğunda nasıl bir tutum takınırsınız?	93
Çizelge 4.31 İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerini ziyaret sıklığı	94
Çizelge 4.32 İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğünün genç çiftçileri ziyaret sıklığı.....	94
Çizelge 4.33 Hayvan bakım ve besleme, tohumluk seçimi, ekim, gübreleme, sulama, ilaçlama ve hasat gibi kritik dönemlerde uygulama konusunda tavsiye alınan kaynaklar ve tavsiye sıklıkları oranı	94
Çizelge 4.34 Tarımsal konularda internet üzerinden bir eğitim veya toplantıya katıldınız mı?	95
Çizelge 4.35 Çiftçilik mesleğiniz boyunca veya öncesinde bitkisel/hayvansal üretim konusunda herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?.....	95
Çizelge 4.36 Katıldığımız Eğitim veya Toplantıları Nasıl Değerlendirirsiniz?	95
Çizelge 4.37 Katıldığımız eğitimleri genel anlamda diğer çiftçilere önerir misiniz?.....	96
Çizelge 4.38 Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.....	96
Çizelge 4.39 Sözleşmeli Üretim Yapıyor musunuz?	97

Çizelge 4.40 Çevrenizde ki diğer çiftçiler üretimle ilgili olarak size ne sıklıkla danışır? Görüşünüze başvururlar?	97
Çizelge 4.41 Sosyal Güvenlik (Sigortalılık) Durumunuz Nedir?	98
Çizelge 4.42 Kaç Yıldır Sigortalısınız?	98
Çizelge 4.43 Tarım Bağ.Kur Kaydınız Var İse Sigorta Primlerinizi Ödeme Durumunuzu Belirtiniz.	99
Çizelge 4.44 Çiftçilik Mesleğinden Emekliliği Hiç Düşündünüz mü? Ne Zaman Emekli Olursunuz?	99
Çizelge 4.45 Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Dışında Bireysel Emeklilik (BES) Hesabınız var mı?	100
Çizelge 4.46 Tarımsal Faaliyet Dışında Bir Geliriniz Var mı?	100
Çizelge 4.47 Kredi Kartı Kullanıyor musunuz?	101
Çizelge 4.48 Son 5 Yıl İçerisinde Aşağıda ki Kurumların Hangisinden Tarımsal Amaçlı Kredi Kullandınız?	101
Çizelge 4.49 En Son Hangi Amaçla Tarımsal Amaçlı Kredi Kullandınız?	102
Çizelge 4.50 Son 5 yılda dolu, don, kuraklık, fırtına, sel ve su baskını, yangın, yaban domuzu ve heyelan gibi olaylardan dolayı ürünleriniz veya hayvanlarınız zarar gördü mü?	102
Çizelge 4.51 Ürünlerinizi veya hayvanlarınızı TARSİM ile sigortalıyor musunuz? ...	102
Çizelge 4.52 Toplam hane geliri içerisinde tarımın payı.....	103
Çizelge 4.53 Çiftçilik Yaparken En Çok Neye İhtiyaç Duyuyorsunuz / Eksikliğini Hissediyorsunuz?	104
Çizelge 4.54 Ziraat Odası, Üretici Birliği veya Kooperatif gibi herhangi bir çiftçi örgütüne üye misiniz?	105
Çizelge 4.55 Tarımsal örgütlere üyelik durumları.....	105
Çizelge 4.56 Üyesi olduğunuz tarımsal örgütlerin sizin hak ve menfaatlerinizi koruma ve çiftçilik mesleğini geliştirme konusunda yürüttükleri faaliyetleri nasıl değerlendiriyorsunuz?	105
Çizelge 4.57 Genç Çiftçi olarak öneri, tavsiye ve beklentilerinizi kimlere iletiyorsunuz?	106
Çizelge 4.58 Genç Çiftçilere yönelik politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) aşağıdaki kişi ve kurumlar ne derecede etki edebilirler?	107

Çizelge 4.59 Genç Çiftçiler olarak tarım sektöründe uygulanan politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) etki edebileceğinize inanıyor musunuz?.....	107
Çizelge 4.60 Tarımsal örgütler dışında dernek, vakıf gibi örgütlere de üyeliğiniz var mı?	108
Çizelge 4.61 Aşağıda ki Teknolojik Araçlardan Hangisine Sahipsiniz?	109
Çizelge 4.62 İnternet Erişiminizi Nasıl Sağlıyorsunuz?.....	109
Çizelge 4.63 Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) Başvurunuzu e-devlet üzerinden mi yapıyorsunuz?.....	109
Çizelge 4.64 Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere e-devlet üzerinden sunulan hizmetleri, TARIMCEBİMDE gibi mobil uygulamalarını kullanıyor musunuz?.....	110
Çizelge 4.65 Tarımsal üretim ile ilgili yeni bir çeşit, üretim şekli, pazarlama, bilgi, makine veya teknoloji söz konusu olduğunda nasıl bir tutum takınırsınız?	110
Çizelge 4.66 Tarımsal konularda internet üzerinden bir eğitim veya toplantıya katıldınız mı?	111
Çizelge 4.67 Çiftçilik mesleğiniz boyunca veya öncesinde bitkisel/hayvansal üretim konusunda herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?.....	111
Çizelge 4.68 Katıldığınız Eğitim veya Toplantıları Nasıl Tanımlarsınız?	111
Çizelge 4.69 Katıldığınız veya genel anlamda eğitimleri diğer çiftçilere önerir misiniz?	112
Çizelge 4.70 Tarımsal üretim, kırsal alan yaşam koşulları, çiftçilik ve genç çiftçilerin geleceğine ilişkin öneri, sorun, talep veya beklentilerinizi dijital platformlar aracılığı (CİMER, III. Tarım ve Orman Şurası, Sosyal Medya Hesapları vb.) iletme sıklığı	112
Çizelge 4.71 Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere çiftçilere hitap eden kurumların veya örgütlerin web siteleri ve sosyal medya hesaplarını ne sıklıkla takip ediyorsunuz?	113
Çizelge 4.72 Aktif Bir e-posta Hesabınız Var mı?.....	113
Çizelge 4.73 Sosyal Medyayı Takip Ediyor musunuz?.....	113
Çizelge 4.74 Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.....	114

Çizelge 4.75 Tarımla İlgili Yayın Yapan Aşağıdaki TV Kanallarından Hangilerini, Ne Sıklıkla Takip Ediyorsunuz?	115
Çizelge 4.76 Tarımsal destekler başta olmak üzere Genç Çiftçilere yönelik gelişmeleri hangi kanaldan, ne sıklıkla takip ediyorsunuz?	115
Çizelge 4.77 Aşağıda listelenen eğitimlerden hangilerine katıldınız?	116
Çizelge 4.78 Tarımsal konularda lise / ön lisans / lisans düzeyin de eğitiminiz var mı?	116
Çizelge 4.79 Genç Çiftçi Olarak Tarımsal Üretimde Aşağıda ki Sorunlarla Ne Sıklıkla Karşılaşıyorsunuz?	116
Çizelge 4.80 Çiftçilik Yaparken En Çok Neye İhtiyaç Duyuyorsunuz / Eksikliğini Hissediyorsunuz?.....	117
Çizelge 4.81 Tarımsal desteklerden faydalaniyor musunuz?	117
Çizelge 4.82 Tarımsal desteklerden faydalanmıyorsanız bunu açıklar mısınız?.....	118
Çizelge 4.83 Tarımsal desteklere ilişkin görüşlerinizi lütfen belirtiniz.....	119
Çizelge 4.84 Çiftçilik mesleğini devam ettirebilmek için mevcut destekleme araçları (mazot, gübre, fark ödemesi gibi) ve toplamı yeterli mi?	119
Çizelge 4.85 Genç çiftçilere yönelik hibe, destek, proje ve eğitim programlarının herhangi birine başvuruda bulundunuz mu? Yararlandınız mı?.....	120
Çizelge 4.86 Genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklerden niçin yararlanamadınız?... 120	
Çizelge 4.87 Genç Çiftçilere Yönelik Hibe/Destek Programlarından en az birinden yararlandıysanız, başvuru ve hibe kullanım sürecini ilişkin değerlendirmenizi paylaşır mısınız?	121
Çizelge 4.88 Genç çiftçilere yönelik hibe / destek / eğitim programlarından hangilerine başvurduunuz veya yararlandınız?	122
Çizelge 4.89 Genç çiftçilere yönelik hibe programlarını ve hibe miktarlarını yeterli buluyor musunuz?	123
Çizelge 4.90 Genç Çiftçilere Yönelik Hibe/desteklerden nasıl haberdar oldunuz?	124
Çizelge 4.91 Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.....	124

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan ve insanlar var oldukça önemini hiçbir zaman yitirmeyecek tek meslek "*çiftçilik*" ve bu mesleğin faaliyet alanı da "*tarım*"dır. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için beslenmeye ve besin elde etmek için de tarımsal üretim yapmaya ihtiyacı vardır.

Hızlı kentleşme ve kırsal nüfusta yaşanan değişim ile beraber artan nüfus ve gıdaya olan talep artışı, doğal kaynakların sınırlılığı, iklim değişikliği ve tarımsal üretim üzerinde yarattığı etkiler, değişen tüketim alışkanlıkları ve gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle tarım bugünde, gelecekte de ülkelerin en stratejik politika alanlarından biri olacaktır.

Yapay zekâ teknolojilerinin çeşitli meslek gruplarını dönüştürme ve bazı iş alanlarını devralma potansiyeline ilişkin tartışmalar sürerken, Dünya Ekonomik Forumu'nun 55 ülkede yaklaşık 1,000 işverenle gerçekleştirdiği araştırmaya göre, önümüzdeki beş yıl içinde küresel ölçekte 35 milyonu aşkın pozisyonla en yüksek istihdam talebinin tarım sektöründe gerçekleşeceği öngörülmektedir (Zaba ve Dell'Anna, 2025).

Tarım sektörü ile ilgili sorunlar birçok sektöre kıyasla daha kapsamlı ve karmaşık olmasına rağmen sektörünün bugün içerisinde bulunduğu sorunlar içerisinde tarımsal nüfusun yaşlanması veya başka bir ifadeyle genç nüfusun tarım dışı sektörlerle yönelmesi ancak son yıllarda gündem olabilmıştır.

Birleşmiş Milletler, Gıda ve Tarım Örgütü tarafından yayımlanan "The Future of Food and Agriculture, Trends and Challenges" adlı çalışmada 2050 yılında dünya nüfusunun yaklaşık 10 milyar olacağını 2012 yılına kıyasla ve %50 daha fazla gıda, yem ve biyoyakıt üretimine ihtiyaç duyulacağını tahmin etmektedir (FAO, 2017).

AB tarım sektörünü "yaşlanan tarım nüfusu" ile nitelenmektedir. 2016 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada AB üyesi 28 ülkedeki çiftçilerin %5'i 35 yaş ve daha genç çiftçiler iken, %15'i 35 ile 44, %24'ü 45 ile 54, %25'i 55 ile 64 ve %30'u 65 yaşın üzerinde olduğu ortaya konmuştur. Avrupalı çiftçilerin yaş yapısı, 2016 yılında 35 yaşından küçük her çiftçiye karşılık 65 yaşından büyük altıdan fazla çiftçinin olması şeklindedir. Son on yılda, genel çiftçilik nüfusundaki genç çiftçilerin oranı azalırken, 55 yaşından büyük çiftçilerin oranı artmıştır (Augère-Granier ve McEldowney, 2020).

ABD Tarım Bakanlığı 2017 yılı tarım sayımı sonuçlarına göre de ülke genelinde çiftçilerin ortalama yaşının 2012 yılına kıyasla 56.3'ten 57.5'e yükseldiği ve üreticilerin

yaş ortalamasının artış eğilimi gösterdiği rapor edilmiştir. ABD'de ki üreticilerin toplam sayısında 2012 yılında ki tarım sayımına göre %7 arttı. Ancak 65 yaş ve üstü üreticilerdeki %26'lık artışa kıyasla genç üreticilerde %11'lik bir artış oldu. 35-64 yaş arası üreticilerde ise %2 azalış olmuştur (USDA, National Agricultural Statistics Service, 2018).

55 yaş ve üzeri çiftçilerin oranının Güney Amerika, Asya ve Sahra Altı Afrika'da artmaktadır (Heide-Ottosen, 2014). Ulusal Çiftçi Federasyonu verilerine göre Avustralya'da ortalama çiftçi yaşı 55 olup, bu rakam ortalama Avustralyalı çalışanın yaşından 17 yıl daha fazladır (National Farmers' Federation, 2019).

İngiltere'de bir çiftçinin yaş ortalaması 59, Kenya'da 60 yaşında ve Japonya'da bir çiftçi için en yüksek yaş ortalaması olan 67'dir (Anonim, 2022).

Türkiye'de ise BM IFAD tarafından 29-31 Mart 2016'da Senegal'in başkenti Dakar'da düzenlenen "*Youth Agribusiness, Leadership, and Entrepreneurship Summit on Innovation (YALESI 2016)*", konulu konferansta ortaya konan bulgularla aynı paralelde tarımsal nüfusun yaşlandığı, genç nüfusun tarımı bir gelecek olarak görmediği, ekonomik ve sosyal yaşantının kırsal alanlara göre daha cazip olduğu kent yaşamını tercih ettiği ve başka iş alanlarına yöneldiği üst politika belgelerinde vurgulanmıştır (IFAD, 2016).

TÜİK işgücü istatistiklerine göre, 2000 yılında %36'lık bir paya sahip olan tarım sektöründe 7,7 milyon kişi istihdam edilmekteydi. (Olhan, 2011). Bu oran 2005 yılında % 25'e, 2020 yılında %17'ye ve 2022 yılında %15.8'e kadar gerilemiştir (Us ve Akbıyık, 2023).

1959 yılında kurulan "Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi", Avrupa çapında yaklaşık 2 milyon genç çiftçinin politik çıkarlarını temsil ederken, temel önceliklerini genç çiftçileri bilgilendirmek, eğitmek, aralarında iletişimi sağlamak ve yeni genç çiftliklerin kurulmasını sağlamak olarak açıklamaktadır (CEJA, 2022).

AB Örneğinde olduğu gibi ABD'de hizmet veren "*Ulusal Genç Çiftçi Koalisyonu*" ise genç çiftçilerin ulusal çapta temsil edildiği, desteklendiği ve politika süreçlerine katıldıkları bir sivil toplum örgütüdür. Güney Afrika Çiftçi Birliği tarafından tarım ve gıda güvenliği geleceği için AFASA Gençlik kurulmuştur.

Türkiye'de tarım sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin örgütlenmesi, farklı yasal çerçevelere ve tarihsel arka planlara dayanan çok sayıda kurum ve yapıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yapılar, üreticilerin finansmana erişimini kolaylaştırma, girdilere

ulaşımını destekleme, ürünlerini pazarlama olanaklarını geliştirme ve kamusal karar alma süreçlerinde temsiliyet sağlamayı amaçlamaktadır. Ziraat Odaları, Tarım Kredi Kooperatifleri, Üretici Birlikleri, Tarımsal Amaçlı Kooperatifler, Tarım Satış Kooperatifleri, Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri ve Türkiye Tohumcular Birliği gibi kurumlar bu örgütlenmenin temel aktörlerini oluşturmaktadır. Her bir yapı, kendi yasal dayanağı, üyelik yapısı, faaliyet alanı ve örgütsel hiyerarşisi ile tarım sektörünün farklı alanlarında işlev görmektedir.

Çizelge 1.1 Türkiye'de tarımsal örgütlenme yapısı

Kanun	Örgütlenme Yapısı	Örgüt Sayısı	Üye / Ortak Sayısı
1163 sayılı Kooperatifler	Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	9,464	2,254,479
1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri	Tarım Kredi Kooperatifleri	1,623	851,621
4572 sayılı Tarım Satış kooperatif ve birlikleri hakkında kanun	Tarım Satış kooperatifleri	338	332,925
5200 tarımsal üretici birlikleri	Üretici Birlikleri	805	251,707
5996 Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu	Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri	275	570,454
6964 Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu	Ziraat Odaları	760	5,225,151
5553 tohumculuk kanunu	Türkiye Tohumcular Birliği	7	57,534
6172 sulama birlikleri kanunu	Sulama Birlikleri	189	428,669
5253 dernekler kanunu	Çiftçi Dernekleri	525	227,500
2762 vakıflar kanunu	Tarımsal Vakıflar	14	2,500
5488 tarım kanunu	Ürün Konseyleri	9	915
Toplam Örgüt Sayısı		14,009	

Kaynak; Tarım ve Orman Bakanlığı (2024)

Çizelge 1.1'de de görüldüğü üzere 14 bin çiftçi/üretici yapılanması içerisinde genç çiftçilerin ya da genç çiftçi adaylarının özel olarak temsil edildiği ve tarımsal politika süreçlerine aktif olarak katılım sağladığı kurumsallaşmış bir yapı mevcut değildir.

Genç çiftçilerin tarım sektöründe tutulmasına yönelik ilk kurumsal adım, 2016 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından atılmıştır. Bu kapsamda, 18–40 yaş

aralığında, kırsal alanda ikamet eden ve tarımsal faaliyet yürüten gerçek kişilere, 30,000 TL'ye kadar hibe desteği sağlanmıştır.

Söz konusu hibe programı, genç nüfusu tarımsal üretime yönlendirmek ve mevcut genç üreticilerin sektörde kalıcılığını sağlamak amacıyla bir politika aracı olarak tasarlanmıştır. Ancak uygulama sürecinde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından kapsamlı bir etki değerlendirmesi yapılmamış; projeye ilişkin izleme verileri ise yalnızca yıllık faaliyet raporlarında sınırlı düzeyde yer almıştır. Bununla birlikte, 2016 yılında uygulamaya konulan Genç Çiftçi Projesi'ne (GÇP) ilişkin olarak çeşitli yüksek lisans tezleri ve akademik çalışmalar yayımlanmıştır.

Bu bağlamda, bu tez çalışması Türkiye'de genç çiftçilerin mevcut durumunu, tarım sektörüne ilişkin algılarını ve destek mekanizmalarına erişim düzeylerini analiz etmeyi; bu doğrultuda gençlerin tarımda kalmalarını teşvik edecek politika önerileri geliştirmeye katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Daha dinamik ve yenilikçi bir tarım sektörü oluşturmak için gençlerin tarım sektöründe kalmalarını teşvik edecek, onlara gelecek vaat edebilecek ve daha iyi çalışma ve yaşam koşulları sunabilecek kapsamlı bir politika ve stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politika ve stratejinin ilk adımı ise politika yapıcılar ile gençler arasında bir iletişim köprüsü görevi görecektir bir kurumsal yapının hayata geçirilmesidir.

1.1 Araştırmanın Problemi

TOB ÇKS 2024 verilerine göre kayıtlı 2 milyon 328 bin çiftçinin yaklaşık %30'u 65 yaş ve üzeridir (Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2025). Bu demografik veri, sürdürülebilir gıda üretimi açısından önümüzdeki çeyrek yüzyılda karşılaşılması muhtemel ciddi riskleri ortaya koymaktadır.

Çizelge 1.2 2024 Yılı TOB Çiftçi Kayıt Sistemi Verilerine Göre Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	Kayıtlı Çiftçi Sayısı	Toplam Çiftçi Sayısına Oranı
1-17	20	% 0.00
18-41	351,693	% 15.10
42-64	1,282,271	% 55.06
65 yaş ve üzeri	694,775	% 29.83
TOPLAM	2,328,795	% 100.00

Kaynak; Tarım ve Orman Bakanlığı (2024)

TUİK tarafından en son 2018 yılında yayımlanan “Nüfus Projeksiyonunda” 2040 yılında ülkemiz nüfusunun 100 milyonu aşacağı öngörülmektedir. Bu durum, mevcut doğal kaynaklar çerçevesinde günümüze kıyasla yaklaşık 15 milyon daha fazla bireyin beslenmesini sağlayacak üretim planlamasının yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığınca, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında hazırlanan ve 2024-2028 dönemini kapsayan politika belgesinde gerçekleştirilen PESTLE analizinde “Sektördeki Genç İşgücünün Azalması ve Göç” bir tehdit olarak yer almıştır.

Ülkemizde 2004 yılında gerçekleştirilen II. Tarım Şurasının ardından 15 yıl aradan sonra 2019 yılında gerçekleştirilen III. Tarım ve Orman Şurasında 21 ayrı çalışma grubunun yer aldığı şurada 9 ayrı komisyon raporunda ve 60 maddeden oluşan sonuç bildirgesinin 2 maddesinde genç çiftçilere yönelik politika adımları önerilmiştir.

Bu nedenlerle, mevcut genç çiftçilerin sektörde kalmaları sağlanamaz veya genç nüfusun tarıma katılımı teşvik edilmezse, önümüzdeki yıllarda üretim kapasitesinin azalması ve bunun sonucunda gıda arz güvenliğinde sorunlar yaşanması olasılığı güçlenmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan TRB2 (Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van) bölgesinde yaşayan 18-41 yaş aralığındaki genç çiftçilerin tarım sektörüne yönelik algılarını, mesleki motivasyonlarını, destek mekanizmalarına erişim düzeylerini ve sektörde kalıcılık eğilimlerini analiz etmektir. Araştırma, gençlerin mevcut tarımsal destek, hibe ve teşvik uygulamalarına ilişkin farkındalıklarını ve bu uygulamaların genç çiftçiler üzerindeki somut etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Çalışma kapsamında ayrıca, gençlerin tarım politikalarının şekillendirilme sürecine ne ölçüde katıldıkları ve bu sürece dâhil olma motivasyonlarını etkileyen yapısal, ekonomik ve sosyal faktörler ortaya konulmak istenmektedir. Ziraat Odası başkanlarının değerlendirmeleri aracılığıyla da genç çiftçilere ilişkin kurumsal bakış açısı, destek mekanizmalarının uygulanabilirliği ve kırsal gençliğe yönelik temsil kanallarının işlevselliği analiz edilmektedir.

Araştırma, genç çiftçilerin sektördeki sürdürülebilirliğini destekleyecek politika önerilerine zemin hazırlamayı ve bu doğrultuda gençlerin yalnızca üretici değil, aynı

zamanda politika yapım süreçlerinde etkin birer özne haline gelmelerine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Türkiye'nin sosyo-ekonomik bakımdan en dezavantajlı bölgelerinden biri olan TRB2 Düzey 2 İstatistik Bölge Birimi'nde (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) tarım sektöründe faaliyet gösteren genç çiftçilere odaklanmaktadır. Bölge, tarihsel olarak İpek Yolu üzerinde yer alması ve İran sınırına olan yakınlığı nedeniyle stratejik bir konuma sahip olmasına karşın, sert karasal iklim koşulları, dağlık ve engebeli topoğrafyası nedeniyle ulaşım, eğitim, sağlık ve sanayi altyapısı açısından önemli yapısal sorunlarla karşı karşıyadır (Erinç, 1953). Bu durum, bölgenin kalkınma sürecini olumsuz yönde etkilemekte ve Türkiye genelinde sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından en alt sıralarda yer almasına neden olmaktadır (Erinç, 1953; Köse ve ark., 2012).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan 2017 yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) verilerine göre, TRB2 bölgesini oluşturan dört ilin gelişmişlik sıralamasındaki Bitlis 76., Van 77., Hakkâri 78. ve Muş 79. sıradadır (Acar ve ark., 2019). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2023 yılına ilişkin İşgücü İstatistikleri Raporu'na göre de işsizlik oranı %17.2 ile en yüksek seviyede TRB2 bölgesinde kaydedilmiştir. Bu bağlamda, bölge hem istihdam hem de kalkınma göstergeleri açısından öncelikli müdahale alanlarından biri konumundadır (TUİK, 2024 Yılı İşgücü İstatistikleri, 2025).

İstihdam yapısı incelendiğinde, TRB2 bölgesinde tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı %24.5 ile Türkiye ortalamasının (%14.8) oldukça üzerindedir. Buna karşılık sanayi ve hizmet sektörlerindeki istihdam oranları sırasıyla %23.2 ve %52.3 olup, Türkiye genelinde bu oranlar %27.3 ve %57.9'dur (TUİK, 2024 Yılı İşgücü İstatistikleri, 2025). Bu durum, tarımın bölge ekonomisindeki ağırlığını ve kırsal dengesinin hala korunmakta olduğunu göstermektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2024 yılı Çiftçi Kayıt Sistemi verilerine göre, Türkiye genelinde kayıtlı çiftçilerin yalnızca %15'i 18-41 yaş aralığındayken, TRB2 bölgesinde bu oran %18.25'tir (Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2025). Bu veri, TRB2 bölgesinde genç çiftçi oranının ülke ortalamasının üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, 42-64 yaş grubundaki çiftçilerin oranı bölgede %59.88 ile Türkiye genelinin (%55) üzerindedir. Bu da orta yaş grubunun yoğunluğu ve yaşlanmakta olan çiftçi nüfusuna ilişkin riskin bölge özelinde de geçerli

olduğunu göstermektedir. Buna karşın, 65 yaş ve üzeri çiftçilerin oranı Türkiye genelinde %29.83 iken, TRB2 bölgesinde %21.87'dir.

Çizelge 1.3 Türkiye ve TRB2 Bölgesi ÇKS Kayıtlı Çiftçiler ve Yaş Aralıkları

TÜRKİYE			TRB2 Bölgesi	
Yaş Aralığı	Kayıtlı Çiftçi Sayısı	%	Kayıtlı Çiftçi Sayısı	%
<18	20	% 0.00		
18-41	351,693	% 15.10	12,465	18,25%
42-64	1,282,271	% 55.06	40,891	59,88%
>65	694,775	% 29.83	14,937	21,87%
TOPLAM	2,328,795	% 100.00	68,293	100,00%

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan 2024-2028 Stratejik Planda, genç işgücünün tarım sektöründeki azalışı ve kırsaldan kente göç, sektör açısından temel tehditlerden biri olarak tanımlanmıştır. Ayrıca III. Tarım ve Orman Şurası'nda genç çiftçilere yönelik politikalara ilişkin önerilerde bulunulmuş, ancak uygulamada bu alana özgü sürdürülebilir ve kapsayıcı politikaların yeterince geliştirilemediği görülmektedir.

Bu bağlamda, TRB2 bölgesinde genç çiftçilere yönelik gerçekleştirilen bu çalışma, bölgenin yapısal özelliklerini ve genç tarım nüfusunun mevcut durumunu dikkate alarak, bölgesel kalkınma perspektifiyle sürdürülebilir tarım politikalarının oluşturulmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Genç çiftçilerin sektörde kalıcılığını artıracak destek mekanizmalarının geliştirilmesi, yalnızca TRB2 bölgesi için değil, Türkiye genelinde yaşanan tarım nüfusuna karşı alınması gereken önlemler açısından da önem arz etmektedir.

1.4 Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma kapsamında elde edilen verilerin geçerliliği ve güvenilirliği açısından bazı temel varsayımlar benimsenmiştir. İlk olarak, çevrimiçi anket formunu dolduran katılımcıların TRB2 bölgesinde (Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illeri) aktif olarak tarımsal faaliyet gösteren ve 18-41 yaş aralığında bulunan genç çiftçiler oldukları kabul edilmiştir. Katılımcıların, yöneltilen tüm soruları dürüst, bilinçli ve kendi gerçek durumlarını yansıtacak biçimde yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, TRB2 Bölgesi'nde (Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illeri) 18-41 yaş aralığındaki genç çiftçilere yönelik olarak çevrimiçi anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bölgenin coğrafi koşulları, ulaşım altyapısındaki yetersizlikler ve geniş kırsal yayılımı dikkate alındığında, yüz yüze veri toplama süreci hem zaman hem de maliyet açısından uygulanabilir bulunmamıştır. Bu nedenle veri toplama aracı olarak çevrimiçi anket formu tercih edilmiştir.

Araştırma, yalnızca dijital teknolojilere erişim sağlayabilen ve çevrimiçi anketi doldurabilecek düzeyde okuryazarlığa ve dijital yetkinliğe sahip olan bireylerle sınırlıdır. Dolayısıyla, teknolojiye erişim düzeyi düşük veya dijital okuryazarlığı sınırlı olan genç çiftçiler çalışmanın dışında kalmıştır. Bu durum, elde edilen verilerin temsiliyetini belirli ölçüde etkilemiş olabilir.

Araştırma sürecinde, TRB2 Bölgesi'ndeki il ve ilçe düzeyinde faaliyet gösteren Ziraat Odası Başkanlıkları ile İl ve İlçe Tarım ve Orman Müdürlükleri ile iş birliği yapılmıştır. Bu kurumlardan, sorumluluk alanlarında bulunan genç çiftçilerin araştırmaya katılımını teşvik etmeleri talep edilmiştir.

Veri toplama süreci 1 Nisan 2024 ile 15 Mayıs 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve bu süre zarfında 75 genç çiftçi ankete katılım sağlamıştır. Gönüllülük esasına göre yürütülen anket çalışmasında katılımcılara hiçbir şekilde özel nitelikli kişisel veri (hassas veri) sorusu yöneltilmemiştir. Araştırmada herhangi bir yüz yüze görüşme ya da derinlemesine mülakat tekniği uygulanmamıştır. Bu nedenle katılımcıların yanıtları yalnızca çevrimiçi formda sundukları beyanlara dayanmaktadır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, “genç”, “genç çiftçi” ve “kırsal gençlik” gibi temel kavramlar açıklanarak çalışmanın kuramsal temelleri oluşturulmuştur. Genç çiftçilerin tarım sektöründeki yeri; yaşlanan tarım nüfusuna karşı demografik dengeyi sağlama potansiyelleri ve tarımsal üretimin geleceği açısından taşıdıkları stratejik önem çerçevesinde ele alınmaktadır. Ayrıca gençlik, istihdam ve kırsal kalkınma politikaları arasındaki kesişim alanları değerlendirilerek; kır-kent dinamikleri, tarımda nesil yenilenmesi ve gençlerin kırsalda kalma motivasyonları gibi sosyo-ekonomik etmenlere de yer verilmiştir.

Türkiye’de genç çiftçilerin desteklenmesine ve tarım sektöründe yer edinmelerine yönelik temel yasal çerçeve, 5488 sayılı Tarım Kanunu’nun 15. maddesiyle çizilmiştir. Bunun yanı sıra; Kalkınma Planları, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) ve TOB Stratejik Planları gibi politika belgeleri kırsal alanda genç nüfusun güçlendirilmesini hedefleyen temel metinler olarak öne çıkmaktadır. Bu politika belgeleri aracılığıyla, genç çiftçilere yönelik doğrudan destek politikaları, yatırım teşvikleri ve eğitim-yayım hizmetlerinin koordinasyonu amaçlanmaktadır.

Genç çiftçilere sağlanan destekler; hibe programları, yatırım danışmanlığı, kırsal girişimcilik teşvikleri ve kapasite geliştirme hizmetleri başlıkları altında toplanabilir. Tarım ve Orman Bakanlığı’nın uyguladığı Genç Çiftçi Projeleri, Sürü Yönetimi Elemanı Benim Projesi ve Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi gibi örnek projeler bu çerçevede değerlendirilmiştir. Ayrıca Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Bölge Kalkınma İdareleri, Kalkınma Ajansları, Valilikler, Belediyeler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları da genç çiftçilere bölgesel ve yerel düzeyde destek sunmaktadır.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası (OTP) kapsamında genç çiftçilere yönelik doğrudan ödemeler, kurulum hibeleri ve yatırım teşvikleri sağlanmakta; aynı zamanda gençlerin kırsalda kalmalarını desteklemeye dönük yapısal araçlar geliştirilmektedir. Avrupa Gençlik Portalı, Erasmus+, European Solidarity Corps gibi girişimler de kırsal gençliğin demokratik katılımı, dijitalleşme ve sosyal içerme süreçlerine entegrasyonuna katkı sunmaktadır.

Genç çiftçilere ilişkin ulusal ve uluslararası literatür büyük ölçüde demografik dönüşüm, kırsal kalkınma ve sürdürülebilir tarım ekseninde şekillenmektedir. FAO, IFAD, OECD, CEJA gibi uluslararası kuruluşların raporları ile Türkiye’de yapılan akademik çalışmalar, gençlerin tarıma katılımı, tarımsal desteklerin etkinliği, tarımda

dijital dönüşüm ve nesil yenilenmesi gibi başlıkları ön plana çıkarmaktadır. Bu kuramsal ve politika temelli birikim hem çalışmanın teorik çerçevesini güçlendirmiş hem de saha verilerinin analizi için sağlam bir zemin oluşturmuştur.

2.1 Kır, Kent Kavramları ve İlişkisi

Kırsal alanlar, yalnızca mekânsal bir farklılık değil; aynı zamanda demografik, sosyolojik ve ekonomik özellikleriyle çok boyutlu bir yapı sergilemektedir. Düşük nüfus yoğunluğu, doğal çevreyle bütünleşmiş yaşam biçimi ve tarımın temel ekonomik faaliyet olması, kırsal alanın temel karakteristikleri arasında yer almaktadır. Ancak, kırsal alan tanımında kullanılan ölçütler ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişmekte olup, bu konuda uluslararası bir fikir birliği bulunmamaktadır. Nüfus yoğunluğu, sosyo-kültürel yapı, ekonomik faaliyet türleri ve kurumsal yapılanma gibi kriterler, kırsalı tanımlamakta kullanılan başlıca değişkenlerdir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020).

Türkiye’de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) uzun yıllar boyunca kırsal alanları iki temel ölçüte göre tanımlamıştır: (1) idari statü ve (2) nüfus büyüklüğü. İlk ölçüte göre, il ve ilçe merkezleri dışındaki tüm yerleşim yerleri kırsal alan olarak kabul edilmekteydi. Ancak 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesi sınırlarının il geneline genişletilmesiyle, bu tanım geçerliliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Söz konusu düzenleme sonucunda, 30 büyükşehir ilinde 16,220 köyün tüzel kişiliği kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülmüş ve Türkiye genelindeki köy sayısı 34,434’ten 18,214’e düşmüştür (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020).

Bu dönüşüm, kırsal nüfusun belirlenmesini ve kırsal alan tanımını istatistiksel açıdan daha karmaşık hale getirmiştir. Çünkü mahallelerin tüzel kişilikleri bulunmadığından, kırsal niteliğe sahip yerleşimlerle kent merkezindeki mahalleler arasında ayırım yapılması güçleşmiştir.

İkinci ölçüt olan nüfus eşiği kıstasında ise, nüfusu 20,000’in altında olan yerleşimler kırsal olarak sınıflandırılmaktaydı. Ancak bu yaklaşımla yapılan değerlendirmelerde de kimi yerleşimler fiziksel olarak kırsal nitelikler taşımasına rağmen kent olarak sınıflandırılmakta, bazıları ise kırsal olarak kabul edilmesine rağmen kentsel özellikler göstermektedir.

Bu belirsizlikleri gidermek amacıyla, 2021 yılında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından “**Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği**” yürürlüğe konmuştur. Bu düzenleme ile büyükşehir sınırları içinde yer alan bazı yerleşimlerin “kırsal mahalle” veya “kırsal yerleşim” olarak tanımlanabilmesi

mümkün hâle gelmiştir. Ancak bu statü, çoğunlukla vergi muafiyeti ve bazı mali indirimlerle sınırlı kalmış; tarımsal üretim veya kırsal kalkınmaya ilişkin yapısal düzenlemeler içermemiştir.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi belgesinde de belirtildiği üzere, kırsal alanların sağlıklı tanımlanabilmesi için yalnızca idari ve nüfusa dayalı ölçütlerle değil, daha kapsamlı bir “**kırsallık endeksi**” yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çerçevede TÜİK, **Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat)** tarafından geliştirilen “**Kentleşme Derecesi (Degree of Urbanisation)**” sınıflamasını esas alarak yeni bir kır-kent ayrımı sistemine geçmiştir. Bu sistemde, “**Mekânsal Adres Kayıt Sistemi**” ve “**Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi**” gibi mikro-veri kaynakları kullanılarak yerleşim yerleri üç temel sınıfa ayrılmıştır:

- Yoğun kent (densely populated areas)¹
- Orta yoğunlukta kent (intermediate density areas)
- Kırsal alan (thinly populated areas)

Bu sınıflama, 1 km²'lik grid hücreleri bazında hesaplanan nüfus yoğunluklarına dayanmakta ve yerleşim biçimlerini daha nesnel bir şekilde analiz etmeye imkân tanımaktadır. 2022 verilerine göre (TÜİK, Kır-Kent İstatistikleri, 2023):

- Türkiye nüfusunun %67.9'u, toplam yüzölçümünün yalnızca %1,6'sını oluşturan **yoğun kent** sınıfında yaşamaktadır.
- Nüfusun %14.8'i, yüzölçümünün %4.9'unu kapsayan **orta yoğunlukta kent** alanlarında ikamet etmektedir.
- Kırsal alanlar**, ülkenin yüzölçümünün %93.5'ini oluştursa da burada yaşayan nüfus oranı yalnızca %17.3'tür.

Bu bulgular, Türkiye'de kır-kent dengesizliğinin hem mekânsal hem de demografik açıdan belirginleştiğini ve kırsal alanların giderek nüfus kaybettiğini göstermektedir.

2.2 Nüfus Dinamikleri ve Kentleşme

Meslek; insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri, başkalarına faydalı mal veya hizmet sağlayabilmeleri için belirli bir eğitim süreci sonucu edindikleri bilgi ve

¹ Yoğun kent, nüfusun en az %50'sinin kentsel grid alanlarında ikamet ettiği yerleşim birimlerini ifade eder. Orta yoğun kent ise, ne yoğun kent ne de kır tanımına tam olarak uyan yerleşim yerlerini kapsar. Kır ise, nüfusun %50'sinden fazlasının kırsal grid alanlarında yaşadığı yerleşim yerleri olarak tanımlanır.

yeteneklere dayanan, belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen iş olarak tanımlanır (Kuzgun, 2019).

Bilim ve sanayide ki gelişmeler toplumların sosyal ve ekonomik hayatları ile beraber meslekleri de değiştirmiş ve günümüzde geçmişin popüler meslekleri yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin desteğiyle yaşatılmaya çalışılırken, geçmişte bir hayal ürünü olan veya hayal dahi edilemeyen meslekler ise günümüzün popüler meslekleri olmuştur.

İnsanlık tarihiyle aynı dönemde başlayan ve insan var oldukça değerini yitirmeyecek tek meslek büyük ihtimalle 'çiftçilik' ve onun temel uğraşı olan 'tarımdır.

Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel ihtiyaç olan gıdaya, bu gıdanın sağlanabilmesi için ise tarımsal üretime ihtiyaç duyulmaktadır. Tarım, toplumun gıda ihtiyacını karşılamının yanı sıra, ilaç, sanayi ve tekstil gibi sektörlere de hammadde temin eden stratejik bir alandır.

Bu hayati öneme rağmen, tarım günümüzde hâlâ dünya genelinde kırsal kesimde yaşayan ve toplumun alt sosyoekonomik katmanlarına mensup bireyler için geçim temelli bir meslek olma niteliğini sürdürmektedir. TÜİK tarafından 2018 yılında yayımlanan “2016 yılı Tarımsal İşletme Yapı Araştırması” sonuçlarına göre ülkemizde ki tarımsal işletmelerin %21.7’si 30.770 TL altında ve %36’sı ise 30.770- 123.081 TL arasında ekonomik büyüklüğe² sahiptir (TÜİK, Tarımsal İşletme Yapı Araştırması, 2018).

Kırsal alanlar tarihsel olarak, kentli nüfusun gıda ihtiyacını karşılamının yanı sıra, çoğu zaman kendi kendine yeterli bir yapıya sahip olmuştur. Kentsel alanlarda özellikle de kent çeperlerinde belirli düzeyde tarımsal üretim yapılır, bu üretim kentin günlük taze bitkisel ve hayvansal gıda ihtiyacını belirli oranda karşılardı.

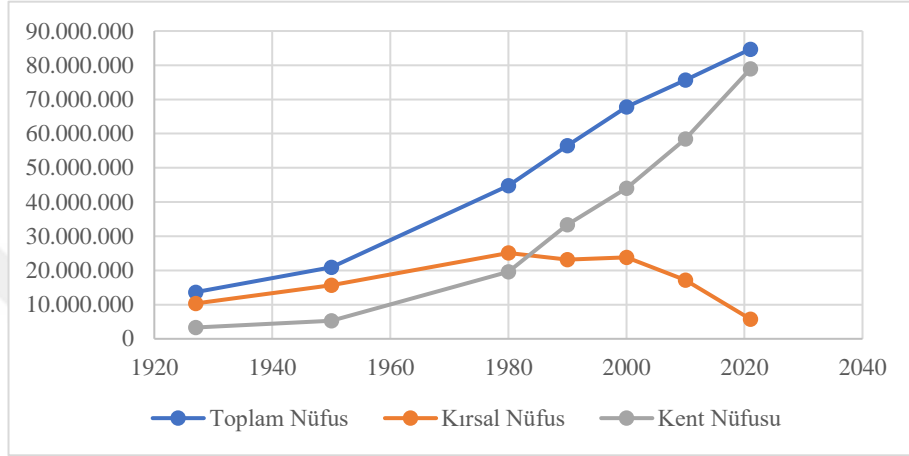
Ancak küresel düzeyde 20 inci yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan sanayileşme hamlesi ile beraber kır-kent nüfusu dağılımında kent lehine sürekli bir artış yaşanmış, 1960 yılında %34 olan kent nüfusu oranı, kır-kent nüfusu dağılımında kritik yıl olarak kabul edilen 2006 yılında %50-50 oranında dengelenmiş ve 2021 yılında da %56’ya yükselmiştir (World Bank Group, 2022).

Tarım teknolojilerinde yaşanan değişim de geleneksel emek yoğun tarım kültürünü etkilemiş, nitekim bu durum FAO tarafından 2017 yılında yayımlanan “The

² 2016 yılı Tarımsal İşletme Yapı Araştırmasında sırasıyla 6.660 TL ve 26.640 TL ekonomik büyüklük sınırları raporlanmıştır. Bu veriler 11.07.2023 tarihinde T.C. MB enflasyon hesaplayıcı ile güncellenmiştir.

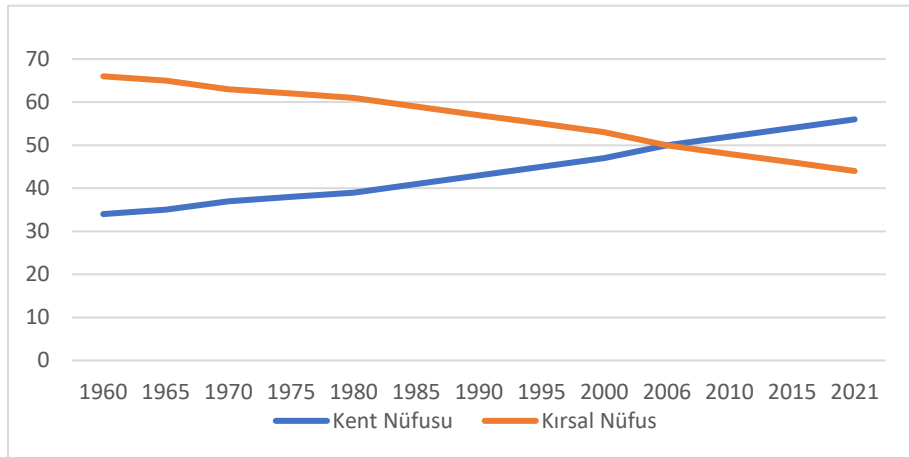
future of food and agriculture – Trends and challenges” isimli çalışmada “tarımdaki değişiklikler, özellikle teknik ilerleme ve emek tasarrufu sağlayan teknolojilerin benimsenmesi, artan kentleşmenin desteklenmesine yardımcı oldu” şeklinde açıklanmıştır (FAO, 2017).

BM küresel olarak 2020 ile 2050 arasında, kentsel alanlarda yaşayan insanların oranının yüzde 53'ten yüzde 70'e ulaşacağını, o tarihe kadar dünya nüfusu 9.8 milyara ulaşabileceğini raporlamıştır (UN, 2022).

Şekil 2.1 Küresel düzeyde kır-kent nüfusu değişimi

Küresel ölçekte yaşanan bu değişim ülkemizde de yaşanmış, Cumhuriyetin ilk yıllarında kır-kent nüfusu %80-%20 oranında iken 1990'lı yıllarda yükselen artış eğilimi ile beraber günümüzde %7- %93 oranına ulaşmıştır.

Şekil 2.2 Ülkemizde kır-kent nüfusunda yaşanan değişim

Kırsal alan nüfusunda bu azalmanın yanında yaşanan tarım nüfusu ise bir sorun alanı olarak güncelliğini korumaktadır. TÜİK tarafından 2023 yılı ADNKS sonuçları temel alınarak ana, düşük ve yüksek olmak üzere üç farklı senaryoya dayalı nüfus projeksiyonları üretilmiştir ve sonuçları “Nüfus Projeksiyonları, 2023-2100” bülteninde yayımlanmıştır. Ana Senaryo da ülkemiz nüfusunun 2050 yılında 93,774,618 kişiye ulaşacağı öngörülmüştür (TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2024).

Yine aynı bültende her üç senaryoda nüfusumuzun yaşlanmaya devam edeceği 2023 yılında 34 olan ortanca yaşın 2050 yılında 44.8’e yükseleceği ve yaşlı nüfus olarak tanımlanan 65 ve üzeri yaştakilerin tüm üç senaryoda artış göstereceği beklenmektedir.

2.3 Genç, Genç Çiftçi ve Kırsal Gençlik Kavramları

Kır-kent ayrımı gibi “genç”, “genç çiftçi” ve “kırsal gençlik” kavramları da tarım politikaları açısından hem kavramsal hem de uygulama düzeyinde açıklık gerektiren temel tanımlardır.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası (CAP) kapsamında “Genç Çiftçi”, işletmesini ilk kez kuran veya son beş yıl içinde kurmuş ve 40 yaşını aşmamış üreticiler olarak tanımlanmakta ve özel ödeme araçları ile desteklenmektedir (Dellapasqua, Ramon, & Wesseler, 2018).

ABD, 35 yaş ve altı çiftçileri “Genç Çiftçi” olarak tanımlamakta ve desteklemektedir (USDA National Agricultural Statistics Service, 2017). Yine ABD’de 10 yıl ve daha uzun bir zaman süresince çiftçilik yapmayan ve büyüklüğü çiftliğin bulunduğu idari sınırlar içerisindeki çiftliklerin %30’dan büyük olmayan çiftlikleri “Beginning Farm” (Başlangıç Çiftliği) olarak kabul etmekte ve bu çiftliklere özel kredi ve destek araçlarını kullanmaktadır (USDA Farm Service Agency, 2024).

Genç çiftçilerin ve çiftçi adaylarının tarım sektörüne girişini kolaylaştıracak, teşvik edecek, devamlılığını sağlayacak politika ve destek araçlarını ele almadan önce “Genç”, “Genç Çiftçi” ve “Kırsal Gençlik” kavramlarına açıklık getirmek ve genç çiftçileri sadece kırsal alanla mı ilişkilendirmek gerektiği konusunu incelemek gerekir.

İnsanın doğumdan ölümüne kadar ki yaşam döngüsünde fizyolojik ve psikolojik gelişimi ile paralel belirli dönemler farklı disiplinler tarafından isimlendirilmiştir.

Her ülke eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, adalet gibi kamu hizmetlerinin sunumunda yaş dönemlerini mevzuatlarında belirlerken Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşlarda bebek, çocuk, ergen, genç, yetişkin, yaşlılık ve ihtiyarlık gibi

kavramları bireyin hem yaş hem de ekonomik, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini kullanarak tanımlamaktadır.

UNESCO, gençlik dönemini 15-25 yaş aralığında tanımlarken, Birleşmiş Milletler bu dönemi 15-24 yaş grubuyla sınırlandırmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ise genç bireyleri 17 ile 45 yaş arasındaki kişiler olarak kabul etmektedir. Türkiye ise, gençlik tanımında BM'nin benimsediği 15-24 yaş aralığını esas almaktadır (Hacettepe Üniversitesi, 2025).

TÜİK tarafından ADNKS kapsamında açıklanan nüfus istatistiklerinde ise 15-24 yaş aralığında ki bireyleri “Genç Nüfus” olarak sınıflandırmaktadır (TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2024).

Ancak konu tarımsal üretim olduğunda “Genç Çiftçi” kavramına başta istatistiksel sınıflandırma olmak üzere diğer disiplinlerden farklı bir bakış açısı ile bakılması gerekmektedir.

Ülkemizde genç çiftçilere yönelik 2008 yılından beri uygulanan çeşitli proje ve hibe desteklerinde kırsal alanda yaşayan ve 18-30, 18-40, 18-45 gibi yaş aralığında ki bireyler genç çiftçi olarak değerlendirilmiştir.

-2008-2012 yılları arasında TOB yürütülen “Genç Çiftçiler Eğitim Projesinde” 15-30 yaş arasında ki gerçek kişiler genç çiftçi kabul edilmiş,

-2016/8540 sayılı yılında yayımlanan “Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Kararda” Genç Çiftçi;

“Kırsal alanda ikamet eden, 18-40 yaş aralığında tarımsal faaliyet gösteren gerçek kişileri”

-TOB Bakanlığınca yayımlanan 2020/24 sayılı Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğde genç çiftçi tanımı yer almamış ancak proje ön değerlendirme kriterlerinde “Genç Girişimci” kavramı kullanılarak bu kişiler;

“Başvuru tarihi itibarıyla 18 yaşını doldurmuş, 41 yaşından gün almamış gerçek kişiler” tanımlanmış diğer başvuru sahiplerine kıyasla +4 puan verilmiştir.

- 5570 sayılı kanun kapsamında yayımlanan 29.12.2023 tarih 8038 sayılı “Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Tarafından Tarımsal Üretime Dair Hazine Kar Payı Destekli Yatırım ve İşletme Finansmanı Kullandırılmasına İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararında 40 yaş altındaki bireyler “genç girişimci” olarak tanımlanmıştır.

-2025 yılı devlet destekli bitkisel ürün sigortası tarife ve talimatlarına göre, sigorta yaptıran üreticinin yaşının 40 veya altında olması durumunda, dolu paketi prim tutarı üzerinden %5 oranında 'Genç Çiftçi İndirimi' uygulanmaktadır. (Anonim, 2024)

Tarım sektörünün finansmanında kullanılan kamu araçlarına ilişkin yayımlanan kararlarda 18-40 yaş arasında ki çiftçilerin “Genç Çiftçi veya Genç Girişimci” olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Diğer bir konu ise ilk kez çiftçiliğe başlayacak kitledir. Mevzuatta ve politika belgelerinde genç çiftçi veya girişimci kırsalda ikamet eden, halen tarım yapan ve 18-40 yaş aralığında olan gerçek kişiler olarak kabul edilmekle beraber bu tanıma yaş kriteri bakımından uymayan bireyler de emeklilik sonrası veya kariyer değişikliği yoluyla tarım sektörüne dâhil olabilmektedir.

Çoğu ülkede olduğu gibi ülkemizde de tarım, tarımsal üretim, çiftlik ve çiftçi gibi kavramlar genellikle kırsal alanlarla ilişkilendirilir ve tarım sektörüne ilişkin mevzuat ve politika metinleri kırsal alanı adreslerken, kent yaşamına ilişkin düzenlemelerde ise “tarım” yer almaz.

Hızlı kentleşme ve nüfus artışı karşısında yerel yönetimler ve şehir plancıları şehir gelişim planlarında ulaşım, iletişim, sosyal yapılar, altyapı, enerji gibi birçok gelişim alanını odaklarına alırken şehirlerin güvenilir gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak erişimi konusunu ancak Covid-19 pandemisi ile gündemlerine alabilmişlerdir.

Türkiye, yaş sebze üretiminde %100’ün üzerinde bir yeterlilik oranına sahip olsa da başta yüksek nüfusa sahip büyükşehirlerimiz olmak üzere özellikle taze meyve ve sebze arzında; üretimin kümelendiği başta Akdeniz Bölgesi İlleri olmak üzere diğer İl veya Bölgelere bağımlıdır.

TUİK tarafından yayınlanan istatistikler doğrultusunda Antalya, nüfusuna oranla %700’lük sebze üretirken, Ardahan, Kars ve İstanbul İlleri %0-2 arasında değişen yeterlilik derecelerine sahiptirler (TUİK, Bitkisel Ürün Denge Tabloları, 2024).

Üretici ile tüketici arasındaki tedarik zincirinin uzun olması; bölgesel verim değişiklikleri, enerji fiyatlarında yaşanan değişim ile beraber ani fiyat değişimlerine ve enflasyon üzerinde yukarı yönlü bir baskıya, gıda güvenliğini tehdit edecek fiziksel, kimyasal ve biyolojik bozulmalarla beraber ürün kayıplarına, iklim değişikliği nedeniyle beklenmeyen ve aniden gelişen hava olayları üretim alanları ile beraber ulaşım ağını da etkilemesi neticesinde gıda arzında zorluklara ve değer zincirinin üretici-tüketici aleyhine değişimine etki etmektedir.

Hem küresel hem de ülkemiz ölçeğinde tarımsal üretim çevresel boyutunda ise gıda sevkiyatlarının lastik tekerlekli araçlarla yapılması karbon emisyonlarında artışa neden olmaktadır. Yaş meyve ve sebze lojistiğinde kullanılan tır gibi araçların doğaya 2.77 kg/litre CO₂ (Anonim, 2020) saldıkları çeşitli bilimsel çalışmalarla ortaya konmuştur. Gıda arzında yaşanan bu değişimler tüketicilerin güvenilir gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak erişiminde kent tarımı yeniden güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dolayısıyla gerek hem mevcut çiftçilerin hem de ilk kez tarımsal üretime başlayacakların genç çiftçi olarak kabul edileceğine dair ölçütlerin (yaş, eğitim, çiftçilik deneyimi ve süresi, yaşadığı yerin idari statüsü, tarımsal faaliyet biçimi ve işletme büyüklüğü gibi) katılımcı bir yaklaşımla belirlenmelidir.

2.4 Niçin Genç Çiftçilere İhtiyaç Duyuyoruz?

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından yayımlanan “The Future of Food and Agriculture: Trends and Challenges” adlı çalışmada, 2050 yılı itibarıyla dünya nüfusunun yaklaşık 10 milyara ulaşacağı ve 2012 yılına kıyasla %50 daha fazla gıda, yem ve biyoyakıt üretimine ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir (FAO, 2017).

TÜİK tarafından 2024 yılında yayımlanan “Nüfus Projeksiyonu” çalışmasına göre ise Türkiye nüfusunun 2040 yılında 93 milyona ulaşması beklenmektedir. Bu durum, mevcut doğal kaynaklar çerçevesinde yaklaşık 10 milyon daha fazla bireyin beslenmesini sağlayacak bir insan kaynağı planlamasını zorunlu kılmaktadır. Aynı çalışmada, yaşlanan nüfus eğilimi de dikkat çekmektedir: 2023 yılında 34 olan ortanca yaşın, 2050 yılında 44.8’e yükseleceği öngörülmektedir (TÜİK, Nüfus Projeksiyonları, 2024).

Bu veriler, artan gıda ihtiyacı ve sınırlı doğal kaynaklar bağlamında şu soruları gündeme getirmektedir: Gelecekte ekmeğimizi kim üretecek? Deneyimli çiftçilerin emekliliğinden sonra üretim kim tarafından sürdürülecek?

TÜİK’in “Kır-Kent Nüfus İstatistikleri, 2022” bültenine göre; 1 km²’lik alanlar üzerinden yapılan hesaplamalara göre, Türkiye nüfusunun %67.9’u ülke yüzölçümünün yalnızca %1.6’sını oluşturan "yoğun kent" yerleşimlerinde yaşamaktadır. Buna karşılık, yüzölçümünün %93.5’ini oluşturan ve “kır” olarak tanımlanan alanlarda nüfusun yalnızca %17.3’ü; “orta yoğun kent” olarak tanımlanan alanlarda ise %14.8’i ikamet etmektedir (TÜİK, Kır-Kent İstatistikleri, 2023).

Tarım sektörü, Türkiye’de uzun yıllar boyunca istihdamın başlıca kaynaklarından biri olmuştur. Ancak son 25 yıllık süreçte bu alanda çalışan kişi sayısının azalması ve

çalışanların yaş ortalamasının yükselmesi, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. 2023 yılı verilerine göre, tarım sektöründe 4 milyon 695 bin, sanayide 6 milyon 711 bin, inşaat 1 milyon 997 bin ve hizmet sektöründe ise 18 milyon 230 bin kişi istihdam edilmiştir. Bir önceki yıla göre tarım sektöründe 171 bin kişilik bir azalma yaşanırken; sanayi sektöründe 48 bin, inşaat 151 bin ve hizmet sektöründe 852 bin kişilik istihdam artışı görülmüştür (TUİK, İşgücü İstatistikleri, 2024).

Çizelge 2.1 2023 Yılı sektörlere göre istihdam oranları (bin kişi)

Sektör	İstihdam (bin kişi)	%
Tarım	4,695	14.84%
Sanayi	6,711	21.22%
İnşaat	1,997	6.31%
Hizmet	18,230	57.63%
Toplam	31,633	100.00%

Tarım sektörüne dair bir diğer önemli gösterge ise üreticilerin yaş dağılımıdır. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2024 yılı verilerine göre, ÇKS'ne kayıtlı 2 milyon 328 bin çiftçinin yaklaşık %30'u 65 yaş ve üzerindedir. Buna karşılık, 18–41 yaş aralığında yer alan çiftçilerin oranı yalnızca %15'tir (Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2025).

Bu durum, tarım sektöründe “nesil yenilemesinin” sağlanamaması riskini ortaya koymaktadır. Yaşlı üreticilerin üretimden çekilmesiyle birlikte sektörde ciddi bir iş gücü boşluğu oluşma ihtimali söz konusudur. Genç nüfusun tarım sektörüne yönlendirilmesi, yalnızca üretim kapasitesinin korunması açısından değil, aynı zamanda kırsal alanların sosyo-ekonomik canlılığının sürdürülmesi açısından da önemlidir. Kırsal gençlerin tarım dışı sektörlerle yönelmesi ya da kentlere göç etmeyi tercih etmesi, kırsal alanlardaki yapısal eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir.

III. Tarım ve Orman Şurası Komisyon Raporları, genç nüfusun tarım sektörüne entegrasyonunu yalnızca ekonomik bir gereklilik değil, aynı zamanda kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından stratejik bir zorunluluk olarak değerlendirmiştir. Raporlarda, tarımsal üretimin sürekliliği için gençlerin bilgi ve teknolojiye dayalı üretim süreçlerine katılımının artırılması, sosyal güvenlik prim desteği sağlanması ve mesleki eğitim imkânlarının genişletilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca kırsalda yaşam kalitesinin

yükseltilmesi ve genç çiftçilere yönelik girişimcilik teşviklerinin yaygınlaştırılması, tarımın geleceği açısından öncelikli stratejiler arasında yer almıştır.

OECD'nin "Rural Development Strategy" (2021) raporu da benzer bir tespitte bulunmakta; kırsalda genç nüfusun azalmasının yalnızca üretimi değil, kırsal toplumların sosyal yapısını da zayıflattığını vurgulamaktadır. OECD'ye göre, gençlerin kırsalda kalmasını sağlamak için yalnızca tarım politikaları değil; eğitim, sağlık ve altyapı gibi alanlarda da bütüncül politikalar geliştirilmesi gerekmektedir (OECD, 2021).

Küresel düzeyde tarım sektörü, dijitalleşme, otomasyon ve veri temelli karar alma süreçleriyle dönüşüm geçirmektedir. Hassas tarım, yapay zekâ tabanlı sistemler, uzaktan algılama ve otomatik sulama sistemleri gibi teknolojiler hem üretkenliği artırmakta hem de çevresel sürdürülebilirliğe katkı sunmaktadır. Ancak bu teknolojilerin etkin kullanılabilmesi, dijital okuryazarlığı yüksek ve teknolojiye uyum sağlayabilen bir genç çiftçi profili gerektirmektedir.

Geleneksel tarım pratikleri, özellikle ileri yaş grubundaki üreticilerde hâlâ yaygın olmakla birlikte, tarımda dijitalleşmenin sağlıklı biçimde gerçekleşebilmesi genç üretici kuşaklarının sektöre kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu ihtiyaç, 11. Kalkınma Planı'nın "Küresel Gelişmeler ve Eğilimler" başlığı altındaki 80. maddede de şu şekilde ifade edilmiştir:

Artan gıda ihtiyacı, iklim değişikliği, kentleşme ile birlikte toprak ve su kaynakları üzerindeki baskılar, tarımsal ürünler ve üreticiler üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Bu süreçte, iklim koşullarına uyum sağlayabilen bitki ve hayvan türlerinin geliştirilmesi ile çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması daha da önemli hâle gelirken, sınırlı kaynaklarla gıda ihtiyacını karşılayabilmek için nitelikli iş gücüne ve ileri teknolojiye olan gereksinim giderek artmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019).

Benzer şekilde, AB'nin 2023–2027 Ortak Tarım Politikasında, genç çiftçilerin dijital dönüşümde oynadıkları rol açıkça vurgulanmış ve bu grubun özel olarak desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (EC Agriculture and Rural Development, 2019).

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2024–2028 Stratejik Planı'nda yer alan PESTLE analizinde de tarım sektöründe "nitelikli iş gücünün yetersizliği" önemli bir tehdit alanı olarak tanımlanmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Bu çerçevede, genç çiftçilerin tarım sektöründeki varlığı yalnızca demografik yenilenme değil, aynı zamanda teknolojik dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın da temel dinamiği olarak değerlendirilmektedir. Ancak gençlerin sektöre yönelmesinin

önündeki yapısal ve algısal engeller, tarıma dair gelecek tasavvurlarını önemli ölçüde şekillendirmektedir. Bu nedenle, bir sonraki bölümde “Genç Çiftçi ve Çiftçi Adayları Niçin Tarımda Bir Gelecek Görmüyorlar?” sorusu bağlamında bu engellerin çok boyutlu bir analizi sunulacaktır.

2.5 Genç Çiftçi ve Çiftçi Adayları Niçin Tarımda Bir Gelecek Görmüyorlar?

Gençlerin tarım sektöründe gelecek görmemeleri yalnızca çiftçilik mesleğine yönelik olumsuz toplumsal algı ile açıklanamaz. Bu durum, ekonomik, sosyal, yapısal ve çevresel birçok faktörün bileşik etkisiyle şekillenmektedir.

Uluslararası örnekler, genç çiftçilerin sektöre katılımında karşılaştıkları ortak engellere ışık tutmaktadır. IFAD tarafından 29–31 Mart 2016 tarihlerinde Senegal’in Dakar kentinde düzenlenen “Youth Agribusiness, Leadership, and Entrepreneurship Summit on Innovation (YALESI 2016)” etkinliğinde Afrikalı genç çiftçiler; bilgiye erişim, kredi eksikliği ve çiftçiliğe dair olumsuz algıyı sektörden uzaklaşmalarının temel nedenleri arasında göstermiştir (IFAD, 2016).

Avrupa Parlamenter Araştırma Servisi tarafından hazırlanan “Older People in the European Union’s Rural Areas: Issues and Challenges” başlıklı analizde ise gençlerin karşılaştığı temel zorluklar şu şekilde sıralanmıştır:

- Yüksek arazi fiyatları ve yaşlı çiftçilerin mülk devrine isteksizliği,
- Finansmana ve krediye erişimde güçlük,
- Yetersiz ve istikrarsız gelir elde etme,
- Uzun çalışma saatleri, sınırlı tatil imkânı,
- İklimsel ve piyasa temelli belirsizlikler,
- Kırsal yaşamda sosyal izolasyon ve temel hizmetlere erişimde yetersizlikler.

(Augère-Granier ve McEldowney, 2020)

2023–2027 dönemine ait AB Ortak Tarım Politikasının (OTP) 10 temel hedefinden biri “Yapısal Değişim ve Nesil Yenileme” olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yayımlanan politika belgelerinde genç çiftçilerin düşük arazi sahipliği, yüksek maliyetler, krediye erişimde zorluk ve bilgi eksikliği gibi çok yönlü sorunlarla karşılaştığı vurgulanmıştır (European Commission, 2019).

Benzer bir perspektif ABD örneğinde de görülmektedir. National Young Farmers Coalition tarafından 2022 yılında 10,091 genç çiftçi ile yapılan ankette şu bulgular öne çıkmıştır:

- Araziye erişim: Katılımcıların %59'u ekonomik olarak ulaşılabilir arazi bulmanın çok zor olduğunu ifade etmiştir.
- Sermayeye erişim: %41'i çiftlik ölçeğini büyütmek için yeterli finansman bulamadığını belirtmiştir.
- Sağlık giderleri ve sosyal güvenlik: %40'ı bu giderlerin büyük yük oluşturduğunu dile getirmiştir.
- Üretim maliyetleri ve fiyatlar: %35'i ürün satış fiyatlarının üretim maliyetlerinin altında kaldığını belirtmiştir.
- Barınma: %33'ü uygun fiyatlı konut bulmanın büyük bir sorun olduğunu vurgulamıştır.
- Öğrenci kredi borçları: Katılımcıların %38'i öğrenci borçlarının sektörde kalıcılığı zorlaştırdığını belirtmiştir (Ackoof ve ark., 2022).

Türkiye özelinde ise genç çiftçilerin karşılaştıkları yapısal engellere ilişkin ulusal düzeyde bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte, bu konudaki sınırlı sayıda akademik çalışmalara tezin kaynak araştırması bölümünde yer verilmiştir.

Tarım ve Orman Şurası'nda gençlerin sektöre katılımını engelleyen yapısal sorunlar detaylı biçimde analiz edilmiştir. Raporlarda, çiftçilik mesleğinin düşük toplumsal itibarı, kırsal alanlarda sosyal yaşamın yetersizliği, yüksek üretim riskleri, sosyal güvenlik eksikliği, arazi ve konut erişiminde yaşanan güçlükler ile destek ve eğitim sistemlerinde yaşanan boşluklar, gençlerin sektörden uzaklaşmasında temel faktörler olarak öne çıkmıştır. Özellikle genç iş gücünün tarımda tutulması için kırsalda sosyal altyapının güçlendirilmesi, mesleki aidiyetin artırılması ve genç çiftçilere özgü destekleme modellerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Dördüncü Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) kapsamında yapılan GZFT analizinde, "Tarımsal üretimle uğraşan nüfusun giderek yaşlanması, gençlerin tarımsal faaliyetlere ilgisinin azalması, kırsal alandaki hizmet odaklı mesleklerin gençler tarafından tercih edilmemesi ve kırsal bölgelerde sosyal yaşam imkânlarının sınırlı olması" unsurları tehdit olarak belirlenmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

2016–2019 yılları arasında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen Genç Çiftçi Projesi (GÇP) kapsamında yapılan saha araştırmalarında da genç çiftçilerin benzer sorunları dile getirdikleri görülmektedir.

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) tarafından 2018 yılında Van’da gerçekleştirilen ve 18–40 yaş grubundan 858 genç çiftçinin katıldığı yerel araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

-Vanlı genç çiftçilerin Çiftçi Kayıt Sistemi’ne (ÇKS) ve herhangi bir kooperatif ya da üretici birliğine üyelik durumları incelendiğinde, birçok çiftçinin bu konulardan haberdar olmadığı ya da bu tür yapılanmalara yeterince önem vermediği bir profil ortaya çıkmaktadır.

-Çiftçilerin ikamet ettikleri yerleşim alanlarında sosyal yaşamı ve tarımsal üretim süreçlerini doğrudan etkileyen altyapı eksiklikleri, önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

-Genç çiftçilerin sosyo-ekonomik koşulları, tarım ve hayvancılıkla kurdukları bağ, finansal yeterlilikleri göz önünde bulundurulduğunda; tarımsal faaliyetlerden genel olarak memnun olmadıkları, bu işi gelecek kuşaklara devretme konusunda istekli olmadıkları ve uygun fırsatlar doğduğunda göç etmeye meyilli oldukları söylenebilir.

-Van genelinde genç çiftçilerin en çok karşılaştığı sorunlar arasında devlet desteklerinin yetersizliği, yüksek üretim maliyetleri ve ekipman eksikliği yer almaktadır. Çiftçiler, hibe ve kredi tutarlarının artırılmasını, başvuru şartlarının kolaylaştırılmasını ve modern tarım uygulamalarının yaygınlaştırılmasını temel beklentileri arasında belirtmektedirler (DAKA, 2018).

Tarım ve Orman Bakanlığı 2024–2028 Stratejik Plan belgesinde yer alan PESTLE analizinde “çiftçiliğin toplumda düşük itibarlı bir meslek olarak algılanması” ve “kırsalda genç işgücü eksikliği” zayıflıklar arasında yer almıştır. GZFT analizinde ise “yaşlanan nüfus, kırsaldan kente göç, altyapı yetersizliği, kayıt dışılık ve sektörel belirsizlikler” tehdit unsurları olarak değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda; çiftçilik mesleğine ilişkin toplumsal algı, kırsal yaşam koşullarındaki eşitsizlik, üretim riskleri, pazarlama sorunları, finansal erişim yetersizliği, sosyal güvenlik mahrumiyet gibi çok yönlü faktörler gençlerin tarım sektörüne girmelerine ya da sektörde kalmalarına engel teşkil etmektedir.

Sonuç olarak, gençlerin tarımda gelecek görmemesi; kır-kent eşitsizliği, ekonomik güvencesizlik, mesleki imaj sorunu, sosyal ve fiziksel altyapı yetersizlikleri

gibi yapısal sorunların birleşik etkisinin bir sonucudur. Bu engellerin ortadan kaldırılmaması durumunda hem tarımsal üretimin sürdürülebilirliği hem de kırsal alanların demografik ve ekonomik canlılığı büyük ölçüde tehdit altında kalacaktır.

2.6 Kamu Politikası Çerçevesi

Ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınma düzeyleri, uyguladıkları kamu politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. Tarım sektöründe ise bu politikalar, yalnızca üretim verimliliği ya da gıda arz güvenliğiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda tarımsal nüfusun yapısı, demografik dönüşüm dinamikleri ve kırsalda gençlerin varlığı gibi stratejik alanları da kapsamaktadır. Türkiye’de de genç çiftçilerin sektörde tutulması ve nesil yenilemesinin sağlanması amacıyla son yıllarda çeşitli politika belgeleri, stratejik planlar ve destek mekanizmaları yürürlüğe konmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kırsal kalkınma ve tarımsal üretimin sürdürülebilirliği, genç nüfusun tarım sektörüne katılımı üzerinden değerlendirilmiş; bu kapsamda özellikle eğitim, yayım, teknik okullar ve kurumsal yapıların inşası yoluyla gençlerin sektöre entegrasyonu hedeflenmiştir.

Bu bölümde, genç çiftçilere yönelik kamu politikası yaklaşımının kurumsal ve yasal çerçevesi değerlendirilmektedir.

2.6.1 Cumhuriyet Döneminde Genç Çiftçilere Yönelik Kamusal Politikalar

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık %80’i kırsalda yaşamaktaydı ve temel ekonomik faaliyet alanı tarımdı. Bu dönemde gençlerin tarıma yönelmesi sadece üretim açısından değil, yeni devletin kalkınma hedefleri açısından da stratejik bir gereklilik olarak ele alınmıştır. Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün “Milli ekonominin temeli ziraattır”, “Türkiye’nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek müstahsil olan köylüdür”, “Kılıç ve saban; bu iki fatihten birincisi, ikinciye yenilmeye mahkumdur” sözleri bu yaklaşımın temelini oluşturmuştur (Şenocak, 1967).

1931 yılında gerçekleştirilen I. Ziraat Kongresi’nde “Zirai Tahsil ve Neşriyat” başlığı altında; köy öğretmenlerinin pratik bilgilerle donatılması, çiftlik okulları kurulması, orduda tarım eğitime yer verilmesi gibi pek çok öneri geliştirilmiştir. Bu önerilerin önemli bir bölümü, 1938 yılında düzenlenen I. Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi’nde tekrar ele alınmıştır. Kongre, tarımsal yapının kapsamlı biçimde incelendiği, yayım ve ev ekonomisi gibi kavramların tarımsal terminolojiye girdiği bir dönüm noktasıdır (Şenocak, 1967).

Bu gelişmelerin en somut çıktılarında biri, 1943 yılında yürürlüğe giren 4486 sayılı Teknik Ziraat ve Teknik Bahçivanlık Okulları Kanunu olmuştur. Kanun ile köylü gençlerin parasız yatılı olarak eğitim alacağı ziraat ve bahçivanlık okulları kurulmuş, mezun olan genç çiftçilere hazine arazisi tahsisi ve tarım aletlerine yönelik hibe desteği verilmesi hükme bağlanmıştır. Bu okullar; Manisa-Beydere, Amasya-Gökhöyük, Konya-Konuklar gibi bölgelerde açılmış, Köy Enstitüleri modelinden esinlenerek yapılandırılmıştır (Özek, 1954).

1943'ten itibaren Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Teknik Ziraat Teşkilatları, yayım ve eğitim hizmetlerini köylere kadar taşımış ve 1958 itibarıyla tüm illerde teşkilatlanmıştır. 1967'den sonra ise bu okullar Ziraat Meslek ve Ev Ekonomisi Meslek Okulları adıyla eğitim vermeye devam etmiş, 1980'de "Ziraat Meslek Lisesi" yapısına dönüşerek 4 yıllık teknik eğitime geçmiştir.

1957 yılında kabul edilen "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu" ile birlikte 1963 yılında kurulan Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), çiftçilerin örgütlenmesini teşvik etmiş, demokratik katılımını artırmayı hedeflemiştir. Bu kurumsal yapılanmalar da genç çiftçilerin hak ve menfaatlerini koruyan önemli araçlar olarak değerlendirilmiştir.

Ancak 1980'li yıllardan itibaren uygulanan liberal politikalarla birlikte tarımda devlet desteği azalmış, tarım dışı ithal ürünlerin piyasaya girmesiyle üreticiler zorlanmış, genç nesil için tarım sektörü cazibesini yitirmiştir. Bu durum, 1980 sonrası gençlerin tarım sektöründen uzaklaşmasına neden olan yapısal dönüşümün başlangıcı olarak literatürde yer bulmaktadır (Erbay, 2013).

2.6.2 Tarım Kanunu

5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 15. maddesinde, "Bakanlık, kırsal alanlarda tarım ve tarım dışı istihdamın geliştirilmesi, gelirlerin artırılması ve farklılaştırılması, kadın ve genç nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükseltilmesine yönelik tedbirleri alır. Kırsal kalkınma program, proje ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri yapar ve kamu kuruluşları arasında koordinasyonu sağlar" hükmü yer almaktadır.

Bu madde ile Tarım ve Orman Bakanlığı'na, özellikle kadın ve genç nüfusun eğitimi ile girişimcilik kapasitesinin artırılması yönünde politika geliştirme ve uygulama sorumluluğu verilmiştir. Aynı zamanda kırsal kalkınmaya yönelik program ve projelerin planlanması, yürütülmesi ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi koordinasyonu da Bakanlığın görev alanına dâhil edilmiştir.

2.6.3 Kalkınma Planları

Türkiye’de kalkınma planları, 1963 yılından bu yana ekonomi, sağlık, eğitim, ulaşım, sosyal güvenlik, adalet ve kırsal kalkınma gibi alanlarda gelişmeyi hedefleyen ve uygulanacak kamu politikalarına yön veren temel strateji belgeleridir. Planlar, ulusal düzeydeki kalkınma hedeflerini belirlemenin yanı sıra, sektörel öncelikleri ve toplumsal dönüşüm dinamiklerini de içermektedir.

Son olarak 2019–2023 dönemini kapsayan On Birinci Kalkınma Planı, “Küresel Gelişmeler ve Eğilimler” başlığı altında; demografik yapıda yaşanan değişim, hızlı kentleşme, iklim değişikliği, gıda güvenliği ve su kaynaklarının etkin kullanımı gibi küresel ölçekli eğilimleri ele almış ve bunların Türkiye üzerindeki etkilerine dikkat çekmiştir.

Bu tez çalışmasında yer alan ve istatistiksel verilerle desteklenen; nüfusun yaşlanması, kır-kent arasındaki demografik dönüşüm, artan gıda talebi ve iklim krizinin tarımsal üretime etkileri gibi meseleler, söz konusu kalkınma planında da politika önceliği olarak tanımlanmıştır.

Tarım sektörü, On Birinci Kalkınma Planı’nda öncelikli gelişme alanlarından biri olarak ele alınmış ve özellikle genç çiftçilere yönelik aşağıdaki politika hedefleri vurgulanmıştır:

417.2: Tarımda istihdam edilen genç nüfusun sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmesinin kolaylaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

418.1: Başta kadın ve genç çiftçilere yönelik olmak üzere; üretim maliyetlerinin düşürülmesi, teknoloji kullanımı, kaliteli ve sağlıklı ürün üretimi konularında eğitimler verilecek, yayım faaliyetleri ve sertifikalı kurslar aracılığıyla tarımsal becerilerin geliştirilmesi desteklenecektir.

Bu hedefler, genç çiftçilerin tarım sektörüne entegrasyonunu ve sektördeki varlıklarını sürdürülebilir kılmayı amaçlayan kamu politikalarının önemli bir dayanağını oluşturmaktadır.

2.6.4 Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi

Türkiye’de kırsal kalkınma politikalarının temel yönünü belirleyen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS), kalkınma planlarıyla eşgüdümlü olarak hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde Birinci UKKS Belgesi, Onuncu Kalkınma Planı döneminde 2014–2020 yıllarını kapsayan İkinci UKKS Belgesi,

On Birinci Kalkınma Planı döneminde Üçüncü UKKS Belgesi ve son olarak On İkinci Kalkınma Planı döneminde 2024–2028 dönemini kapsayan Dördüncü UKKS Belgesi yayımlanmıştır.

Dördüncü UKKS Belgesi’nde kırsal kalkınma politikalarının genel amacı şu şekilde tanımlanmıştır:

“Kırsal alanda sürdürülebilirliğin sağlanması, ekonominin canlandırılması, doğal kaynak yönetiminin güçlendirilmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve nüfusun kırsalda tutulması temel amaçtır. Kırsal kalkınmanın geliştirilmesine yönelik eğilimler ve AB uyum süreci gereklilikleri de göz önünde bulundurularak hazırlanan UKKS ile; kırsalda geçim kaynaklarının oluşturulması için aile işletmelerine destek verilmesi, kooperatiflerin etkinleştirilmesi, mevzuatta iyileştirmelerin yapılması, kırsal toplumun refah düzeyinin artırılması hedeflenmekte; bütüncül bir politika çerçevesi oluşturulması amaçlanmaktadır” (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Strateji belgesinde yer alan GZFT (SWOT) Analizi, genç çiftçilerin tarım sektörüne entegrasyonu açısından dikkate değerdir. Analizde, kırsal alanda karşılaşılan başlıca tehditler arasında şunlar öne çıkmaktadır:

- Tarımsal faaliyet yürüten nüfusun giderek yaşlanması ve gençlerin bu alana ilgisinin azalması,
- Gençlerin, kırsal alan hizmetlerine yönelik meslekleri tercih etmemesi,
- Kırsalda sosyal hayatın kısıtlı ve cazibe unsurlarından yoksun olması.

Bu tespitler, kırsal kalkınma politikalarında genç nüfusa yönelik özel önlemlerin geliştirilmesinin zorunluluğunu ortaya koymakta; genç çiftçilerin sektörde kalıcı hale gelmeleri için sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyde çok boyutlu stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

2.6.5 Tarım ve Orman Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında hazırlanan 2024–2028 dönemine ait Stratejik Plan’da, kırsal kalkınma, genç işgücünün sektöre entegrasyonu ve tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine ilişkin çeşitli politika hedefleri ve stratejik öncelikler tanımlanmıştır. Planın temel amaçlarından biri “kırsal alanlarda yaşam kalitesini, refah seviyesini ve ekonomik çeşitliliği geliştirmek” olarak belirlenmiştir.

Stratejik Plan'da yer alan Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Yasal ve Çevresel Dış Etkenler (PESTLE) Analizi kapsamında sosyo-kültürel boyutta aşağıdaki tespit, fırsat, tehdit ve çözüm önerilerine yer verilmiştir:

Tespitler: Nüfus artışı, iç ve dış göç hareketleri, kırsal alanlarda genç işgücünün azalması, çiftçiliğin düşük toplumsal itibarı ve meslek tanımının eksikliği.

Tehditler: Kırsalda genç nüfusun azalması, atıl kalan tarım arazileri, teknolojik gelişmelerin uygulamaya aktarılmasında yaşanan güçlükler.

Fırsatlar: Genç nüfus oranının yüksekliği ve bu grubun artan eğitim düzeyi, genç ve kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık politikaları.

Önerilen Müdahaleler:

-Gençlerin ve kadınların tarım ve ormancılık sektöründe istihdamına yönelik politikaların geliştirilmesi,

-Kırsal alanların sosyal ve kültürel olanaklarının artırılması,

Bölgelere ve dezavantajlı kesimlere yönelik destekleme sistemlerinin kapsamının genişletilmesi,

Üreticilere yönelik eğitim, danışmanlık ve teknik desteklerin yaygınlaştırılması.

Ekonomik etkenler kapsamında ise nitelikli işgücünün sektöre entegrasyonundaki yetersizlik, tarımda çalışanların yaş ortalamasının yüksekliği, ara eleman eksikliği, kırsal altyapı eksiklikleri ve sektörün düşük ekonomik cazibesi temel tehdit alanları olarak tanımlanmıştır. Buna karşılık genç ve nitelikli işgücü potansiyelinin mevcudiyeti ile tarımsal eğitim altyapısının güçlü olması önemli fırsatlar olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda;

-Tarımda çalışanların kayıtlılığının artırılması,

-Sosyal güvencelerinin sağlanması,

-Ara eleman yetiştirme sisteminin güçlendirilmesi gibi politika önerileri dile getirilmiştir.

Planın GZFT (Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) Analizi bölümünde de benzer tespitlere yer verilmiş, özellikle “kırsal altyapı yetersizlikleri, yaşlanan tarımsal nüfus, genç işgücünün azalması ve kırsaldan kente göç” sektöre yönelik dış çevre tehditleri olarak belirtilmiştir.

Stratejik Plan'da kırsal kalkınmaya ilişkin olarak şu hedefler açıkça ortaya konmuştur:

-Kırsalda gelir ve istihdam olanaklarının artırılması,

- Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi,
- Kadınlar ve gençler başta olmak üzere aile işletmelerine yönelik yatırım ve istihdam fırsatlarının geliştirilmesi,
- Tarımsal örgütlerin kurumsal kapasite ve etkinliklerinin artırılması,
- Eğitim stratejileri ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması.

Bütün bu tespit ve hedefler ışığında, Tarım ve Orman Bakanlığı Stratejik Planı, genç çiftçilerin sektöre kazandırılması açısından önemli politika çerçeveleri sunmakta; kırsal alanların sosyal ve ekonomik olarak güçlendirilmesine yönelik somut öneriler ortaya koymaktadır.

2.6.6 III. Tarım ve Orman Şurası

2019 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda gerçekleştirilen III. Tarım ve Orman Şurası, Türkiye'nin tarım ve kırsal kalkınma alanında gelecek vizyonunu belirlemek amacıyla geniş katılımlı bir istişare süreci olarak planlanmıştır. 21 başlık altında 47 politika önerisinin yer aldığı Şura sonuç raporunda, özellikle kırsal nüfusun gençleşmesi, gençlerin tarım sektörüne kazandırılması ve kırsal yaşam koşullarının iyileştirilmesi başlıkları öne çıkmıştır (TOB, 2019).

Tarım ve Orman Şurası kapsamında hazırlanan komisyon raporları ve sonuç bildirgesi, tarım sektöründe genç nüfusun istihdamını artırmak, kırsalda yaşamı cazip hale getirmek ve sürdürülebilir üretimi sağlamak amacıyla çok boyutlu stratejiler ortaya koymaktadır. Bu belgelerde, gençlerin tarım sektörüne katılımını teşvik edecek yapısal ve sosyal koşulların güçlendirilmesinin, yalnızca üretim sürekliliği açısından değil, aynı zamanda kırsal kalkınmanın temel dinamiklerinden biri olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Gençlerin Tarımsal Üretimde Kalıcılığın Yönelik Stratejiler

Komisyon raporlarında, genç çiftçilerin sektörde kalmasını sağlamak amacıyla sosyal güvenlik prim desteği, girişimcilik teşvikleri, tarımsal desteklerin gençlere özgülmesi ve teknolojik becerilerin kazandırılması gibi politikalar önerilmektedir. Bu stratejiler, tarımda sürekliliği sağlarken, kırsalda sosyal refahı artırmayı da hedeflemektedir.

- Eğitim, Yayın ve İstihdam Bağlantısı

Tarım sektöründe gençlerin yetkinliklerini artırmak amacıyla tarımsal mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi, tarım eğitimi alan gençlere hazine arazilerinin tahsisi ve tarıma ilgiyi artıracak sosyal farkındalık programlarının uygulanması önerilmiştir. Bu kapsamda, tarımın itibarını artıracak kampanya ve yayın faaliyetlerine de yer verilmiştir.

- Sosyal Güvence ve Kırsalda Yaşam

Gençlerin kırsalda kalabilmesi için sosyal altyapının güçlendirilmesi, sosyal güvence sistemine dâhil edilmesi ve refah seviyelerinin yükseltilmesi önemli stratejiler olarak belirlenmiştir. Komisyonlar, sosyal güvence prim desteğinin yaygınlaştırılması ve sosyal hizmetlere erişimin artırılmasını önermektedir.

- Üretim Planlaması ve Genç İş Gücü

Üretim planlamasında genç iş gücüne yer verilmesi, havza bazlı planlamalarda ihtiyaç duyulan niteliklerin belirlenmesi ve bu niteliklere uygun eğitimlerin sunulması tavsiye edilmektedir. Bu yaklaşım hem tarımsal verimliliği artırmakta hem de gençlerin sektörde uzun vadeli kalıcılığını sağlamaya yöneliktir.

- Tarım ve Orman Şurası Sonuç Bildirgesi ile Genel Değerlendirme

Sonuç bildirgesinde aile işletmeciliğinin sürekliliğini sağlamak, tarımda mesleki standartları oluşturmak ve gençlerin sektöre entegrasyonunu teşvik etmek öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir. Mesleki eğitim kurumlarının geliştirilmesi ve sosyal güvence desteklerinin artırılması, gençlerin tarımda kalıcılığını güçlendirecek temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede, Tarım ve Orman Şurası belgeleri, gençlerin tarıma katılımını yalnızca ekonomik desteklerle değil, aynı zamanda sosyal refah, mesleki saygınlık ve eğitim-istihdam entegrasyonunu içeren bütüncül bir politika yaklaşımıyla ele almanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.6.7 Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Doğru Türkiye'nin Ulusal Yol Haritası

Birleşmiş Milletler üye devletleri tarafından kabul edilen ve 2030 yılına kadar küresel ölçekte açlık ve yoksulluğun sona erdirilmesi gibi 17 temel hedefi içeren “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” kapsamında, “BM Gıda Sistemleri Zirvesi”

düzenlenmiştir. Bu süreçte Türkiye adına ulusal diyalog ve koordinasyon görevini Tarım ve Orman Bakanlığı üstlenmiştir.

Sürdürülebilir Gıda Sistemleri kapsamında 2019 yılında hazırlanan Ulusal Yol Haritası, 2021 yılında güncellenerek “Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Doğru Ulusal Yol Haritası” adıyla yayımlanmıştır. Haritada beş ana eylem alanı belirlenmiştir:

- Herkesin güvenilir ve besleyici gıdaya ulaşımının sağlanması
- Tüketimde sürdürülebilir modellere geçilmesi
- Yerel düzeyde çevreyle uyumlu üretim faaliyetlerinin artırılması
- Adil ve sürdürülebilir geçim kaynaklarının oluşturulması
- Duyarlılıklar, ani şoklar ve uzun süreli stres faktörlerine karşı dirençli yapının geliştirilmesi

Yol haritasının “Gıda Sisteminde Katılımcı Yaklaşımlar” bölümünde, çiftlikten sofraya uzanan değer zincirinde yer alan tüm paydaşların sürece katılımı ve taahhüdünün önemi vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, kamu ve özel sektör gibi güçlü aktörlerin yanında, kadınların ve gençlerin karar alma süreçlerine entegrasyonu gerektiği açıkça ifade edilmiştir:

“Ulusal yol haritasında belirlenen hedeflerin hayata geçirilebilmesi için, tıpkı hazırlık sürecinde olduğu gibi, gıda sistemlerinin farklı paydaşlarının bir araya gelmesi büyük önem taşımaktadır. Politika yapımcılar, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, akademik çevreler ve özel sektör gibi temel aktörler farklı düzeylerde katılım kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte, uygulama sürecinde tutarlılık ve kapsayıcılığı sağlamak adına, sesini duyurmakta daha fazla zorluk yaşayan kadınlar ve gençler gibi grupların da sürece dâhil edilmesi gerekmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021).

Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine ilişkin hedefler, aynı zamanda On İkinci Kalkınma Planı içinde de yer almaktadır.

2.6.8 2021-2023 Ulusal Genç İstihdam Stratejisi

XI. Kalkınma Planı’nda, “gençlerin güçlü yaşam becerileriyle donanmış, insani ve millî değerleri benimsemiş bireyler olarak yetişmelerinin sağlanması” ile “ekonomik ve sosyal yaşama ve karar alma süreçlerine aktif katılımlarının teşvik edilmesi” temel hedefler arasında yer almıştır. Ayrıca, “toplumun tüm kesimlerine insan onuruna yakışır iş imkânlarının sunulması (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2019)” ve özellikle kadınlar ile gençler gibi özel politika gerektiren grupların istihdam düzeylerinin artırılması da öncelikli amaçlar arasında belirtilmiştir.

Bu temel hedeflere ulaşmak amacıyla, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın koordinasyonunda 2021-2023 dönemini kapsayan Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Stratejinin ana politika odakları ise şunlardır:

- Eğitim ile istihdam arasındaki bağı güçlendirilmesi,
- Ne eğitimde ne de istihdamda yer alan gençlerin iş gücüne katılımının artırılması,
- Geleceğin mesleklerine yönelik istihdam olanaklarının geliştirilmesidir.

Ulusal Genç İstihdam Stratejisi Eylem Planında “Bilişim, Enerji, İmalat, Otomotiv, Kültür-Turizm, Savunma Sanayi, Ulaşım, Finans, Tarım ve Diğer” olarak sınıflandırılan sektörler içerisinde özel olarak “Tarım Sektöründe” tek bir tedbir yer almıştır.

Çizelge 2.2 Ulusal Genç İstihdam Stratejisi Tarım Sektörü Tedbiri

Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İş birliği Yapılacak Kurum Kuruluş	Süre	Açıklama
Kırsal alanda yaşayan gençlerin istihdamının artırılmasını hedef alan, onların bilgi becerilerini geliştirecek, bölge ihtiyaçlarını ve yeni teknolojileri içeren programalar, teşvikler ve yeni iş alanları geliştirilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı	Kalkınma Ajansları Üniversiteler Meslek Kuruluşları	2023	Kırsal alanların daha çekici kılınması için sürdürülebilir büyüme teşvik edilerek özellikle gençler ve kadınlar için yeni istihdam olanakları geliştirilecek ve bölge ihtiyaçlarına yönelik eğitim, yayım ve destekleme programları uygulanacaktır.

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ulusal Genç İstihdam Stratejisi (2021-2023)

2.7 Tarım Sektörünün Finansmanı ve Genç Çiftçiler

Tarım sektörü, uzun vadeli yatırım gereksinimleri, mevsimsellikten kaynaklanan gelir dalgalanmaları ve doğal risklere açıklığı nedeniyle güçlü bir finansman altyapısına ihtiyaç duymaktadır. Ancak TÜİK'in “2016 yılı Tarımsal İşletme Yapı Araştırması” sonuçlarına göre Türkiye’de tarımsal işletmelerin %57.7’si 123,000³ TL’nin altında ekonomik büyüklüğe sahiptir. Bu veri, tarımsal işletmelerin büyük çoğunluğunun küçük ölçekli olduğunu ve öz kaynakla yatırım yapma kapasitesinin sınırlı kaldığını göstermektedir. (TÜİK, Tarımsal İşletme Yapı Araştırması, 2018) Bu nedenle üretim ve

³ 2016 yılı Tarımsal İşletme Yapı Araştırmasında sırasıyla 6.660 TL ve 26.640 TL ekonomik büyüklük sınırları raporlanmıştır. Bu veriler 11.07.2023 tarihinde T.C. MB enflasyon hesaplayıcı ile güncellenmiştir.

yatırım faaliyetlerinin devamlılığı büyük ölçüde destekleme ödemeleri, hibe ve teşvikler ile uygun koşullu kredilere bağlıdır. Tarımsal finansman kaynaklarının merkezinde kamu bankaları, özellikle Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri yer almaktadır. Bununla birlikte genç çiftçilerin bu kaynaklara erişimi hem finansal okuryazarlık düzeyleri hem de kurumsal yapıların genç odaklı politikalarıyla yakından ilişkilidir.

Son çeyrek yüzyılda genç çiftçilere yönelik geliştirilen finansal araçlar; sosyal güvenlik desteklerinden hazine faiz destekli kredilere, IPARD hibelerinden girişimcilik desteklerine kadar çeşitli enstrümanları kapsamaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın Kırsal Kalkınma Destek Programları, Ziraat Bankası'nın Genç Çiftçi Kredisi ve Genç Çiftçi Akademisi gibi uygulamaları, gençlerin sektöre katılımını artırmayı hedefleyen önemli araçlardır. Ancak hem kamusal düzenlemelerde hem de finans kurumlarının uygulamalarında genç çiftçilere özgü öncelikli stratejilerin sınırlı düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, genç çiftçilerin tarım sektöründe sürdürülebilir bir şekilde varlık göstermesi için finansmana erişimde pozitif ayrımcılığı içeren bütüncül ve uzun vadeli bir politika yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır

2.7.1 Tarım Sektörünün Finansmanı

Türkiye'de Tarım Sektörünün Finansman Kaynakları Türkiye'de tarım sektörünün ana finans kaynakları şu şekilde sıralanabilir:

- Öz kaynak
- Destekleme ödemeleri
- Tarım bankacılığı
- Tedarikçi finansmanı
- Hibe ve teşvikler
- Diğer kaynaklar

Tarımsal İşletmelerin Ekonomik Büyüklüğü ve Finansal Dayanıklılığı TÜİK tarafından 2018 yılında yayımlanan “2016 Yılı Tarımsal İşletme Yapı Araştırması” sonuçlarına göre, ülkemizdeki tarımsal işletmelerin %21.7'si 30,770 TL altında ve %36'sı ise 30,770–123,081 TL arasında ekonomik büyüklüğe sahiptir. (TÜİK, Tarımsal İşletme Yapı Araştırması, 2018) Bu ekonomik ölçekteki tarımsal işletmelerin, üretim ve yatırım konularında öz kaynak kullanımının sınırlı olduğu; teşvik, hibe, destek ve kredilere bağımlı bir üretim modeliyle faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, III. Tarım Orman Şurası “Tarımsal Girdiler ve Finansman Grubu Çalışma Belgesi'nde de vurgulanmıştır.

“Söz konusu finansman kaynaklarının her biri tarımsal üretim açısından önemli işlevler üstlenmekle birlikte, tarımın finansmanında temel rolü bankalar ile diğer finansal kuruluşlar tarafından sağlanan krediler oluşturmaktadır (TOB, 2019).”

2.7.1.1 Destekleme Ödemeleri

Ülkemizde tarımsal destekleme politikaları 5488 sayılı Tarım Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir.

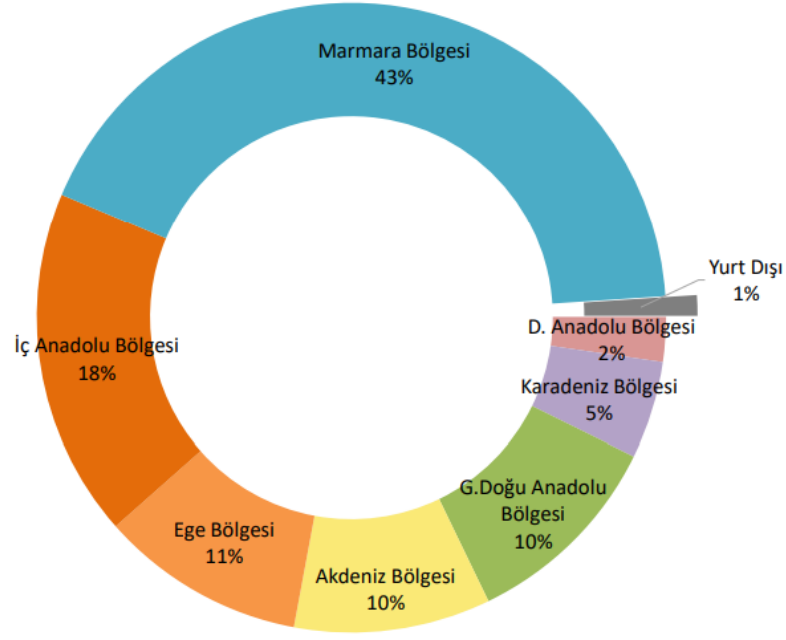
Anılan Kanunun 18 inci maddesi “Tarımsal desteklemelerin amacı; tarım sektörünün öncelikli problemlerinin çözümüne katkıda bulunmak, uygulanan politikaların etkinliğini artırmak, sektörün bu politikalara uyumunu kolaylaştırmaktır. Tarımsal destekleme politikaları, ekonomik ve sosyal etkinlik ve verimlilik koşullarını sağlayacak programlarla uygulanır. Ödemeler bütçe imkânları çerçevesinde ve programların niteliğine bağlı olarak, gerekli denetim ve kontrollerin tamamlanmasından sonra ödenir. 19 uncu maddesinde ise tarımsal destekleme araçlar sıralanmıştır.

-Doğrudan Gelir Desteği	-Kırsal Kalkınma Destekleri
-Fark Ödemesi	-Çevre Amaçlı Tarım Arazilerini Koruma Programı Destekleri
-Telaflı Edici Ödemeler	-Tarım Sigortası Ödemeleri
-Hayvancılık Destekleri	-Diğer Destekleme Ödemeleri

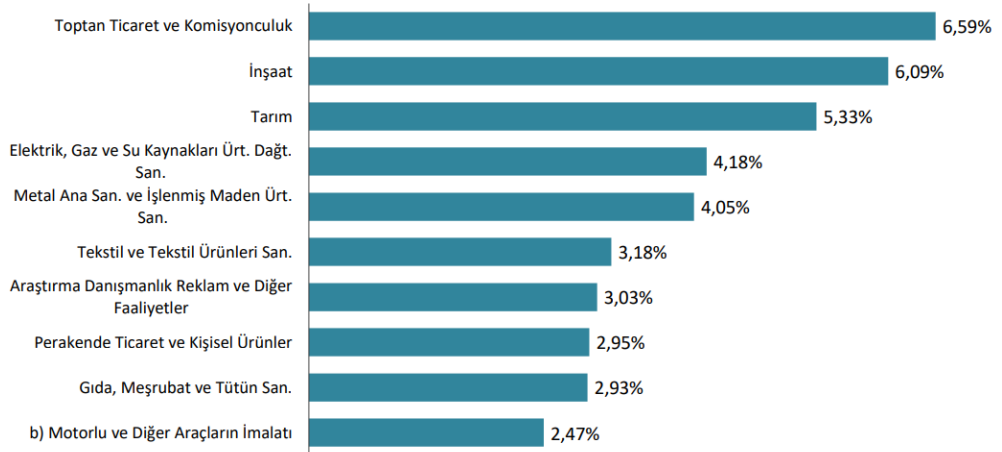
2.7.1.2 Tarım Bankacılığı

Türk bankacılık sistemi içerisinde faaliyet gösteren kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların büyük çoğunluğu, “Tarım Bankacılığı” başlığı altında tarım sektörüne yönelik çeşitli finansman hizmetleri sunmaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından yayımlanan *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Mart 2025* bülteninde yer alan “Kredilerin Coğrafi Dağılımı” grafiğine göre, TRB2 Bölgesi’nin de içinde yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi, %2’lik oranla kredi kullanımında ülke genelinde en sınırlı paya sahip bölge konumundadır.

Öte yandan, toplam krediler içerisinde tarım sektörünün payı %5.33 olarak gerçekleşmiş; takibe dönüşüm oranı ise yalnızca %0.40 düzeyinde kalmıştır. Bu veriler, tarım sektörünün finansal geri ödeme performansının yüksek olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Şekil 2.4 Krediler Coğrafi Dağılımı

Şekil 2.3 Seçilmiş Sektörlerin Toplam Krediler İçerisinde Payı

Ziraat Bankası

Tarım sektörünün finansmanı açısından ülkemizin en önemli kuruluşu olan TCZB iki yönlü tarım sektörünü finanse etmektedir. İlki kendi kaynakları ile tarım sektörüne işletme ve yatırım kredi hizmeti sunarken diğer taraftan da muhtelif kurumlar tarafından sağlanan fonlardan ilgili kurumlarca belirlenen kişilere kredi veya ödemelerde aracılık

etmektedir. Bu aracılık hizmetinin en başında ise kuşkusuz tarımsal destekleme ödemeleri gelmektedir.

Ziraat Bankası'nın tarım sektörüne yönelik olarak kendi öz kaynaklarından sağladığı krediler ile aracılık ettiği fon kaynaklı kredilerin toplamı, 2022 yılsonu itibarıyla 233.7 milyar TL'ye ulaşmış; bu kapsamda krediden faydalanan müşteri sayısı ise 1 milyon 78 bin kişi olmuştur. Buna ek olarak, 2022 yılında tarımsal kredi kullanan müşteri portföyüne 208 bin yeni müşteri dâhil olmuştur (T.C. Ziraat Bankası, 2022)

TCZB tarafından tarım sektörünün finansmanına yönelik sunulan hizmetler arasında genç çiftçilere yönelik olarak ise;

- Genç Çiftçi Kredisi

Tarımsal üretimin artırılması, tarım sektöründe sürdürülebilirliğin temin edilmesi, tarımsal girişimciliğin teşvik edilip geliştirilmesi, genç nüfusa yeni istihdam olanaklarının sunulması ve tarımda gençlerin temsil oranının artırılması amacıyla çeşitli destek mekanizmaları hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, tarımsal üretim faaliyetlerinde bulunacak gerçek ve tüzel kişilerin finansman gereksinimlerini karşılamak üzere, 2022 yılında toplam 3.433 genç çiftçiye 1 milyar TL tutarında kredi desteği sağlanmıştır.

- Kadın Çiftçi Kredisi

Kadın Çiftçi Kredisi; kırsal alanda kadınların girişimcilik kapasitesinin desteklenmesi, gelir düzeylerinin artırılması, alternatif gelir olanaklarının oluşturulması ve kadın istihdamının güçlendirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Tarımsal üretim faaliyetlerinde bulunacak gerçek ve tüzel kişilerin finansman ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bu kredi desteği kapsamında, 2022 yılı itibarıyla toplam 1.169 kadın üreticiye 328,3 milyon TL kredi sağlanmıştır.

- Köyümde Yaşamak için Bir Sürü Nedenim Var

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası (TCZB), 2022 yılı Ekim ayı sonunda büyükbaş süt hayvancılığı alanında faaliyet gösteren üreticilere yönelik olarak "*Köyümde Yaşamak İçin Bir Sürü Nedenim Var Projesi*" hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında, valilikler ile tarımsal üretici örgütlerinin merkez birlikleri ve genel merkezleriyle iş birliği protokollerinin imzalanma süreci devam etmektedir. 2023 yılı itibarıyla ise üreticilerin bu projeden geniş ölçekte yararlandırılması hedeflenmektedir.

- Genç Çiftçi Akademisi

Ziraat Bankası'nın 2018 yılı Eylül ayında "Genç Çiftçi Akademisi" adıyla hayata geçirdiği sosyal sorumluluk projesi kapsamında 18-30 yaş aralığında olan en az lise mezunu gençlere yönelik eğitim programları düzenlenmektedir. Üniversitelerle iş birliği içerisinde düzenlenen eğitim programlarında katılımcılara ücretsiz konaklama, eğitim süresi boyunca hayat ve sağlık sigortasının yanı sıra yemek giderlerine de katkı sunulmaktadır.

Süt sığırı yetiştiriciliği, koyun ve keçi yetiştiriciliği, örtü altı tarımı, mantar yetiştiriciliği gibi tarımsal konularda üniversiteler ile iş birliği içerisinde düzenlenen eğitim programlarına 19 binin üzerinde başvuru yapılmıştır.

Genç Çiftçi Akademisi Projesi kapsamında iş birliği yapılan altı üniversite aracılığıyla süt sığırı yetiştiriciliği, seracılık ve koyunculuk gibi alanlarda düzenlenen eğitim programlarını başarıyla tamamlayan katılımcı sayısı yaklaşık 300 kişiye ulaşmıştır. Bu eğitimlerin ardından mezun olan 28 genç çiftçi ise farklı tarımsal alanlarda kendi işletmelerini kurarak aktif üretim sürecine katılmıştır. (T.C. Ziraat Bankası, 2022)

Tarım Kredi Kooperatifleri

Ülkemizde cumhuriyetin kuruluşu ile beraber tarım sektörüne finansman sağlamak amacıyla 1924 yılında "498 sayılı İtibar-ı Zirai Birlikler Kanunu", 1929 yılında 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu" 1935 yılında "2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu" ve halen yürürlükte olan 1972 yılında yayımlanan "1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu" ile asırlık bir geçmişe sahip olan Tarım Kredi Kooperatifleri günümüzde de ortaklarının finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

TKK üyesi olan tarımsal işletmelere üretim ve yatırımı finanse etmek için kısa ve orta vadede kredi sunmaktadır. 2022 yılında yaklaşık 400 bin üyesine 26 milyar kredi tahsis eden TKK'nin özellikle genç nüfusa veya tarımda nesil yenilenmesine yönelik bir politikasının olmadığı, genç çiftçi kabul edilecek belirli bir yaş aralığında ki nüfusa pozitif bir uygulamasının olmadığı kurumun 2022 yılı Faaliyet Raporundan anlaşılmıştır. (Tarım Kredi Kooperatifleri, 2022)

Hazine Faiz Destekli Tarımsal Krediler

Üreticilerin tarımsal faaliyetlere yönelik finansman ihtiyaçlarını uygun şartlarda karşılayabilmeleri amacıyla, T.C. Ziraat Katılım Bankası A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş.

ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından Hazine faiz destekli yatırım ve işletme kredileri sunulmaktadır. Bu uygulamaya ilişkin esaslar, Resmî Gazete’ de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ve ilgili Uygulama Esasları Tebliği ile düzenlenmektedir. Kredi kullanımına dair konu başlıkları, üst limitler, faiz indirimi oranları, özel koşullar ve genel hükümler Cumhurbaşkanlığı Kararı ile belirlenirken, kredi kullandırma sürecine ilişkin teknik detaylar Uygulama Esasları Tebliği kapsamında açıklanmaktadır.

Çizelge 2.3 TCZB Faiz indirimli krediler limitleri

Üretim Konuları	İndirim Oranı		Finansman Üst Limiti
	Yatırım Finansmanı	İşletme Finansmanı	
Sütçü ve Kombine Sığı Yetiştiriciliği	15	15	60,000.00
Büyükbaş Hayvan Besiciliği	15	15	40,000.00
Küçükbaş Hayvancılık	15	15	50,000.00
Hastalıktan Ari Hayvan Yetiştiriciliği	15	15	80,000.00
Arıcılık	15	15	10,000.00
Kanatlı Sektörü	15	15	20,000.00
Su Ürünleri Sektörü	15	15	40,000.00
Temel Hayvansal Üretim	15	15	10,000.00
Kapalı Ortamda Bitkisel Üretim	15	15	100,000.00
Yem Bitkisi Üretimi	15	15	20,000.00
Süs Bitkisi, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretimi	15	15	30,000.00
Meyve Yetiştiriciliği ve Bağcılık	15	15	40,000.00
Temel Bitkisel Üretim	15	15	10,000.00

Kaynak: 29.12.2023 tarih ve 8038 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı (30.12.2023 tarih ve 32415 sayılı Resmî Gazete)

2024-2026 dönemini kapsayan yürürlükteki Cumhurbaşkanlığı Kararı doğrultusunda, faydalanıcılar 28 farklı üretim alanında yatırım ve işletme kredisi kullanabilme imkânına sahiptir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). Örneğin, sütçü ve kombine sığı yetiştiriciliği faaliyetlerinde kredi üst limiti 60 milyon TL’ye kadar çıkabilmekte ve bu tutara %50 oranında standart faiz indirimi uygulanabilmektedir. Ancak planlı veya sözleşmeli üretim yapılması, başvuru sahibinin kadın veya 40 yaş altı genç çiftçi/girişimci olması, yenilenebilir ya da atık enerji kullanımı gibi belirli kriterlerin

sağlanması durumunda bu destek %100'e kadar artırılarak, Hazine destekli faizsiz kredi imkânı sunulabilmektedir. Ayrıca, "Temel Bitkisel Üretim" ve "Temel Hayvansal Üretim" başlıkları altında da üreticilere 300 bin TL'ye kadar %100 faiz indirimiyle yatırım ve işletme kredisi sağlanabilmektedir. Kredi üst sınırları, faiz indirimi oranları ve özel kriterler, başvuru alan üretim konusuna göre değişiklik göstermektedir. (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

5570 sayılı kanun kapsamında yayımlanan 29.12.2023 tarih 8038 sayılı “Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Tarafından Tarımsal Üretime Dair Hazine Kar Payı Destekli Yatırım ve İşletme Finansmanı Kullanılmasına İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı” ile genç girişimcilere finansman sağlanmaktadır. Kadın çiftçi/girişimci ve/veya genç çiftçi/girişimci (≤ 40 yaş) Finansmanda uygulanacak faiz indirimleri ise Çizelge 2-3’de verilmiştir.

2.7.1.3 Tedarikçi Finansmanı

Tedarikçi finansmanı⁴, üreticilerin tarımsal girdi sağlayan firmalardan (tohum, gübre, yem, zirai ilaç vb.) temin ettikleri ürünlerin bedelini vadeli ödeme koşullarıyla karşıladığı bir finansman yöntemidir. Bu uygulama, küçük ölçekli işletmelerin sınırlı öz kaynaklarla üretim sürecine devam etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda tedarikçilerin de müşteri sadakati sağlamasına katkı sunmaktadır.

5488 sayılı Tarım Kanunu’nun 13. maddesi, 2023 yılında 7442 sayılı Kanun ile yeniden düzenlenmiş ve sözleşmeli üretim sistemine ilişkin çerçeve detaylı şekilde tanımlanmıştır. Yapılan bu yasal değişikliğin ardından, söz konusu hükümlerin uygulama esaslarını belirlemek amacıyla “Sözleşmeli Üretimin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” aynı yıl Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Kanun ve yönetmelik çerçevesinde, sözleşmeli üretim ilişkisi kapsamında alıcı konumundaki gerçek veya tüzel kişilerin üreticilere tohum, gübre, ilaç ve yem gibi girdileri temin etmesi, “**avans**” olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda alıcının üreticiye teknik danışmanlık hizmeti sunması da zorunlu hale getirilmiştir. Bu düzenleme ile üreticilere sağlanan aynı destekler hukuki zemine oturtulmuş, sözleşmeli üretim modeli üzerinden yapılan girdi finansmanı “tedarikçi finansmanı” bağlamında yapılandırılmıştır.

⁴ Uluslararası literatürde “vendor financing” terimi bu çalışmada “tedarikçi finansmanı” olarak tercüme edilmiştir.

Ancak sözleşmeli üretim yoluyla gerçekleşen bu tür tedarikçi finansmanına ilişkin uygulamaya dair nicel veriler henüz Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayımlanmamıştır.

2.7.1.4 Hibe ve Teşvikler

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2023 yılı haziran ayında yayımlanan “*Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı (2021-2023) 3. İzleme ve Değerlendirme Dönemi Mevcut Durum Raporunda*” tarım sektöründe yer alan tedbirle ilgili de aşağıda ki ilerlemeler kayıt altına alınmıştır.

- **Tarım ve Orman Gençlik Konseyi:** Türkiye Yüzyılında yeni tarım ve orman vizyonu ile gençleri tarıma ve tarımsal sorunlara daha duyarlı bir hale getirmek, tarımdan ve kırsaldan uzaklaşan gençleri sosyolojik olarak tarıma yaklaştırmak ve kamu idaresinin gençlerle temasında yeni bir yol ortaya çıkarabilmek amacıyla 30 ilde belirlenen sektörlerde faaliyet gösteren gençler arasından seçim yapılarak 10 kadın, 20 erkek genç üreticimizden Tarım ve Orman Gençlik Konseyi oluşturulmuştur.

- **Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Hibeleri (IPARD Programı):** Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından desteklenen 118 projelerde genç yatırımcılarımıza pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. IPARD Programına göre 40 yaş altı yatırımcılar genç yatırımcı olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda 12,760 genç yatırımcıya, 7.2 Milyar TL hibe desteği sağlanmıştır.

- **Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP):** 2006 yılından itibaren uygulanmakta olan KKYDP’de değerlendirme aşamasında gençlere ek puanlar verilmek suretiyle pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. Bu kapsamda bugüne kadar 6,900 genç çiftçiye, 557 Milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

- **Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi:** Bu proje kapsamında, kırsal bölgelerde ikamet eden ve bu bölgelerde yaşamayı taahhüt eden gençlere; tarım, hayvancılık, ormancılık, gıda ve su ürünleri gibi alanlarda eğitim veren fakülte ve meslek yüksekokulları ile Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı tarım, hayvan sağlığı ve yetiştiriciliği, laboratuvar hizmetleri ve gıda teknolojisi gibi bölümlerde eğitim almış lise veya dengi okul mezunlarına, proje başına 250 bin TL’ye kadar hibe desteği sağlanmaktadır. Bugüne kadar bu programdan yararlanan 882 genç çiftçiye toplamda 88 milyon TL hibe verilmiştir.

- **Göksu Taşeli Havzası Kalkınma Projesi:** Projenin hedef grupları arasında yer alan 40 yaş altı genç çiftçilere öncelik verilmekte, projede genç ve hane reisi kadınlar %80 oranında desteklenmektedir. Bugüne kadar projede 4,342 genç çiftçiye, 10 Milyon TL destek sağlanmıştır.

- **Kırsal Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Projesi:** Doğu Akdeniz (Adana-Mersin-Osmaniye-Kahramanmaraş) ve Batı Karadeniz (Kastamonu-Sinop-Bartın-Çankırı) olmak üzere 2 bölge 8 ilde uygulanan projede gençler %70 oranında desteklenmektedir. Bugüne kadar 3,004 genç girişimciye, 10.5 Milyon TL destek sağlanmıştır.

- **Devlet Destekli Tarım Sigortaları (TARSİM):** Devlet destekli tarım sigortaları uygulamalarında 2018 yılından itibaren 40 yaş ve altındaki çiftçilerimize %5 oranında genç çiftçi prim indirimi sağlanmaktadır. 2018 yılından 30.03.2023 tarihine kadar toplamda 559,724 adet poliçeye genç çiftçi prim indirimi uygulanarak 81.9 Milyon TL genç çiftçi prim indirimi sağlanmıştır.

- **Genç Çiftçi Projesi:** 2016-2018 yıllarında üç yıl süreli olarak 18-40 yaşları arasındaki çiftçilerimiz için uygulanan projede gençlerimizin sunduğu proje başına 30,000 TL hibe desteği verilmiştir. Proje kapsamında 47,775 genç çiftçiye 1.43 Milyar TL hibe desteği sağlanmıştır.

- **Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi:** Bu proje kapsamında, ekim programında yer almayan, nadasa bırakılan ya da işlemeli tarıma elverişli olmayan alanlarda uygun üretim teknikleri kullanılarak bitkisel üretimin artırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, %75 oranında aynı tohum, fide ve fidan desteği sağlanmakta olup, desteklerden öncelikli olarak genç çiftçilerin yararlanması amaçlanmaktadır.

- **Arı Ürünlerinin Üretimini Yaygınlaştırılması Projesi:** 2021 yılında uygulamaya konulan projenin puanlama sisteminde genç yatırımcılara ilave puan verilerek diğer 119 yatırımcılara göre projeden avantajlı olarak faydalanmaları sağlanmaktadır. Bugüne kadar 250 genç arı üreticisine 3.3 Milyon TL hibe desteği verilmiştir.

- **Arıcılık İpekböcekçiliği, Kaz ve Hindi Yetiştiriciliği Yatırımlarının Desteklenmesi:** 2021 yılında başlayan uygulamanın puanlama sisteminde genç yatırımcılara ilave puan verilerek diğer yatırımcılara göre uygulamadan avantajlı olarak

faydalanmaları sağlanmaktadır. Bugüne kadar kaz ve hindi kümesi yapımı için 5 gencimize 939 Bin TL hibe desteği verilmiştir.

- **Düve Alımlarının Desteklenmesi:** Düve alım desteği uygulamasında puanlama kriterinde genç kadın çiftçilere (18-40 yaş) ilave 10 puan verilmektedir. Bugüne kadar 104 genç kadın çiftçiye 9.7 Milyon TL düve alım desteği verilmiştir.

- **Sürü Yöneticisi (Çoban) İstihdamının Desteklenmesi:** 2014 yılında başlayan uygulama ile küçükbaş hayvan varlığımızın artırılması, nitelikli üretim yapılabilmesi ve kırsalda gençlere sosyal güvenceli iş imkânı sağlanması hedeflenmektedir. Bugüne kadar hayvancılık işletmelerine 11,041 çoban için 58.3 Milyon TL destek ödenmiştir.

- **Bölge Kalkınma İdareleri;** Güney Doğu Anadolu Projesi (GAP)- Doğu Anadolu Projesi (DAP)- Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP)- Konya Ovası Projelerinde (KOP) genç çiftçilere (18-40 yaş) ilave 10 puan verilmektedir.

- **Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kırsal Bölge Genç Güçlendirme Programı;**

Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından 2022 yılında sadece Kars illerinde pilot olarak “*Kırsal Bölge Genç Güçlendirme Hibe Programı*” uygulanmaya başlamıştır. Sivil toplum örgütleri tarafından teklif edilebilecek her bir projeye 3 milyon 500 bin TL’ye kadar hibe verileceği ilan edilen program için 2022 yılında proje teklifleri alınmıştır. (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2023)

2.7.2 Sosyal Güvenlik Sistemi İçerisinde Tarım Sektörü

Sosyal Güvenlik Kurumunca tarım sektöründe 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ile Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar ile 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar ile sigortalılara ait veriler; (SGK, 2024)

Çizelge 2.4 2016-2023 dönemi SGK Aktif Sigortalı Verileri

	2016	2018	2020	2021	2022	2023
Aktif Sigortalı Sayısı	21,131,838	22,072,840	23,344,547	24,745,149	26,344,234	25,358,022
4/1-b⁵	717,876	696,175	547,075	511,923	512,966	460,260
4/1-a⁶	36,125	45,384	31,250	27,036	22,987	17,408
Toplam	754,001	741,559	578,325	538,959	535,953	477,668
Tarım Sektör Payı	3.57%	3.36%	2.48%	2.18%	2.03%	1.88%

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2023 yılı istatistiklerinden derlenmiştir.

2016 yılına kıyasla 2023 yılında aktif sigortalı sayısı %19.99 artarken, sosyal güvenlik sisteminde tarım sektörünün payı %38.93 azalarak %3.57'den, %2.18'e gerilemiştir.

2.8 Dünyada ve Türkiye'de Çiftçi Örgütlenmeleri ve Genç Çiftçilerin Temsili

Tarımsal üretim, emek ve sermaye gerektiren ekonomik bir faaliyet olup, bu faaliyetin temel sermayesi topraktır. Toprak; insanlar, bitkiler, mikroorganizmalar ve diğer canlılar için vazgeçilmez bir yaşam ortamı sunması yönüyle en değerli doğal kaynaklardan biridir. Tarım sektörü, bir yandan insan beslenmesi ve gıda arzı açısından stratejik önemdeyken, diğer yandan toprak ve su gibi sınırlı doğal kaynaklara dayalı üretimi nedeniyle çevresel sürdürülebilirlik açısından hassasiyet taşımaktadır.

Bu kritik rolüne rağmen, çiftçilik mesleği toplumda halen sosyo-ekonomik alt katmanlarla ilişkilendirilen ve geçimlik düzeyde görülen bir uğraş alanı olarak algılanmaktadır. Bu durum, çiftçilerin kırsal kalkınma politikalarına ve karar alma süreçlerine yeterince katılmamalarına neden olmaktadır. Zira sosyal tabakalaşma sisteminde üst konumda yer alan gruplar karar süreçlerinde daha fazla temsil edilirken, kırsal kesimdeki üreticiler bu süreçlerin dışında kalmaktadır.

Türkiye'de kırsal kalkınma, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana temel politika alanlarından biri olmuş; bu alanda geliştirilen politikalar çoğunlukla tarımsal üretimi ve

⁵ Hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız tarımsal faaliyette bulunanlar

⁶ 2925 Sayılı Kanun kapsamında tarımda hizmet akdiyle çalışan sigortalıları ifade etmektedir.

çiftçiliği öncelemiştir. Ancak kırsal alana yönelik örgütlenme modelleri ve uygulamalar, ağırlıklı olarak yukarıdan aşağıya işleyen “geleneksel planlama yaklaşımı” ile şekillenmiştir. Oysa katılımcı modeller hem çevresel hem de toplumsal ve ekonomik ihtiyaçları gözeten, kalıcı ve etkili sonuçlar üretme potansiyeline sahiptir (Baylan ve Karadeniz, 2016).

AB Ortak Tarım Politikasının yapısal örneğinde olduğu gibi, gelişmiş ülkelerde tarımsal üreticiler kamu otoritesi karşısında demokratik kitle örgütleri aracılığıyla temsil edilmekte ve hak arayışlarını kurumsal düzeyde sürdürebilmektedir. Ancak Türkiye’de genç çiftçilerin mevcut çiftçi örgütleri içerisinde hem temsiliyeti hem de karar alma süreçlerine katılımı oldukça sınırlıdır.

2.8.1 Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme: Kurumsal Çeşitlilik ve Temsiliyet

Türkiye’de tarım sektöründe faaliyet gösteren üreticilerin örgütlenmesi, farklı yasal çerçevelere ve tarihsel arka planlara dayanan çok sayıda kurum ve yapıyla gerçekleşmektedir. Bu örgütler, üreticilerin finansmana erişimini kolaylaştırma, girdilere ulaşımını destekleme, ürünlerini pazarlama olanaklarını geliştirme ve kamusal karar alma süreçlerine katılımı sağlamayı amaçlamaktadır. Ziraat Odaları, Tarım Kredi Kooperatifleri, Üretici Birlikleri, Tarımsal Amaçlı Kooperatifler, Tarım Satış Kooperatifleri, İslah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri ve Türkiye Tohumcular Birliği gibi kurumlar bu örgütlenmenin temel aktörlerini oluşturmaktadır. Her bir örgüt yapısı, kendi yasal dayanağı, üyelik yapısı, faaliyet alanı ve örgütsel hiyerarşisi ile tarım sektörünün farklı alanlarında işlev görmektedir.

Ancak bu çeşitlilik ve kurumsal yaygınlığa rağmen, tarımsal örgütlerin etkinliği konusunda önemli eleştiriler bulunmaktadır. Çiftçilerin meslek kuruluşu niteliği taşıyan Ziraat Odaları, akademik çalışmalarda en sık incelenen çiftçi örgütlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu kuruma yönelik olarak, hizmet üretiminin sınırlı kaldığı; bürokratik, merkeziyetçi ve işlevselliği zayıf bir yapıya büründüğü yönünde çeşitli eleştiriler dile getirilmektedir (Tüzün Rad, 1999). Bu durum, örgütlerin özellikle genç çiftçilerin ihtiyaçlarına yanıt verme kapasitelerini sınırlayabilmektedir. Eleştiriler yalnızca Ziraat Odaları ile sınırlı değildir. Paksoy ve Alagöz (2023), Türkiye'deki tarımsal örgütlenme yapısının genel olarak etkin işlemediğini, örgütsel yapıların dağınıklığı ve amaçlar arasındaki uyumsuzluğun bu durumu pekiştirdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, ekonomik ve mesleki amaçlı örgütlenmenin birbirini destekleyecek biçimde yeniden kurgulanması gerektiğine dikkat çekilmektedir (Paksoy ve Alagöz, 2023).

Örgütlenmede asıl sorun hukuki alt yapının bulunmayışı değil, mevcut örgütlerin üretimin yönlendirilmesi, fiyat oluşumu ve diğer hizmetler konusunda yetersiz olmasıdır. Çiftçi örgütlerine üyelik bir yasal zorunluluk olmayıp gönüllülük esasına dayandığı için, birliklerin üyeler üzerinde yaptırım söz konusu olamamaktadır. Diğer taraftan, birlikler maddi kaynak bakımından oldukça zayıf durumdadır. Rutin giderlerini sadece üye aidatları ile sağlamak ve üyelerine hizmet götürebilmek için kaynak bulamamaktadır. Bahsedilen tüm bu nedenler çiftçi örgütlerini zayıf ve yetersiz kılmaktadır (Kızılaslan ve Doğan, 2013)

Benzer şekilde, Aydın ve Atılğan Yaşa (2019), Tarım Kredi Kooperatiflerinin mali yapısının zayıf olduğunu, öz kaynaklarının yetersiz kaldığını ve bu durumun finansal sürdürülebilirliklerini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur (Aydın ve Atılğan Yaşa, 2019).

Tüm bu kurumsal çeşitliliğe rağmen, genç çiftçilerin sektörel düzeyde özel olarak temsil edildiği bir çatı kuruluşun ya da odaklanmış bir örgütlenme biçiminin bulunmaması, yapısal bir boşluk oluşturmaktadır. Genç üreticilere özgü sorunların görünür kılınabilmesi, destek programlarının etkinliğinin artırılması ve tarımsal yenilik süreçlerinin yaygınlaştırılabilmesi için, genç çiftçilerin örgütlü yapılarda temsiliyetlerinin artırılması ve karar mekanizmalarına katılımlarının kurumsal olarak güvence altına alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, genç çiftçileri odağına alan yeni bir örgütlenme modelinin geliştirilmesi, sektörde kuşaklar arası sürdürülebilirliğin sağlanması açısından stratejik bir ihtiyaç olarak değerlendirilebilir.

2.8.1.1 Ziraat Odası Başkanlıkları

6994 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu'na göre, TZOB'nin temel görevleri arasında tarımsal politikaların yürütülmesine katkı sağlamak ve çiftçilerin hak ve menfaatlerini korumak yer almaktadır. 2024 yılı sonu itibariyle Türkiye'de 760 ziraat odası ve bu odalara kayıtlı 5,225,151 çiftçi kayıtlıdır. (Anonim, 2024a) Ancak gerek TZOB genel merkezinde gerekse taşra örgütlerinde genç çiftçilere özgü bir temsil yapısına rastlanmamaktadır

Ayrıca, mevcut yapının çiftçiler tarafından yeterince sahiplenilmediği de çeşitli akademik çalışmalarda dile getirilmiştir. Türkiye'de ziraat odalarının yeniden yapılanması üzerine bir araştırma konulu doktora tezinde;

-Çiftçiler, Ziraat Odalarının kendilerine somut fayda sağlamadığını düşündükleri için bu kurumları benimsememekte ve yeterince sahiplenmemektedir.

-Ziraat Odalarının yönetim kadroları oluşturulurken, üyelik yapısının çeşitliliği gözetilmemekte; bölge temsiliyeti, cinsiyet dengesi, yaş grupları ve işletme ölçeği gibi unsurlar dikkate alınmamaktadır.

-Ziraat Odalarının mali bağımsızlık kazanması ve sürdürülebilir bir finansal yapıya ulaşması için gerekli kaynaklar, kendi üye tabanı tarafından sağlanamamakta ve bu durum kurumsal işleyişi olumsuz etkilemektedir (Tüzün Rad, 1999)

2.8.1.2 Tarım Kredi Kooperatifleri

Cumhuriyetin ilanından itibaren tarım sektörüne finansman sağlamak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda; 1924 yılında “498 sayılı İtibar-ı Zirai Birlikler Kanunu”, 1929 yılında “1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu”, 1935 yılında “2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” ve halen yürürlükte olan, 1972 yılında yayımlanan “1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” ile Tarım Kredi Kooperatifleri kurumsallaşarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Söz konusu yapılar, kuruluşlarından itibaren ortaklarının tarımsal finansman ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü verilerine göre; 2024 yılı sonu itibarıyla Türkiye genelinde toplam 1,623 tarım kredi kooperatifi bulunmakta ve bu kooperatiflerin 851,621 çiftçi ortağı bulunmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri örgütlenme yapısı içerisinde 18 Bölge Birliği ve 1 Merkez Birliği yer almakta olup, kooperatiflere ortak olan tüm çiftçiler aynı zamanda bağlı buldukları bölge ve merkez birliklerinin de üyesidir (Anonim, 2024a).

2.8.1.3 Tarımsal Üretici Birlikleri

2004 yılında yürürlüğe giren 5200 sayılı “Üretici Birlikleri Kanunu” ile birlikte, ülkemizde çiftçilerin örgütlenmesine yönelik yeni bir yapı oluşturulmuştur. Bu kanun kapsamında; tarım üreticilerinin, belirli bir ürün veya ürün grubu temelinde bir araya gelerek tüzel kişilik statüsüne sahip üretici birlikleri kurmaları mümkün hale gelmiştir.

Kanunun temel amacı, üretimin talebe göre planlanması, ürün kalitesinin artırılması, ürünlerin üretici mülkiyetinde kalması koşuluyla geçerli norm ve standartlara

uygun biçimde pazara sunulması ve bu ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artıracak tedbirlerin alınmasıdır.

Ürün ve/veya ürün grubuna da göre TOB, TRGM 2024 verilerine göre de bitkisel üretim, hayvansal üretim, su ürünleri ve organik ürünler olmak üzere 4 farklı ürün grubunda toplam 805 üretici birliği bulunmakta olup, bu birliklere 251,707 üretici üyedir (Anonim, 2024a).

Tarımsal üretici birlikleri kanunu kapsamında 805 üretici birliği bir üst örgütlenme olan Merkez Birlikleri tarafından temsil edilmektedir. 534 üretici birliği 9 farklı merkez birliği tarafından ulusal düzeyde temsil edilmektedir (Anonim, 2024a).

Çizelge 2.5 Üretici merkez birlikleri

Merkez Birliğinin Adı	Üye Birlik	Üye Üretici
Türkiye Süt Üreticileri Merkez Birliği	247	197,105
Türkiye Kırmızı Et Üreticileri Merkez Birliği	110	41,765
Tarımsal Bal Üreticileri Merkez Birliği	91	4429
Meyve Üretici Merkez Birliği	13	1,219
Su Ürünleri Yetiştiricileri Üretici Merkez Birliği	22	936
Kanatlı Hayvan Eti Üretici Merkez Birliği	19	710
Yumurta Üreticileri Merkez Birliği	12	374
Türkiye Tarla Bitkileri Üreticileri Merkez Birliği	13	240
Deniz Ürünleri Avcıları Üretici Merkez Birliği	7	155
Toplam	534	246,933

Kaynak; Tarım ve Orman Bakanlığı (2024)

2.8.1.4 Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

Kooperatifler; ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslekî ya da geçimlerine ilişkin ihtiyaçlarını, işgücü ve parasal katkı ile karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet yoluyla sağlamak ve korumak amacıyla, gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan, değişir ortaklı ve değişir sermayeli ekonomik yapılardır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında her sektör, sosyal grup veya meslek mensupları bir araya gelerek anılan kanun kapsamında kooperatifleşmektedirler. Tarım sektöründe ise kooperatifler, “tarımsal kalkınma”, “sulama”, “su ürünleri” ve “pancar ekicileri” olmak üzere dört ana grupta toplanmaktadır. Tarımsal amaçlı kooperatifler faaliyet alanlarına göre örgütlenmiş “Bölge Birlikleri” ve “Merkez

Birlikleri” adı altında kurumsal üst yapılarla da desteklenmektedir. Tüm yapıların ise üzerinde “Türkiye Milli Kooperatifler Birliği” bulunmaktadır.

Tarımsal kalkınma kooperatifleri, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre kurulmuş çok amaçlı kooperatifler grubunda yer almakta olup, ortakların bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık gibi tarımsal faaliyetlerini geliştirmek, ihtiyaç duydukları girdileri temin etmek, doğal kaynaklardan yararlanmak ve kırsal kalkınma kapsamında el sanatları ile tarımsal sanayiye destekleyici faaliyetlerde bulunmak amacıyla faaliyet göstermektedir (Mülayim, 1999).

2024 yılı itibarıyla, söz konusu kanun kapsamında toplam 9,435 birim kooperatif faaliyet göstermekte olup, bu kooperatiflerin 2,251,526 çiftçi ortağı bulunmaktadır (Anonim, 2024a). Aşağıdaki tabloda bu kooperatif grupları ve ortak sayılarına ilişkin veriler sunulmuştur:

Çizelge 2.6 Tarımsal amaçlı birim kooperatifler ve ortak sayıları

Kooperatif Türü	Birim Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı
Tarımsal Kalkınma	6,369	722,848
Sulama	2,442	291,903
Su Ürünleri	593	30,216
Pancar ekicileri	31	1,206,559
Toplam	9,435	2,251,526

Kaynak; Tarım ve Orman Bakanlığı (2024)

2024 yılı verilerine göre, tarımsal alanda 1163 sayılı kanun kapsamında *112 Bölge Birliği* faaliyet göstermektedir. Toplam *9,435 birim kooperatifin %45,95'i (4,336 kooperatif)* ve *2,251,526 ortağın %83,85'i (1,887,962 ortak)* bu Bölge Birliklerine kayıtlıdır. Mevcut *112 Kooperatif Bölge Birliği*, ayrıca *7 farklı Merkez Birliği* altında örgütlenmiştir (Anonim, 2024a)

2.8.1.5 Ticaret Bakanlığı Sorumluluğundaki Kooperatifler

4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun kapsamında faaliyet gösteren çiftçi örgütlerinin amacı, anılan Kanun'da şu şekilde tanımlanmıştır:

“Kooperatif ve birlikler; ortakların ve gerektiğinde diğer üreticilerin ürünlerinin daha iyi şartlarla değerlendirilmesi, mesleki faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanması ve ekonomik menfaatlerinin korunması konularında çalışırlar.”

2024 yılı sonu itibarıyla, bu Kanun kapsamında faaliyet gösteren 338 Tarım Satış Kooperatifine toplam 332,925 çiftçi ortaktır ve bu kooperatifler 13 Bölge Birliği altında örgütlenmiştir. Birim kooperatiflerin yaklaşık %83’ü (281 birim kooperatif) ve ortak çiftçilerin %88’i (2,739,583 kişi) bu bölge birlikleri çatısı altında faaliyet göstermektedir (Anonim, 2024a).

Öte yandan, 4572 sayılı Kanun ile 2000 yılında yürürlükten kaldırılan 1196 sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ve Bölge Birlikleriyle Türkiye Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Genel Birliği Kanunu kapsamında faaliyet gösteren yapılar da mevcuttur. Bu kapsamda 18 birim kooperatif, 939 üretici ile aktif olarak faaliyet göstermektedir. Söz konusu yapıda 1 Bölge Birliği bulunmakta olup, bu birliğe 9 birim kooperatif ve 124 çiftçi üyedir (Anonim, 2024a).

Ayrıca, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu çerçevesinde ve Ticaret Bakanlığı sorumluluğunda faaliyet gösteren bir diğer kooperatif yapılanması da Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifleridir. Bu yapıda 2,953 çiftçi üye, 29 birim kooperatif bünyesinde temsil edilmekte olup, bölge veya merkez birliği bulunmamaktadır (Anonim, 2024a).

2.8.1.6 Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri

2011 yılında yayımlanan “Islah Amaçlı Hayvan Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” hükümleri çerçevesinde, hayvan genetik kaynaklarının korunması, araştırılması, tespiti, ıslahı, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve pazarlanması amacıyla, gerçek veya tüzel kişi yetiştiriciler tarafından birlikler kurulmaktadır.

Türkiye’de sığır, manda, koyun, keçi, arı ve tavuk gibi farklı hayvan türlerinde ıslah amaçlı yetiştiricilik yapan gerçek ve tüzel kişi üreticilerin örgütlendiği toplam 275 yetiştirici birliği bulunmaktadır. Bu birliklere üye üretici sayısı 570,454’tür (Anonim, 2024a). Islah amaçlı yetiştirici birliklerinin çatı kuruluşu konumundaki merkez birliklerinin sayısı dört olup, Tavuk Yetiştiricileri Birliği (5 birlik, 658 üye) dışındaki tüm birlikler ve üyeleri bu merkez birliklere üyedir.

2.8.1.7 Türkiye Tohumcular Birliği

5553 sayılı Tohumculuk Kanunu, tohumculuk sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesini amaçlayan temel yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu kanun doğrultusunda, Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTÖB) ile buna bağlı olarak Bitki Islahçıları, Fidan Üreticileri, Fide Üreticileri, Süs Bitkileri Üreticileri, Tohum Dağıtıcıları, Tohum Sanayicileri ve Üreticileri ile Tohum Yetiştiricileri Alt Birlikleri kurulmuştur. Kanun hükümleri gereğince, tohumculuk alanında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin ilgili alt birliklere üye olmaları zorunludur. Bu yapı, sektörde kalite standartlarının korunması, üretim ve dağıtım süreçlerinin izlenebilirliği ile mesleki örgütlenmenin geliştirilmesi açısından işlevsel bir kurumsal mekanizma sunmaktadır. TÜRKTÖB bünyesinde faaliyet gösteren yedi alt birliğe 67,460 üye bulunmaktadır (Anonim, 2024a)

2.8.1.8 Ürün Konseyleri

"Üretici düzeyindeki bir diğer örgütlenme modeli ise, 5488 sayılı Tarım Kanunu'nun 11. maddesi kapsamında kurulan "Ürün Konseyleridir".

İlgili maddeye göre; ulusal tarım politikaları doğrultusunda faaliyet göstermek amacıyla, ürün bazında üreticiler, tüccarlar, sanayiciler ve/veya bunların oluşturduğu birlikler ile kamu kurumları, araştırma kuruluşları, meslek odaları ve derneklerin bir araya gelmesiyle tüzel kişiliğe sahip ürün konseyleri oluşturulabilmektedir.

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün (TRGM) 2024 yılı verilerine göre, Türkiye'de 9 farklı ürüne (Bakliyat, Çay, Fındık, Hububat, Pamuk, Turunçgil, Zeytin ve Zeytinyağı, Kırmızı Et, Süt) yönelik ürün konseyi faaliyet göstermekte olup, bu konseylerin toplam üye sayısı 915'tir (Anonim, 2024a).

2.8.1.9 Sulama Birlikleri

Sulama birlikleri, sulama hizmetlerinin yerinden yönetim anlayışıyla yürütülmesini sağlamak amacıyla kurulan, kamu tüzel kişiliğine sahip organizasyonlardır. 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu kapsamında faaliyet gösteren bu birlikler, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından inşa edilen sulama tesislerinin işletme, bakım ve yönetim sorumluluğunu üstlenmektedir. Sulama birlikleri, sulama suyu temini ve dağıtımının yanı sıra, suyun etkin ve verimli kullanımı, kullanıcı katılımının sağlanması ve tarımsal üretimin desteklenmesi açısından önemli bir işlev

görmektedir. Üyelik esas olarak sulama hizmetlerinden yararlanan çiftçilerden oluşmakta, karar süreçlerine katılım ise birlik meclisleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Ülkemizde 189 sulama birliğine üye 428,669 çiftçi (Anonim, 2024a) bulunmaktadır.

2.8.1.10 Çiftçi Dernekleri ve Tarımsal Vakıflar

Türkiye'de çiftçi dernekleri ve tarımsal vakıflar, tarım sektöründe üreticilerin bir araya gelerek deneyim ve bilgi paylaşımında bulunmaları, eğitim faaliyetlerine katılmaları ve sektörel gelişmeleri takip edebilmeleri açısından belirli düzeyde işlev görmektedir. Bu kuruluşlar, üretici örgütlenmesinin çeşitlenmesine katkı sağlamakta ve zaman zaman sektörel gelişmeleri izlemeye yönelik çalışmalar yürütebilmektedir.

Türk Medeni Kanunu hükümleri çerçevesinde, İçişleri Bakanlığı denetiminde kurulan ve faaliyet gösteren bu yapılar arasında, 2024 yılı itibarıyla 525 çiftçi derneği (227,500 üye) ve 14 tarımsal vakıf (2,500 üye) bulunmaktadır (Anonim, 2024a).

2.8.1.11 Tarım ve Orman Gençlik Konseyi

Tarım ve Orman Bakanlığı, gençlerin karar alma süreçlerine katılımını sağlamak amacıyla 30 farklı ilden 18–35 yaş aralığında 30 genç üreticiden oluşan “Tarım ve Orman Gençlik Konseyini” oluşturmuştur. Konsey, gençlerin tarımsal politikalara dair fikir ve önerilerini sunabilecekleri bir platform işlevi görmektedir. Ancak bu yapı sivil toplum boyutunda değil, doğrudan kamu inisiyatifi ile kurulmuş bir danışma organı niteliğindedir. (Anonim, 2022b)

2.8.2 Dünyada Genç Çiftçi Örgütleri ve Demokratik Hayata Katılımları

Dünyanın farklı bölgelerinde, genç çiftçilerin örgütlü temsiline ve tarım politikalarında söz sahibi olmalarına yönelik çok sayıda yapı bulunmaktadır. Bu örgütler yalnızca gençlerin tarımsal üretimde kalıcılığını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda onların karar alma süreçlerine aktif biçimde katılımını da hedeflemektedir. Genç çiftçilerin mesleki saygınlık kazanımı, kırsal alanda sosyal ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve kamu politikalarında görünür kılınmaları açısından bu tür örgütlenmeler önemli bir rol oynamaktadır. Aşağıda, kuruluş yılları esas alınarak sıralanmış bu örnek örgütlerin temel yapıları ve faaliyet alanları özetlenmektedir.

2.8.2.1 Genç Çiftçiler Sosyal Ağı – Yeni Zelanda (1927)

İngiltere örneğinde olduğu gibi, ülke genelinde faaliyet gösteren genç çiftçi kulüplerinin oluşturduğu kâr amacı gütmeyen ulusal bir tarım organizasyonu olan NZYF, 1927 yılında kurulmuştur. NZYF, kırsal alanda gençler arasında sosyal bir ağ görevinin yanı sıra kırsal gençliği tarım ve diğer konularda yetiştirmek, güçlendirmek ve kamuoyu oluşturma görevlerini de üstlenmiştir. 1969 yılından beri düzenlenen “Yılın Genç Çiftçisi” etkinliği ile tanınmaktadır (Anonim, 2025c).

2.8.2.2 Ulusal Genç Çiftçi Kulüpleri Federasyonu – UK (1932)

Ulusal Genç Çiftçi Kulüpleri Federasyonu (NFYFC) ilk kez 1921 yılında Devon’da bölgenin süt üreticisi çocuklarına buzağı yetiştirme etkinliği ile başlayan genç çiftçi kulüpleri devam eden 10 yılda ülkenin farklı lokasyonlarında çeşitli tarımsal alanlarda kurulan kulüpler ile büyümeye devam etti.

1929 yılına kadar Tarım Bakanlığı tarafından organize edilen 50’nin üzerinde ki Genç Çiftçi Kulüpleri kendi kendini yöneten ve geliştiren bağımsız bir kuruluş olmasını sağlamak amacıyla Ulusal Sosyal Hizmetler Konseyi bu görevi üstlenmiştir.

1932 yılında İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda, Avustralya ve Yeni Zelanda’da bulunan tüm kulüpleri bir çatı altında toplayan Londra Merkezli Ulusal Genç Çiftçi Kulüpleri Federasyonu kurulmuştur.

1968 yılında CEJA’ya üye olmayı başaran NFYFC, ülke çapında tanınan bir gençlik örgütü konumundadır. NFYFC; günümüzde hükümet, finans kurumları, iş dünyası ve akademi tarafından kırsal gençlik ve çiftçilik alanında yürüttüğü öncü rolünü devam ettirmesi amacıyla teşvik edilen, hibeler sağlanan bir genç çiftçi örgütüdür (Anonim, 2025a) .

2.8.2.3 Avrupa Kırsal Gençliği – Finlandiya Merkezli (1957)

1957 yılında Almanya’da bir sivil toplum kuruluşu olarak kurulan gençlik örgütü bugün 20 ülkede 23 kırsal gençlik örgütünün çatı kuruluşudur. **Rural Youth Europe (RYEurope)** gençlerin kırsal alanlarda sosyal, kültürel ve kişisel gelişimlerini destekleyen, **çiftçiliği yalnızca üretim değil bir yaşam biçimi ve kimlik meselesi olarak ele alan** çok aktörlü bir Avrupa örgütüdür.

Avrupa Kırsal Gençliği yerelde ve kıta düzeyinde başta Avrupa Birliği ve Komisyonu tarafından desteklenmektedir (Anonim, Rural Youth Europa, 2025)

2.8.2.4 Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi – CEJA (1958)

Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi (CEJA); Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun ilk altı üye devletinden genç çiftçi örgütlerinin bir "Comité d'Entente" kurmasıyla 1958'de Roma'da kuruldu. CEJA kâr amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluştur. Avrupa'nın genç çiftçi örgütlerinin çatı organı olan CEJA, 22 Avrupa Birliği üye devletinin yanı sıra Birleşik Krallık ve Sırbistan'dan 33 ulusal kuruluştan yaklaşık 2 milyon genç çiftçiyi temsil etmektedir.

Kuruluşun ana amacı, genç çiftçilerin çıkarlarını AB Kurumlarına ve paydaşlarına karşı temsil etmektir. (CEJA, 2022)

2.8.2.5 Geleceğin Çiftçileri Ağı – Avustralya (2002)

2002 yılında kurulan "Geleceğin Çiftçileri Ağı" Avustralya çapında faaliyet gösteren ve üyelerinin ve yöneticilerinin tamamı 18-35 yaş arasında ki gençlerden oluşan ulusal bir gençlik ağıdır.

Geleceğin Çiftçileri Ağı üyelerine mentorluk, eğitim, haber bültenleri ve finansal destek sunmaktadır. En önemli etkinliği ise her yıl Roma'da düzenlenen "Genç Sığır Eti Üreticileri Forumudur" (Anonim, 2025b).

Eyalet sistemi ile yönetilen Avustralya'da her eyalet tarım departmanının da genç çiftçilere yönelik politikaları vardır. Örneğin Victoria Eyaleti tarım departmanının genç çiftçiler yürüttüğü bazı uygulamalar;

Genç Çiftçiler Danışma Konseyi, Genç Çiftçiler Ağı, Genç Çiftçi Bursları, Genç Çiftçi Mentorluk Programları, Genç Çiftçi İşletme Eğitim Kampları.

Genç Çiftçiler Danışma Konseyi, gençleri tarıma çekmek ve mevcut genç çiftçilerinin sektörde kalmalarını sağlamak amacıyla hükümete tavsiyelerde bulunmak üzere 2015 yılında kurulmuştur.

Konsey, hükümetin tarımdaki gençlerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamasına yardımcı olmak için yılda 2-4 kez toplanmaktadır. Konsey üyelerinden tarım, endüstriler, topluluklar ve ağlar ile ilgili diğer gençlerle ilişki kurmaları ve onlara danışmaları ve araştırma fırsatlarını değerlendirmeleri istenmektedir.

Danışma Konseyi kuruluşundan kısa bir süre sonra 2017 yılında genç çiftçiler, endüstri, topluluklar ve ağlarla gerçekleştirilen iki yıllık istişarenin ardından ilk tavsiye raporunu Tarım Bakanlığına sunmuştur (Anonim, 2025b)

2.8.2.6 Ulusal Genç Çiftçi Koalisyonu – ABD (2010)

Amerika Birleşik Devletleri’nde eyalet düzeyinde örgütlenen ve faaliyet gösteren genç çiftçi birlik ve koalisyonlarının 2009 yılında düzenlenen Genç Çiftçiler Konferansında ulusal bir koalisyon kurulması yönünde ki fikir birliği üzerine 2010 yılında kurulmuştur.

Ülke geneline yayılmış 45 genç çiftçi birliği veya koalisyonu ABD Ulusal Genç Çiftçi çatı örgütü altında faaliyet göstermektedir.

Ülke çapında yaklaşık 6,500 çiftçi üyesi, 24 eyalette 30 şubesi ve ağında 200,000'den fazla destekçisi bulunan, 2014 yılında Kırsal Hizmetler Merkezi tarafından da finanse edilmeye başlayan Koalisyon, 2016 yılında ise “Kar Amacı Gütmeyen Sivil Toplum Kuruluşu” olarak federal düzeyde tescil edilmiştir (Anonim, National Young Farmers Coalition , 2023).

2.8.2.7 Genç Çiftçiler Federasyonu – Uganda (2016)

Ugandalı genç çiftçilerin sözü olmak hedefi ile 2016 yılında kurulan federasyon bugün ülke genelinde Bölge Genç Çiftçi Dernekleri, Çiftçi Gençlik Grupları ve Okul Tarım Kulüplerinden oluşan 54 yerel topluluk ile 35 binin üzerinde bireysel genç çiftçiyi bünyesinde barındırmaktadır.

Hedef kitlesi, kırsal ve/veya kentsel tarım dayalı 12 ila 39 yaş arasındaki gençler ve okula gidip gelmeyen genç çiftçilerdir. Federasyon sosyo-ekonomik kalkınma için tarımda gençliği harekete geçirmek ve güçlendirmek misyonu ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Gençler için eğitim, sözcülük, kariyer geliştirme ve mentorluk gibi hizmetlerin yanı sıra federasyon aynı zamanda ulusal ve uluslararası fonlar aracılığıyla da projeler de yürütmektedir (Anonim, 2023a).

2.8.2.8 AFASA Youth – Güney Afrika Cumhuriyeti (2018)

Güney Afrika Çiftçiler Birliği (AFASA) bünyesinde kurulan AFASA Youth, Afrika kıtasında genç çiftçilerin temsil edildiği önemli bir platformdur. Eğitim, danışmanlık ve proje yürütme gibi alanlarda faaliyet göstermektedir ve uluslararası kuruluşlarca desteklenmektedir (Anonim, 2022c).

2.8.2.9 Diğer Genç Çiftçi Örgütleri

Bu çalışma kapsamında tüm genç çiftçi örgütlerini detaylı şekilde incelemek mümkün olmasa da Kanada, Gürcistan, Sri Lanka, Kenya, Hindistan ve Fransa gibi ülkelerde de benzer yapılanmalar mevcuttur. CEJA gibi bölgesel örgütlerin yanı sıra ulusal düzeyde kurulan bu örgütler, yaşlanan tarım nüfusu karşısında gençliğin sektörde tutulmasının küresel bir gündem olduğunu ortaya koymaktadır.

2.9 AB ve Dünyada Genç Çiftçilere Yönelik Politika ve Stratejiler

Tarımsal nüfusun yaşlanması, kırsal alanların sosyo-ekonomik açıdan zayıflaması ve gıda arz güvenliğine ilişkin artan endişeler, gençlerin tarım sektörüne katılımını hem Avrupa Birliği (AB) hem de küresel düzeyde politika önceliklerinden biri hâline getirmiştir. Gençlik konusunda uygulanan politikalar, gençlerin demokratik hayata katılımları, gençlik ve gençlikle ilgili kurumların etkileşimi gibi konulara bir bütün olarak bakıldığında dünya genelinde AB'nin belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. Özellikle AB'de genç çiftçilerin sektöre girişini desteklemeye yönelik çok boyutlu stratejiler geliştirilmekte; bu kapsamda finansal teşvikler, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, araziye erişim kolaylıkları gibi çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Türkiye'nin hem AB ile tarım politikası uyumu hem de uygulamadaki benzerlikler nedeniyle bu bölümde ağırlıklı olarak AB ve ABD örneklerine yer verilmiş, genç çiftçilerin sektöre entegrasyonuna yönelik geliştirilen stratejiler incelenmiştir.

2.9.1 Avrupa Birliği'nde Genç Çiftçi Politikaları ve Stratejileri

AB tarımsal nüfusun giderek yaşlanması, kırsal alanlardaki sosyo-ekonomik gerileme ve uzun vadeli gıda arz güvenliğine yönelik tehditleri dikkate alarak genç çiftçilerin sektöre girişini ve sektörde kalıcılığını destekleyen kapsamlı politikalar geliştirmiştir. 2023–2027 dönemini kapsayan Ortak Tarım Politikası (CAP) reformunda “nesil yenileme” (*generational renewal*), temel hedeflerden biri olarak tanımlanmış ve bu hedef doğrultusunda özel araçlar oluşturulmuştur. (EC Agriculture and Rural Development, 2019)

Yeni dönemde genç çiftçilere yönelik doğrudan gelir desteği (*direct payments*) kapsamında 40 yaş altı çiftçilere beş yıl süreyle ilave ödeme yapılması uygulaması sürdürülmektedir. Bu destek, üye ülkelerin yıllık doğrudan ödeme zarfının en az %3'ü oranında kaynak ayırması suretiyle sağlanmaktadır. (The European Parliament and of the

Council, 2021) Ayrıca kırsal kalkınma politikaları kapsamında iş kurma hibeleri (start-up aid), yatırımların desteklenmesi, teknik danışmanlık ve eğitim programları, toprak piyasasına giriş kolaylıkları gibi çok boyutlu araçlarla gençlerin sektöre katılımı teşvik edilmektedir. (Augère-Granier ve McEldowney, 2020)

Avrupa Komisyonu'nun değerlendirme raporlarında, genç çiftçilerin sektöre kazandırılmasının yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda kırsal alanlarda toplumsal canlılığı sürdürmek, tarımsal yenilikleri yaygınlaştırmak ve iklim değişikliğiyle mücadelede daha etkin aktörler yaratmak açısından da stratejik bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. (EU CAP Network Report, 2025) Ayrıca genç çiftçilere yönelik desteklerin yerel ihtiyaçlara duyarlı, sosyal içerme temelli ve yenilikçi uygulamalara açık biçimde tasarlanması gerektiği belirtilmektedir. (European Court of Auditors, 2017)

2.9.1.1 AB Genç Nüfusa Yönelik Politikalar

Avrupa'da yaşayan, çalışan ve eğitim gören gençlere yönelik fırsatlar ve girişimleri tek bir platformda bir araya getiren "Avrupa Gençlik Portalı" aynı zamanda gençlik alanında faaliyet gösteren paydaşlara da hitap etmektedir.

Avrupa Gençlik Portalı 4 tematik alan üzerine inşa edilmiştir;

- AB Gençlik Diyalogu, Demokratik Katılım, Sivil Katılım, Sürdürülebilir Kalkınma gibi birçok başlığı altında toplayan "AB Gençlik Politikaları ile İlgili Tematik Sayfalar"

- Okul ve gençlik değişimleri, Stajlar, Seyahatler ve Gönüllülük gibi faaliyetleri kapsayan "Yurtdışına Çıkışla İlgili Tematik Sayfalar"

- Erasmus+, European Solidarity Corps, DiscoverEU, Erasmus+ Virtual Exchange gibi "AB Tarafından Finanse Edilen Program ve Girişim Sayfaları"

- 2019-2027 AB Gençlik Stratejisiyle ilgili "Politika Sayfaları"

Yine AB tarafından "Daha Yeşil, Daha Kapsayıcı ve Daha Dijital" mottosuyla 2022 yılı "Avrupa Gençlik Yılı" ilan edilmiştir. (European Union, 2025)

2.9.1.2 OTP Kapsamında Genç Çiftçilere Yönelik Hibe ve Destekler

Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası (CAP) 2023–2027 dönemi kapsamında, üye devletler genç çiftçilere yönelik çeşitli finansman araçları sunabilirler. Bu araçlar arasında hibeler, krediler, garantiler ve sübvansiyonlu faiz oranları bulunmaktadır. Bu

destekler, genç çiftçilerin finansal kaynaklara erişimini kolaylaştırmak ve tarım sektörüne katılımlarını teşvik etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Doğrudan Ödemeler: Üye ülkelerin ulusal doğrudan ödeme zarfının en az %3'ünü OTP'nin sosyal, çevresel ve ekonomik 10 hedefinden biri olan "Yapısal Değişim ve Nesil Yenileme" amacına ayrılması zorunlu tutulmuştur.

Genç Çiftçiler İçin Kurulum Hibesi: AB'nin 2023–2027 dönemine ilişkin yeni Ortak Tarım Politikası (CAP) düzenlemesi, genç çiftçilerin iş kurulumuna yönelik toplu ödemede azami desteği 100.000 € olarak belirlemiştir. Resmi olarak, Stratejik Plan Tüzüğü'nde "genç çiftçilerin iş kurulumunda" sağlanacak yardımların en fazla EUR 100 000 olacağı hüküm altına alınmıştır. (Daha önceki CAP dönemlerinde bu tutar €70.000 seviyesindeydi.) Komisyon'un gerekçesinde de yeni tüzüğün amacı olarak bu rakamın 100.000'e çıkarılması açıkça vurgulanmıştır. (European Union, 2021)

Yatırım Desteği: Genç çiftçiler için çiftlik yatırımlarının ötesinde öncelikli konularda yatırım desteği sağlanabilir. İşletme ve pazarlama faaliyetlerinin yanı sıra tarım turizmi ve peyzaj gibi tarım dışı konularda faaliyetlerin çeşitlendirilmesi için yatırım desteği sağlanabilir.

-Çiftlik Yatırımlar: Örneğin modernizasyon, yeni ekipman, hayvancılık, seralar vb.

- Çiftlik Dışı Faaliyetler: Örneğin tarım turizmi, kırsal turizm, yerel gıda işleme, tarıma dayalı el sanatları.

- Pazarlama ve İş Geliştirme Yatırımları: Örneğin yeni pazarlama kanalları, doğrudan satış, kooperatifleşme.

İş birliği: Üye Devletler, yaşlı ve genç nesil çiftçiler arasındaki çiftlik ortaklıklarını kapsayabilecek iş birliği biçimlerini destekleme olanağına sahip olacaktır. Bu ortaklık eylemleri ise:

-Varlıklarını kalıcı olarak devredek emeklilik yaşında ki çiftçiler için emeklilik planlaması ve toptan ödemeler.

-Çiftlik veraset veya geçiş planlama hizmeti.

-Varisi olmayan yaşlı çiftçilerden yeni girişimcilere aşamalı olarak varlık ve bilgi aktarımını sağlayan eşleştirme girişimleri.

-Arazi edinimi için aracılık hizmetleri

-Arazi hareketliliğini kolaylaştıran veya çiftlikler ile yerel topluluklar arasında ki bağlantıları teşvik etmeyi amaçlayan yenilikçi kooperatifler veya dernekler.

Bilgi Transferi ve Yenilik: Üye devletler genç çiftçiler için malumat, bilgi alışverişi ve eğitimleri için Tarımsal Bilgi ve Yenilik Sistemleri (Agriculture Knowledge and Information System, AKIS) ile beraber LEADER, Avrupa Yenilik Ortaklığı (EIP, European Innovation Partnership) ve Horizon Europe'a kadar değişen müdahale araçlarını kullanacaktır. Genç çiftçiler bu müdahalelerden yararlanma konusunda ön saflarda yer alacaktır.

Ayrıca, Üye Devletler Erasmus+ Tüzüğü uyarınca genç çiftçilere odaklanarak tarım ve kırsal kalkınma alanındaki insanların ulus ötesi öğrenme hareketliliği ile ilgili eylemleri finanse etmek için “Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarım Fonu” (EAFRD, European Agricultural Fund for Rural Development) tahsisinin belirli bir payını kullanmaya karar verebilir.

Diğer Mali Araçlar: Üye devletler krediye erişmekte zorluk yaşayan genç çiftçiler için hibelerle beraber krediler, garantiler ve sübvansiyonlu faiz oranları vb. araçları kullanarak genç çiftçilerin mali kaynaklarını çoğaltabilirler.

Komisyon ayrıca, hedeflenen koçluk ve analiz sağlamak, farkındalığı artırmak ve genç çiftçilere yönelik belirli programlarla ilgili deneyimler ve iyi uygulamalar hakkında fikir alışverişini teşvik etmek için özellikle Fi-compass⁷ platformu aracılığıyla Avrupa Yatırım Bankası ile daha fazla ilişki kuracaktır. Ayrıca, Nisan 2019'da Avrupa Komisyonu ve Avrupa Yatırım Bankası (EIB), tarım ve biyo-ekonomi için minimum %10'u özellikle genç çiftçilere ayrılacak olan 1 milyar € bir kredi paketi başlatmıştır. (The European Parliament and of the Council, 2021)

Avrupa Birliği'nin genel düzenlemeleri, genç çiftçilere yönelik yatırım desteklerinin çerçevesini belirlemektedir. Ancak, bu desteklerin spesifik tutarları ve uygulama detayları, üye ülkelerin kendi stratejik planlarına bağlıdır.

2.9.2 ABD Başlangıç Düzeyindeki Çiftçilere Yönelik Politika Aracı

Amerika Birleşik Devletleri'nde genç çiftçilere yönelik uygulanan tarım politikaları, sektördeki yaşlanan nüfusun genç üreticilerle yenilenmesini sağlamak ve tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini temin etmek amacıyla şekillenmektedir. Bu kapsamda, ABD Tarım Bakanlığı (United States Department of Agriculture - USDA)

⁷ Fi-compass,.AB ortak yönetim finansal araçları hakkında danışmanlık hizmetleri için bir platformdur. Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Yatırım Bankası ile ortaklaşa sağlanmaktadır.

bünyesinde yer alan çeşitli ajanslar aracılığıyla genç çiftçilere yönelik özel destek mekanizmaları yürütülmektedir.

USDA'nın tanımına göre "*genç çiftçi*" (young farmer) terimi genellikle 35 yaş ve altı bireyleri kapsamakla birlikte, bazı programlarda bu sınır 40 yaş olarak da uygulanabilmektedir. Öte yandan "*başlangıç çiftçisi*" (beginning farmer), tarım sektöründe 10 yıldan az tecrübeye sahip üreticileri ifade etmektedir. Bu iki gruba yönelik politikalar örtüşmekle birlikte, genç çiftçiler özellikle yaşa dayalı pozitif ayrımcılıkla desteklenmektedir (USDA, 2024).

ABD'nin en kapsamlı politika araçlarından biri *Beginning Farmer and Rancher Development Program (BFRDP)*'dir. Program, Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı'na (USDA) bağlı olarak faaliyet gösteren Ulusal Gıda ve Tarım Enstitüsü (NIFA) tarafından yürütülmektedir. İlk kez 2002 tarihli "*Farm Bill*"⁸ kapsamında başlatılan ve 2008 yılında kapsamı genişletilen program, tarımsal üretime yeni başlayan bireylerin (beginning farmers and ranchers) bilgi, beceri, teknik yeterlilik ve iş kurma kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemektedir. 2022 yılı itibarıyla program bütçesi yaklaşık 19 milyon Amerikan dolarıdır ve bu kaynak; eğitim, mentorluk, finansal okuryazarlık, işletme planlaması, teknik danışmanlık gibi çeşitli destek mekanizmaları yoluyla dağıtılmaktadır (USDA National Institute of Food and Agriculture, 2022).

Genç çiftçilere yönelik destek araçlarının başında Farm Service Agency (FSA) tarafından yürütülen "*Direct and Guaranteed Farm Loans*" programı gelmektedir. Bu program aracılığıyla genç çiftçilere işletme ve yatırım kredileri verilmekte; düşük faiz oranları, esnek geri ödeme koşulları ve daha az teminat gereklilikleri ile erişim kolaylaştırılmaktadır. Ayrıca Microloan Program kapsamında üretim ve pazarlama faaliyetleri için 5,000 dolara kadar doğrudan kredi desteği sağlanmaktadır (USDA Farm Service Agency , 2023).

Arazi edinimi konusunda genç çiftçilere yönelik "*Down Payment Loan Program*" uygulanmakta olup, bu kapsamda genç üreticiler %5 peşinatla arazi alımı yapabilmektedir. Ayrıca *CRP Transition Incentive Program (TIP)* aracılığıyla emekli

⁸ ABD'de ilk kez 2002 tarihli Tarım Yasası (Farm Bill) kapsamında başlatılan Beginning Farmer and Rancher Development Program (BFRDP), tarım sektörüne yeni adım atan üreticilere yönelik kapsamlı bir eğitim, teknik destek ve finansal yardım programıdır.

üreticilerden boşalan arazilerin genç üreticilere devredilmesi teşvik edilmektedir (USDA, 2024).

Genç çiftçilerin eğitim ve teknik kapasite gelişimini destekleyen en önemli programlardan biri ise *Beginning Farmer and Rancher Development Program (BFRDP)*'dir. BFRDP, USDA'nın National Institute of Food and Agriculture (NIFA) birimi tarafından yürütülmekte olup, genç çiftçilere iş planlaması, finansal okuryazarlık, teknik üretim becerileri ve sürdürülebilir tarım uygulamaları gibi alanlarda eğitim ve mentorluk sağlamaktadır (USDA National Institute of Food and Agriculture, 2023).

Öte yandan USDA'nın Risk Management Agency (RMA) bünyesinde genç çiftçilere tarım sigortalarında %10 prim indirimi uygulanmakta, bu gruba öncelikli kayıt hakkı tanınmakta ve hasar bildirim süreçlerinde kolaylık sağlanmaktadır (USDA Risk Management Agency, 2024). Ayrıca genç çiftçiler için sosyal ağlar ve kamuoyuna erişim imkânları geliştirilmiş, *National Young Farmers Coalition* gibi yapıların desteklenmesi yoluyla sektördeki temsiliyetlerinin artırılması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, ABD'de genç çiftçilere yönelik politikalar çok boyutlu bir yaklaşımla kurgulanmakta; finansman, araziye erişim, eğitim, teknik destek ve sosyal güvence gibi alanlarda gençleri tarıma çekmeye ve sektörde kalıcı kılmaya yönelik özel araçlar geliştirilmektedir.

Program kapsamında üç ana destek türü bulunmaktadır:

- **Standart Hibeler (Standard Grants):** Başlangıç düzeyindeki çiftçilere yönelik eğitim ve kapasite geliştirme projelerine yöneliktir. Proje başına en fazla üç yıl sürelidir ve yıllık azami 250,000 ABD doları hibe sağlanabilmektedir.

- **Eğitim Ekibi Hibeleri (Educational Team Grants):** Eğiticilerin eğitimi ve bölgesel kapasite artırımı hedeflenmektedir.

- **Müfredat ve Eğitim Veri Merkezi (Curriculum and Training Clearinghouse):** Ülke genelinde geliştirilen eğitim materyallerinin merkezi bir çevrim içi platformda erişime açılması amaçlanmaktadır.

Program, ABD'de gençlerin ve yeni çiftçi adaylarının sektörde kalıcılığını sağlamak için eğitim, finansal destek ve danışmanlık hizmetlerini entegre bir biçimde sunan önemli bir uygulamadır.

2.10 Ülkemizde Genç Çiftçiler Üzerine Yürütülen Akademik Çalışmalar

Türkiye genelinde farklı bölge ve illerde gerçekleştirilen araştırmalar, Genç Çiftçi Projesi'nin (GÇP), genç nüfusun tarım sektörüne katılımını teşvik etmek amacıyla önemli

bir politika aracı olarak tasarlandığını ve uygulandığını göstermektedir. İzmir, Antalya, Tekirdağ, TR83 ve TRB2 bölgelerinde yapılan saha çalışmaları, projenin genç çiftçilerin üretim faaliyetlerine dâhil olmalarını desteklediğini, kırsalda girişimcilik potansiyelini artırdığını ve tarımsal kalkınmaya katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, uygulama sürecine dair çeşitli sorunlar ve iyileştirme alanları da dikkat çekmektedir.

Bu araştırmaların ortak bulguları, sağlanan hibe miktarlarının yetersizliği, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sınırlılığı, sosyal güvenlik desteğinin eksikliği, örgütlenme düzeyinin düşük olması ve pazarlama kanallarına erişimde yaşanan sorunların, projenin etkinliğini azaltan başlıca unsurlar olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu proje kapsamında sağlanan desteklerin artırılmasını, bölgesel farklılıkların dikkate alınarak projelerin çeşitlendirilmesini ve uygulamaların daha uzun vadeli olacak şekilde yapılandırılmasını önermektedir. Ayrıca kadın çiftçilerin desteklenmesi, dijital pazarlama olanaklarının yaygınlaştırılması ve kırsalda sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönündeki öneriler de dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, GÇP'nin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği açısından daha bütüncül, yerel ihtiyaçlara duyarlı ve hedef odaklı politika tasarımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Genç çiftçilerin sektörde kalıcılığını sağlamak, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve yapısal müdahaleleri de gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda, GÇP benzeri projelerin daha kapsamlı değerlendirme mekanizmaları ile desteklenmesi ve sürekli geri bildirimlere dayalı olarak geliştirilmesi, kırsalda genç nüfusun tarımsal üretimde tutunabilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Yürütülen akademik çalışmalar ise;

Başaranoğlu ve Yılmaz (2020) “Genç Çiftçilerin Çiftçilik Yapma Eğilimlerinin ve Çiftçilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Isparta İli Örneği”:

Söz konusu araştırmada tam sayım yöntemi uygulanmış ve 18-40 yaş aralığında yer alan toplam 110 genç çiftçiyle anket gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, tarım sektörünün genç çiftçilere yönelik teknik, ekonomik ve sosyal teşvikler ile kırsal kalkınma politikaları çerçevesinde yeniden yapılandırılmasının; kırsal alanlarda girişimciliğin teşvik edilmesi, genç işsizliğin azaltılması ve uzun vadede gıda güvenliğinin güçlendirilmesi açısından önemli katkılar sağlayabileceği vurgulanmıştır (Başaranoğlu ve Yılmaz, 2020).

Beşen vd. (2021) TR61 Bölgesinde Genç Çiftçi Projesi Desteğinden Yararlanmayı Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi:

Bu çalışma, Genç Çiftçi Projesi kapsamında sağlanan desteklerden yararlanmayı etkileyen faktörleri belirlemek ve genç çiftçiler ile tarımsal işletmelerinin temel özelliklerini analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, destekten faydalanmış 72 üretici ile aynı yaş grubundan, destekten yararlanmamış 72 üretici olmak üzere toplam 144 genç çiftçi oluşturmuştur. Veriler, her iki gruba yüz yüze gerçekleştirilen anketler aracılığıyla elde edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, genç çiftçi desteklerinin bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurularak çeşitlendirilmesi ve bu desteklerin sürekliliğinin sağlanması önerilmektedir. Ayrıca, destekten yararlanmış üreticilerin faaliyetlerini geliştirmeye yönelik eğitimlerin artırılması, genç çiftçileri bir araya getirebilecek örgütlenme modellerinin teşvik edilmesi, pazara erişimi kolaylaştıracak öncelikli uygulamaların geliştirilmesi ve dijital pazarlama yöntemlerinin yaygınlaştırılması gibi ilave desteklerin, mevcut genç çiftçi destek programının etkinliğini önemli ölçüde artırabileceği ifade edilmiştir (Beşen ve ark., 2021).

Biol vd. (2020) Türkiye'de Genç Çiftçi Desteklemelerine Kriter Olabilecek Parametrelerin Belirlenmesi: Tercih Deneyi Yöntemi;

İlgili araştırma, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) kapsamında, tarımsal istihdamın yoğun olduğu 14 Düzey-2 bölgesinde, 18-40 yaş aralığındaki genç çiftçilere yönelik olarak yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, 2016 yılında Genç Çiftçi Projesi'nden (GÇP) yararlanan 1,064 ve yararlanmayan 1,064 olmak üzere toplam 2,128 genç çiftçiyle anket uygulanmıştır. Destek programına ilişkin tercih parametrelerinin belirlenmesinde Tercih Deneyimi Yöntemi (TDY) kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, GÇP uygulaması genç çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini daha dinamik bir biçimde sürdürmelerine katkı sağlayan önemli bir motivasyon aracı niteliğindedir. TDY analiz sonuçları, genç girişimcilerin en öncelikli ihtiyaçlarının pazarlama desteği olduğunu, bunu Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) prim desteğinin izlediğini ortaya koymuştur (Biol ve ark., 2020).

Çağlayan vd. (2020) Genç Çiftçi Programının Hayvan Yetiştiricileri Açısından Değerlendirilmesi: İzmir İli Örneği:

İzmir ilinde yürütülen bir çalışmada, Genç Çiftçi Projesi (GÇP) kapsamında hibe desteğinden faydalanan 109 üretici ile yüz yüze anket yöntemi uygulanarak, katılımcıların uygulanan programdan memnuniyet düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçları, proje kapsamında bazı eksiklikler bulunmakla birlikte GÇP'nin genel

olarak başarılı bir uygulama olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar tarafından en sık dile getirilen sorunlardan biri, sağlanan hibe miktarının yetersizliğidir.

Araştırma bulguları doğrultusunda Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2019–2020 yılları arasında benzer hedef kitleye yönelik olarak “Uzman Eller Projesi” adı altında yeni bir destek programı başlattığı görülmektedir. Bu programda hibe miktarı artırılmış ve yalnızca tarımsal alanda eğitim almış bireylerin başvurusuna açık olacak şekilde bir sınırlama getirilmiştir. Böylece, GÇP kapsamında tespit edilen bazı temel eksiklikler giderilmeye çalışılmış; daha donanımlı başvuru sahipleri ile desteklerin etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.

Bu tür projelerin uzun vadeli bir perspektifle sürdürülmesi hem kırsal kalkınmanın sağlanması hem de kırsal genç nüfusun istihdamı açısından büyük önem arz etmektedir. Özellikle gençlerin kentlere göçünün engellenmesiyle birlikte, kırsal alanlarda tarımın sürdürülebilirliğinin sağlanması daha mümkün hale gelecektir (Çağlayan ve ark., 2020).

Karaçoban ve Rad (2021) Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Kırsaldaki Genç Nüfusa İstihdam Sağlamak:

Türkiye'nin orta gelir tuzağından çıkarak yüksek gelir grubuna ulaşabilmesi ve gıda güvencesinde kritik rol oynayan genç nüfusun kırdan kente göçünün önlenmesi için, araştırma makalesinde şu önerilere yer verilmiştir:

-Kırsal ve kentsel alanlar ile farklı bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklarının azaltılması, bu bölgelerin birbirine yaklaştırılması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, kırsalda yatırımı teşvik eden politikalara öncelik verilmelidir.

-Genç çiftçilerin buldukları yerleşim yerlerinde kalmalarını teşvik etmek amacıyla özel destek programları geliştirilmeli ve bu programlara yönelik finansal kaynaklar sağlanmalıdır.

-Genç çiftçilerin geleceğe yönelik planlama yapabilmeleri için uzun vadeli tarım politikaları, plan ve programlar oluşturularak bu kesime yön gösterilmelidir.

-Tarım dışı gelir kaynaklarını artıracak faaliyetler desteklenmeli, kırsal ekonomik çeşitlilik teşvik edilmelidir.

-Kırsal alanlardan göçü tetikleyen unsurlar arasında yer alan eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım gibi temel kamu hizmetlerinin kalitesi artırılmalı ve bu hizmetlere erişim kolaylaştırılmalıdır (Karaçoban ve Rad, 2021).

Marie-Laure Augère-Granier and James McEldowney, (2020)

Avrupa Parlamentosu Araştırma Servisi (EPRS) tarafından 2020 yılında yürütülen “Avrupa Birliğinin Kırsal Bölgelerindeki Yaşlılar, Fırsatlar ve Zorluklar” adlı derin analiz çalışmasında;

AB düzeyinde toplam istihdamın %4.2’sini temsil eden yaklaşık 9.7 milyon kişi tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Ancak AB'nin çiftçi nüfusu on yıllardır sürekli azalmaktadır. Bu durum, verimlilik artışları, uzmanlaşma ve çiftliklerin yeniden yapılandırılmasını içeren bir dizi önemli yapısal değişikliği yansıtmakta ve çiftçilik işlerinin kaybına yol açmaktadır. Tarımda istihdam edilen kişilerin toplam AB istihdamı içindeki payı 2005 yılında %5.7 iken 2016 yılında %4.4'e düşmüştür.

AB'de 2005 ve 2017 yılları arasında toplam 5.6 milyon işçi tarım sektöründen ayrılmıştır; bu da tarımdaki toplam işgücünün üçte birinden (%35) daha fazla bir azalma anlamına gelmektedir. Çiftliklerin sayısı uzun yıllardır ciddi bir düşüş göstermektedir.

Bu derinlemesine analiz çalışmasında “Tarım Sektörüne Giriş Engelleri” aşağıda ki başlıklarda toplanmıştır.

- Yüksek fiyatlar ve yaşlı çiftçilerin emekli olma konusundaki isteksizliği nedeniyle araziye sınırlı erişim
- Finans ve krediye sınırlı erişim
- Yeterli ve istikrarlı bir gelir elde etme zorluğu
- Uzun çalışma saatleri ve az sayıda tatil
- Piyasalar ve iklimle bağlantılı risk ve belirsizlikler
- Kırsal alanlarda olası sosyal izolasyon ve temel altyapı ve hizmetlere zor erişim (Augère-Granier ve McEldowney, 2020).

Oruç vd. (2020) Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanmayı Etkileyen Faktörler TR-83 Bölgesi Örneği:

Bu araştırma, Genç Çiftçi Projesi (GÇP) kapsamında sağlanan desteklerden yararlanma düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve oluşturulan değerlendirme kriterlerinin etkisinin ölçülmesi amacıyla yürütülmüştür. Çalışmanın ana kitlesini, 2016 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen GÇP’ye başvuruda bulunan TR83 Bölgesi’ndeki (Tokat, Amasya, Çorum, Samsun) üreticiler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, destekten faydalanan 120 ve faydalanamayan 140 üretici olmak üzere toplam 260 üreticiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda, genç çiftçilere sosyal güvenlik desteği sağlanmasının gerekliliği vurgulanmış; özellikle nüfus yoğunluğunun son derece düşük olduğu kırsal alanlarda destek ve hibe oranlarının artırılmasının önemine dikkat çekilmiştir. Destekten yararlanma durumunu etkileyen değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda, cinsiyet (kadın olma), medeni durum (evli olma), tarım dışı gelirin bulunmaması, şehir merkezine görece uzak bir yerleşim yerinde ikamet etme, bir çiftçi örgütüne üyelik, tarımsal üretim konularında alınmış eğitim, bilgi edinme amacıyla internet kullanımı ve tarımsal işletme sahipliği gibi değişkenlerin destekten yararlanma olasılığı üzerinde pozitif ve anlamlı etkide bulunduğu belirlenmiştir (Oruç ve ark., 2020).

Özkan ve Alkan (2020) Antalya İlinde Genç Çiftçi Projesinin Uygulaması ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma:

Genç Çiftçi Projesi'nden (GÇP) yararlanmış 127 genç çiftçiyle, 2018 yılında 10 ilçede yüz yüze anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, GÇP'nin tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, gençlerin tarıma yönlendirilmesi ve ulusal tarım sisteminin güvence altına alınması gibi temel hedeflerine ulaşabilmesi için; sağlanan hibe miktarlarının yeterli düzeye çıkarılması ve ekonomik şartlara göre güncellenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, destekten yararlanan çiftçi sayısının artırılması, bilinçli tarımsal üretimi teşvik edecek biçimde yaygın ve etkin danışmanlık ile eğitim hizmetlerinin sunulması, projenin başarısı açısından kritik unsurlar olarak değerlendirilmiştir (Özkan ve Alkan, 2020).

Sarıtaş ve Çoban (2020) Sosyo-Kültürel Değişme Açısından Güney Marmara Genç Çiftçileri Üzerine Bir Araştırma:

Bu çalışmada, Güney Marmara Bölgesi'nde tarımsal üretimle uğraşan, yaşları 19 ile 39 arasında değişen 20 genç çiftçi ile derinlemesine yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, genç çiftçilerin tarım sektöründeki karşılaştıkları zorluklara ve ihtiyaçlarına ilişkin önemli tespitler ortaya koymuştur.

Araştırma kapsamında genç çiftçilerin; üretimden pazarlamaya kadar olan süreçte etkili bir satış ağına sahip olmamaları nedeniyle ciddi güçlükler yaşadıkları, özellikle kredi temini ve finansmana erişim konularında engellerle karşılaştıkları ve bu nedenle kooperatifler ya da benzeri örgütlü yapılar aracılığıyla sosyal dayanışma mekanizmalarına duydukları ihtiyacın arttığı görülmüştür. Katılımcıların büyük bölümünün ortaöğretim düzeyinde eğitime sahip oldukları ve kırsal alanda

bulunmalarının da etkisiyle eğitim hayatlarını sürdürmekte zorluk yaşadıkları belirtilmiştir.

Çalışma, devlet destek ve teşviklerinin yeterince yaygınlaşmaması ve düzenli gelir güvencesinin bulunmaması nedeniyle, genç çiftçilerin ekonomik sürdürülebilirlik riski altında tarımsal üretim faaliyetlerine devam ettiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca, kırsal yaşam koşullarının sosyal açıdan yetersiz kaldığı, yalnızlık hissi ve sosyal güvence eksikliği gibi unsurların genç çiftçilerin yaşam kalitesini olumsuz etkilediği ve bu durumun zaman zaman ailevi sorunlara, hatta boşanmalara kadar uzanabildiği ifade edilmiştir.

Sonuçlar ayrıca, kırsal kalkınmayı hedefleyen politikaların genellikle merkezi düzeyde, yerel ihtiyaçlardan uzak şekilde planlandığını ve bu süreçte çiftçilerin, özellikle genç çiftçilerin karar alma mekanizmalarına dahil edilmediğini ortaya koymuştur. Genç çiftçilere yönelik olarak yaygın, sistemli ve hedef odaklı bir eğitim programının eksikliği de araştırmanın dikkat çektiği bir diğer önemli bulgu olarak öne çıkmaktadır (Saritaş ve Çoban, 2020).

Unakıtan ve Başaran (2018) Genç Çiftçi Projesinin Başarısı İçin Bir Öneri: Genç Çiftçi Kooperatifleri:

Tarım ve Orman Bakanlığınca 2016-2018 yılları arasında yürütülen “Genç Çiftçi Projesi” kapsamında Tekirdağ ilinde projeden hibe desteği alan 142 çiftçi ile gerçekleştirilen anket ve gerçekleştirilen SWOT analizi ile yapılan değerlendirme de; Ortaklarını genç çiftçilerin oluşturduğu, yönettiği, geniş kapsamlı amacı ve çalışma olan, dinamik, kendi ana sözleşmesi olan bir “Genç Çiftçi Kooperatifi” Modeli önerilmektedir (Unakıtan ve Başaran, 2018).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Araştırmanın ana materyalini, TRB2 Bölge illerini kapsayan Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerinde tarımsal faaliyette bulunan genç çiftçiler oluşturmaktadır. Genç çiftçilerin belirlenmesinde, Tarım ve Orman Bakanlığı Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) göre 18 ile 41 yaş arasındaki çiftçiler esas alınmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında, ulusal ve uluslararası kurumlara ait yayınlar ve internet sayfaları ile çeşitli kuruluşların yayınladığı kitap, dergi, istatistik ve raporlardan da yararlanılmıştır.

Araştırmanın ana materyalini oluşturan çiftçilerin tamamına erişim imkânı olmadığı için örnekleme yapılmak suretiyle belirlenen sayıda işletme ile anket çalışması yürütülmüştür. Sonlu bir popülasyon için belli bir özelliği taşıyanların bilinen veya tahmin edilen oranına göre örnek hacmi Oransal Örnekleme Yöntemi ile hesaplanmıştır (Newbold, 1995).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{\hat{p}_x}^2 + p(1-p)} \quad (3.1)$$

σ^2_{px} = Oranın varyansı

n: Örnek hacmi

N: Ana kitle

p: Oran

3.2 Örneklem Yöntemi

Tarım ve Orman Bakanlığı 2024 yılı ÇKS kayıtlarına göre Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerinde toplam 12.465 genç çiftçi olup oransal örnek hacmi yöntemine göre %10 hata payı ve %90 güven aralığında örnek hacmi 68 olarak belirlenmiştir. Maksimum örnek hacmine ulaşmak için $p=0.5$ alınmıştır.

Genç çiftçiler için belirlen toplam örnek sayısı, ÇKS kayıtlarına göre her ilde faaliyette bulunan genç çiftçi sayısına oranlamak suretiyle her il için anket yapılacak genç

çiftçi sayısı hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında yer alan 4 ilde örnekleme giren çiftçi sayısı çizelge 3-1’de verilmiştir.

Çizelge 3.1 TRB2 Bölgesi Genç Çiftçi ve Genç Çiftçi Anket Sayıları

İller	Genç Çifti Sayısı	Anket Yapılan Genç Çiftçi sayısı
Bitlis	2.049	11
Hakkâri	1.351	7
Muş	3.449	19
Van	5.616	31
Toplam	12.465	68

3.3 Analiz Yöntemi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi proje açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, projeden elde edilen özgün verilerin değerlendirilmesinde SPSS ve Minitab paket programları kullanılmıştır.

Bilimin ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak karmaşık yapıdaki problemlerin çözümünde tek boyutlu veya tek değişkenli analizlerin artık yeterli olmadığı bilinen bir gerçektir. Bilimsel araştırmalarda incelenen olayların analizinde, kısıtlayıcı varsayımlar altında geçerli olan tek değişkenli analizlerin yeterli olmadığı görülmektedir. Tek boyutlu analizlerde en önemli varsayım, olaydaki diğer boyutların etkilerinin sabit kabul edilmesi ve her defasında sadece bir boyutun (faktörün) inceleme konusu yapılmasıdır. Başka bir ifadeyle; tek değişkenli analizlerle ilgili en önemli kısıt, olaydaki birçok faktörün deneysel olarak kontrol altında tutulması ve her defasında tek bir faktörün etkisinin incelenmesidir. Hâlbuki evrendeki olaylar ve objeler sadece tek bir faktörün etkisi ile değil, çok sayıda iç ve dış faktörün ortak etkisi ile oluşmakta ve karmaşık bir yapı göstermektedir. Bu nedenle, olaylar ve objeler sadece bir değişkene göre değil, çok sayıda değişkene ve bunların ortaklaşa etkilerine göre tanımlanmalıdır (Hasdemir ve ark., 2014)

İstatistiksel analizlerde değişkenler arasında ilişkilerin olup olmadığı ve ilişkinin olması durumunda ise bunların yorumlanması oldukça önemlidir. Günümüzde tek değişkenli istatistiksel analizler yerini, incelenen konu veya olayla ilgili olarak birden fazla özelliğin bir arada ele alınmasına olanak sağlayan çok değişkenli analizlere bırakmıştır (Hasdemir ve ark., 2014).

Çok değişkenli analizler, birden çok özelliğin analizi ile ilgilendiğinden uygulamalarda değişik amaçlarla kullanılmaktadır. Bu amaçlardan önemli olan birkaç tanesi; basitleştirme ve boyut indirme, birimlerin sınıflandırılması, bağımlılık yapısının incelenmesi, hipotez testleri ve hipotez oluşturma, sıralama ve ölçekleme şeklinde ifade edilebilir. Ancak bu çalışmada, kategorik (kodlanarak) elde edilen ve daha sonradan kategorik şekle çevrilerek (kodlanarak) anketler yoluyla toplanan birincil verilerin analizlerinin yapılmasında, uyum analizi yönteminin üç ya da fazla kategorik değişken arasındaki ilişki yapısını inceleyen çoklu uyum analizi yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir (Hasdemir ve ark., 2014).

3.4 Çoklu uyum analizi (Multiple correspondence analysis, MCA)

Çoklu uyum analizi (Multiple Correspondence Analysis), basit uyum analizinin üç veya daha fazla kategorik değişken için bir genellemesidir (Kaptan, 2010 ; Abdi ve Valentin, 2007). Çoklu uyum analizi, $r*c*m*.....$ biçiminde iç içe değişik biçimlerde çaprazlanmış tablolarda yer alan değişkenlerin alt kategoriler arasındaki birlikteliği ve ilişkileri ortaya koymak için başvurulan bir yöntemdir (Kaptan, 2010).

Çoklu uyum analizinde iki ya da daha fazla değişken bir boyutta temsil edilir. Çoklu uyum analizinin amacı nesnelere bir p boyutlu uzayda temsil etmektir. Başka bir deyişle değişkenlerin ölçüm düzeyleri tarafından konan kısıtlamaları dikkate alan p sayıda ölçek oluşturmaya çalışmaktadır (Daşdemir ve Güngör, 2002).

Çoklu uyum analizi, sürekli değişkenler yerine kategorik değişkenleri kullanarak n adet bireyin p adet özelliğinden elde edilen verilere uygulanan temel bileşenler analizi olarak da değerlendirilebilir (Greenacre, 1998; Keskin, 2001; Aktürk, 2004).

Basit uyum analizinde her bir değişken bir boyutta ya da başka bir boyutta ağırlıklı olarak temsil edilirken, daha önce de ifade edildiği üzere çoklu uyum analizinde iki ya da daha fazla değişken bir boyutta yoğunlaşarak gösterilir. Çoklu uyum analizinde basit uyum analizine göre değişken sayısından daha fazla bilgi elde edilmektedir. Çoklu uyum analizi, uyum analizinin gösterge matrisine veya burt matrisine uygulanması biçiminde de tanımlanır. Satırlarında birimlerin, sütunlarında ise kategorik değişkenlerin düzeylerinin belirtildiği matrise gösterge matrisi denir. Gösterge matrisinin gözelerinde 0 veya 1 kodlama değerleri yer alır. Birimler hangi düzeyde yer alıyorsa 1 kodlama değeri, diğer durumlarda 0 kodlama değeri ile temsil edilirler. İki den çok değişkenin yer

aldığı olumsuzluk tablosu, Z ile gösterilen böylesi bir gösterge matrisine dönüştürülebilir (Kaptan, 2010).

Değişken sayısı Q ile gösterildiğinde gösterge matrisi;

$$Z = [Z_1, \dots, Z_Q] \quad (3.2)$$

B biçiminde tanımlanır. Üç değişken söz konusu olduğunda Z matrisi şekil deki gibi gösterilir;

$$Z = \begin{array}{|c|c|c|} \hline & Z_1 & Z & Z_3 \\ \hline 01 & 10 & 00 \\ & 00 & 0 & 001 \\ \hline & & & \\ \hline \end{array} \quad \left. \begin{array}{l} \\ \\ \\ \end{array} \right\} n \quad (3.3)$$

P

Şekil 3.1 Üç değişkenli gösterge matrisi.

Şekil 3.1'deki gösterge matrisinde P1 dört düzeyli bir değişkeni ve birimin bu değişkene ait ikinci düzeyi seçtiğini belirtmektedir. Benzer biçimde P2 değişkeninin üç düzeyli olduğunu ve bireyin birinci düzeyi seçtiğini, P3 değişkeninin ise beş düzeyli olduğunu ve bireyin beşinci düzeyi seçtiğini göstermektedir.

Z gösterge matrisinin satır toplamalarının hepsi aynı olduğu için $1/n$ 'e eşittir. Z'nin sütun toplamaları kategorilerin yanıtlarının frekanslarına eşittir, bu nedenle basit uyum analizinde olduğu gibi sütun kütleleri bu frekanslarla orantılıdır. Z gösterge matrisine uyum analizinin uygulanması çoklu uyum analizi olarak tanımlanmaktadır (Kaptan, 2010).

Z gösterge matrisi, transpozu ile soldan çarpıldığında B ile gösterilen Burt Matrisi elde edilir. Her değişkenin kendisi ile çapraz tablolaması B'nin köşegeninde yer alırken, Q değişkenlerinin birbirleri ile tüm ikili çapraz tablolamaları köşegenin üstünde ve altında ters biçimde yer alır (Kaptan, 2010).

$$B = Z'Z = \begin{bmatrix} Z'_1 Z_1 & Z'_1 Z_2 & \cdots & Z'_1 Z_Q \\ Z'_2 Z_1 & Z'_2 Z_2 & \cdots & Z'_2 Z_Q \\ \vdots & \vdots & \vdots & \vdots \\ Z'_Q Z_1 & Z'_Q Z_2 & \cdots & Z'_Q Z_Q \end{bmatrix} \quad (3.4)$$

Şekil 3.2 Burt matrisi.

B ve Z analizlerindeki tekil değer ayrışmaları arasındaki bağlantı sayesinde Z'nin uyum analizi ile yakın ilişkili olduğu için, çoklu uyum analizi B matrisinin uyum analizi olarak tanımlanır. Her iki ayrışma da aynı sağ tekil vektörlere sahiptir ve B'nin analizindeki tekil değerler Z'nin tekil değerlerinin kareleridir. Bu nedenle iki analiz arasındaki geometrik ilişki kategorilerin standart koordinatlarının aynı olması ve B'nin temel hareketsizliklerinin Z'ninkilerin kareleri olmasıdır. Bu sonuçların önemli anlamlarından biri; teoride çoklu uyum analizinin ya da gösterge matrisi ya da burt matrisinin uyum analizi uygulaması ile yapılabileceğini belirtmektedir. Burt matrisini başlangıç verisi olarak kullanmak geometrik bakış açısından daha çok anlam ifade etmektedir. Çoklu uyum analizi, her değişkenin kendisiyle çapraz tablolamasını da içeren, tüm ikili çapraz tablolamaların birleşik analizi olarak açıklanabilir (Kaptan, 2010).

Çoklu uyum analizi tekniğinin kullanılma sebepleri ise kısaca şöyledir;

- Bu tekniğin varsayımlardan bağımsız olması,
- Diğer alternatiflerine göre kategorik verilerin analiz edilmesinde hem daha kolay hem de daha uygun olması,
- Bu metotla aynı zamanda aynı uzayda satır ve sütun değişkenleri arasındaki çeşitli ilişkilerin grafik olarak gösterilebilmesi nedeniyle, sonuçların görsel olması ve kolayca yorumlanabilmesi,

- Uyum analizi, alternatifleri olabilecek tek değişkenli veya çok değişkenli yöntemlere nazaran uygulanmasının daha kolay olması, daha güvenilir bilgi elde edilebilmesi ve sonuçların daha geniş bir şekilde yorumlanmasına imkân sağlamaktadır.

4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

Genç çiftçilerin tarım ve kırsal alanlara yönelik algıları ile karar alma süreçlerinde etkili olan faktörlerin incelendiği araştırmamızın bu bölümünde, konuyla ilgili genç çiftçilerle gerçekleştirilen çevrimiçi anketlerden elde edilen veriler tablo ve grafikler şeklinde sunulmuş ve analiz edilmiştir. Araştırmanın başlangıcında, örneklem grubunun profilini ortaya koymak amacıyla demografik ve sosyal yapıya ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Ardından, tarımsal yapı, kırsal yaşam koşulları, çiftçilik mesleğinin sürdürülebilirliğine yönelik etkiler, destek ve hibe uygulamaları ile kurumlarla kurulan iletişim gibi başlıklar, demografik ve sosyal yapı verileriyle birlikte analiz edilerek bulgular ortaya konmuştur.

4.1 Çoklu Uyum Analizi Sonuçları

Çoklu uyum analizinin uygulanabilmesi için öncelikle başlangıç matrisi (indicator matrix) olarak adlandırılan bir matris oluşturulmuştur. Başlangıç matrisinin analiz edilmesinde iki yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlardan birisi çoklu regresyon yaklaşımı, diğeri ise Burt Tablolarının kullanımudur. Bu çalışmada Burt Tablolarından yapılan hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Burt Tablosu ya da Burt Matrisi, başlangıç matrisinin iç çarpımlarından oluşmaktadır (Keskin, 2001 ; Aktürk, 2004 ; Hasdemir ve ark., 2014)

Araştırmanın bu bölümünde, anket yapılan genç çiftçilerin, medeni hali, baba mesleği, işletme tipi, tarım dışı gelir durumu, eğitim durumu ile genç çiftçi desteklerinden yararlanma durumlarını gösteren değişkenlerinin hem kendi aralarındaki hem de kategorize edilmiş kendi seviyeleri arasındaki ilişkilerin incelenmesinde, çoklu uyum analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Genç çiftçilere ait bu değişkenlerin burt tablosu (matrisi) çizelge 4-1’de verilmiştir. Çizelge 4-1’de bu matrisin köşegen elemanları ele alınan 6 değişkenin seviyelerine ait toplamları vermektedir. Her bir değişken için kategorilerde yer alan değerler toplamı, toplam 68 üretici sayısını eşittir.

Burt tablosu sonuçlarına göre genç çiftçi desteğinden 10 çiftçinin yararlandığı, 58 çiftçinin yararlanmadığı, 36’sının tarım dışı geliri olduğu, 32’sinin tarım dışı geliri olmadığı, 42’sinin babası çiftçi iken 26’sının babası çiftçi olmadığı, 31’i üniversite mezunu iken 37’si üniversite mezunu olmadığı, 52’si evli iken 16’sının bekâr olduğu belirlenmiştir.

Buna karşılık ankete katılanların 33’ü sadece bitkisel üretim yapmakta, 8’i sadece

hayvancılık yapmakta ve 27'si hem bitkisel hem de hayvansal üretimi birlikte yapmaktadır.

Çizelge 4.1 Burt tablosu (matrisi)

	G. Destek Alan	G. Destek Almayan	Bitkisel Üretim	Hayvancılık	Polikültür	Evli	Bekâr	Ünv. Mezun Değil	Ünv. Mezun	Baba Çiftçi	Baba Çiftçi Değil	Diğer Gelir Var	Diğer Gelir Yok
G. Destek Alan	10	0	4	1	5	8	2	3	7	2	8	5	5
G. Destek Almayan	0	58	29	7	22	44	14	34	24	40	18	31	27
Bitkisel Üretim	4	29	33	0	0	24	9	13	20	21	12	22	11
Hayvancılık	1	7	0	8	0	5	3	6	2	6	2	1	7
Polikültür	5	22	0	0	27	23	4	18	9	15	12	13	14
Evli	8	44	24	5	23	52	0	29	23	30	22	32	20
Bekâr	2	14	9	3	4	0	16	8	8	12	4	4	12
Ünv. Mezun Değil	3	34	13	6	18	29	8	37	0	26	11	12	25
Ünv. Mezun	7	24	20	2	9	23	8	0	31	16	15	24	7
Baba Çiftçi	2	40	21	6	15	30	12	26	16	42	0	17	25
Baba Çiftçi Değil	8	18	12	2	12	22	4	11	15	0	26	19	7
Diğer Gelir Var	5	31	22	1	13	32	4	12	24	17	19	36	0
Diğer Gelir Yok	5	27	11	7	14	20	12	25	7	25	7	0	32

İşletme özelliklerine ait başlangıç matrisinin sonuçları çizelge 4-2'de verilmiştir. Başlangıç matrisinin analizi sonucunda Burt matrisinin rankı kadar boyut elde edilir. Çizelge 4-2 'de ele alınan altı değişkenin seviyelerinde (kategorilerinde) var olan değişimin (varyasyonun) ortalama ölçüsü olarak değerlendirilen toplam değişim (inertia) içerisinde, her bir boyuta düşen değişim miktarları gösterilmektedir. Her bir boyutun toplam değişimi açıklamadaki payları, yani yüzde değişimleri, her boyuttaki değişimin (inertia) toplam değişime oranlanması ile bulunmaktadır.

Çizelge 4-2'den de görüleceği üzere, en yüksek açıklama oranı %28,09 değeri ile birinci boyuta aittir. Diğer boyutlarda açıklama oranları giderek düşmektedir. Toplam değişimi açıklamadaki eklemeli paylara bakıldığında; ilk iki boyutun toplam değişimi açıklamadaki payının %47,26 olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile değişkenlerin seviyeleri arasında var olan uzaklıklar 7 boyutlu uzaydan 2 boyutlu uzaya indirgenerek gösterilmek istendiğinde toplam değişimin ancak %47,26'lık bir kısmının açıklanması

mümkün olmaktadır. Bu açıklama oranı uygulamada yeterli bir açıklama oranı olarak alınabilir (Greenacre, 1998 ; Aktürk, 2004).

Çizelge 4.2 İşletme özellikleri ait başlangıç matrisinin analiz sonuçları

Boyut	Değişim	Pay	Eklenele Pay	Histogram
1	0,3278	0,2809	0,2809	*****
2	0,2236	0,1916	0,4726	*****
3	0,1989	0,1705	0,6430	*****
4	0,1435	0,1230	0,7660	*****
5	0,1104	0,0947	0,8607	*****
6	0,1051	0,0901	0,9508	*****
7	0,0574	0,0492	1,0000	*****
Toplam	1,1667			

Değişkenlere ait seviyeler arasındaki ilişkiyi iki boyutlu uzayda göstermek, toplam değişimi açıklayabilme bakımından yeterli değilse de sonuçların yorumlanmasını gösterebilmek için sadece iki boyut dikkate alınmış ve bu boyutlara ilişkin sonuçlar çizelge 3’de verilmiştir. Çizelge 3 incelendiğinde birinci boyuta olan katkısı bakımından en yüksek katkının; “Diğer gelir yok” kategorisinin olduğu, “Polikültür” kategorisinin katkısının çok düşük olduğu görülmektedir. Buna karşılık, ikinci boyuta en yüksek katkının “Polikültür” kategorisinde, en düşük katkının ise “hayvancılık” kategorisinde olduğu anlaşılmaktadır.

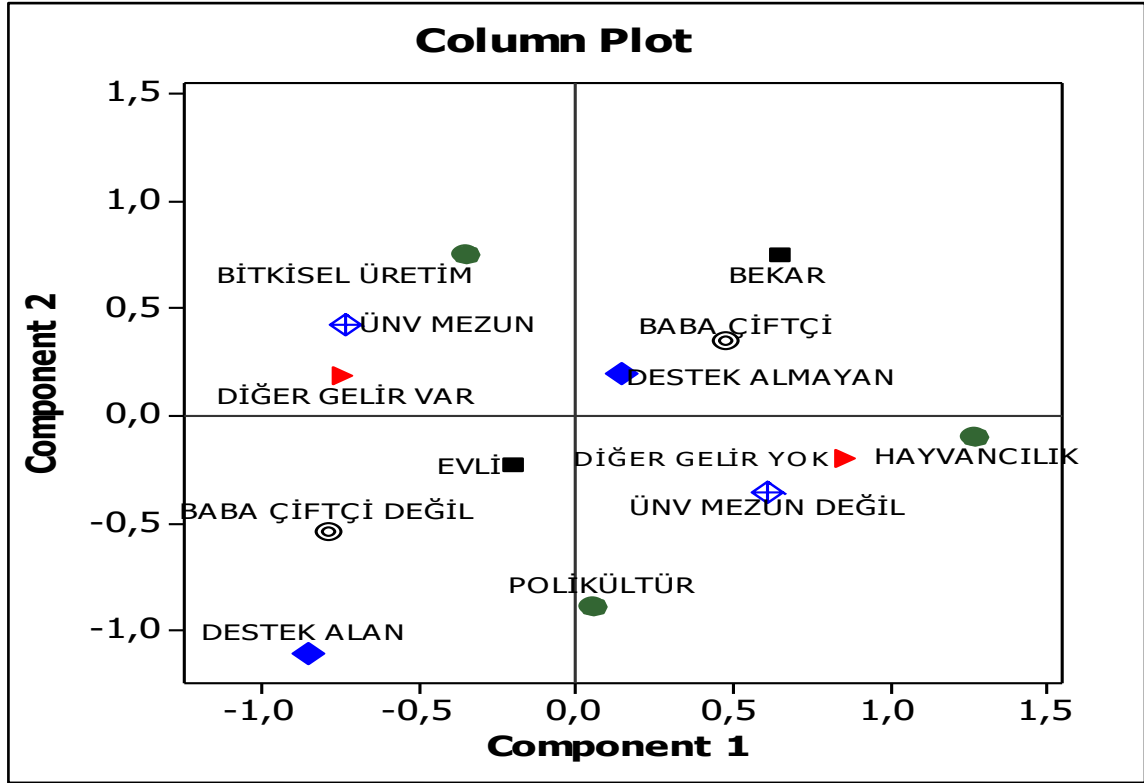
Çizelge 4.3 İşletme özelliklerine ait koordinat, korelasyon ve katkı değerleri

Sütun Katkıları	Kütle	Değişim	Boyut 1			Boyut 2		
			Koordinat	Korelasyon	Katkı	Koordinat	Korelasyon	Katkı
G. Destek Alan	0,025	0,122	-0,855	0,126	0,055	-1,106	0,211	0,134
G. Destek Almayan	0,142	0,021	0,147	0,126	0,009	0,191	0,211	0,023
Bitkisel Üretim	0,081	0,074	-0,351	0,116	0,030	0,751	0,532	0,204
Hayvancılık	0,02	0,126	1,272	0,216	0,097	-0,103	0,001	0,001
Polikültür	0,066	0,086	0,052	0,002	0,001	-0,888	0,519	0,233
Evli	0,127	0,034	-0,2	0,131	0,016	-0,229	0,17	0,030
Bekâr	0,039	0,109	0,651	0,131	0,051	0,743	0,17	0,097
Ünv. Mezun Değil	0,091	0,065	0,613	0,449	0,104	-0,356	0,151	0,051
Ünv. Mezun	0,076	0,078	-0,732	0,449	0,124	0,425	0,151	0,061
Baba Çiftçi	0,103	0,055	0,483	0,377	0,073	0,338	0,184	0,052
Baba Çiftçi Değil	0,064	0,088	-0,78	0,377	0,118	-0,545	0,184	0,085
Diğer Gelir Var	0,088	0,067	-0,75	0,633	0,152	0,181	0,037	0,013
Diğer Gelir Yok	0,078	0,076	0,844	0,633	0,170	-0,204	0,037	0,015

Çizelge 4-3’de verilen sayısal değerler bir diyagramda gösterilmek istendiğinde çoklu uyum analizi diyagramı şekil 4-1’deki gibi olmaktadır. Çoklu uyum analizi diyagramı genç çiftçi desteği alan almayan üreticiler özelinde incelendiğinde, destek almayan çiftçilerin daha çok bekar ve baba mesleğinin çiftçi olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle genç çiftçi desteklerinden yararlananlar, büyük olasılıkla evli olup babaları çiftçi değildir. Destek almayan çiftçilerin destek alanlara göre hayvancılık faaliyeti yapma ihtimalinin daha kuvvetli olduğu ve destek alan üreticilerden çok küçük bir oranının hayvancılık yaptığı tespit edilmiştir. Bunun yanında destek almayanların çoğunluğunun üniversite mezunu olmadığı ifade edilebilir. Genç çiftçi desteği alan ve almayan üreticilerin diğer gelirinin olup olmaması arasında bir farklılık görülmektedir. Destek alanların yarısı polikültür üretim faaliyetinde bulunduğu ve diğer yarıya yakın üreticinin de yalnızca bitkisel üretim faaliyeti yaptığı tespit edilmiştir.

Diğer değişkenlerin kendi arlarındaki ilişkiler incelendiğinde ise; işletme tipi, tarım dışı geliri durumu ve üniversite mezunu olma durumu arasında çok kuvvetli bir

ilişki bulunmaktadır. Hayvancılık yapanların tarım dışı bir gelire sahip olmaması, buna karşılık bitkisel üretim yapanların tarım dışından bir ek geliri bulunması ve daha çok üniversite mezunu olması kuvvetli bir ihtimaldir.

Şekil 4.1 Çoklu uyum analizi diyagramı

4.2 Demografi ve Sosyal Yapı

TRB2 Bölgesi'nde tarımsal faaliyette bulunan 68 genç çiftçiyle gerçekleştirilen bu araştırmada, katılımcıların demografik ve sosyal profilleri çok boyutlu olarak analiz edilmiştir. TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçiler; erkek, evli, eğitim düzeyi görece yüksek, çoğunlukla kırsal yerleşimlerde ikamet eden, sektöre erken yaşlarda başlamış ve aile etkisiyle çiftçiliğe yönelmiş bireylerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan çiftçilerin yaş aralığı 20 ile 45 arasında değişmekte olup, ortalama yaş 34'tür. Katılımcıların yalnızca bir tanesi çiftçiliğe yeni başlamışken, en deneyimli çiftçi 31 yıldır sektördedir. Ortalama çiftçilik süresi ise 15 yıl olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.4 İl bazında araştırmaya katılan genç çiftçi sayısı

İl	F	%
Bitlis	11	16.2
Hakkâri	7	10.3
Muş	19	27.9
Van	31	45.6
TOPLAM	68	100.0

Katılımcıların %94.1'i erkek, %5.9'u ise kadındır. Bu oran, tarım sektöründe kadın temsiline düşüklüğünü ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün sürdüğünü göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%76.5) evli olması, işletmelerinin %64.6'sın da genç çiftçi dışında aileden 2 bireyin daha tarımsal faaliyetlere katkı sağlaması tarımsal faaliyetlerin ve çiftçilik mesleğinin hâlen aile ölçeğinde sürdüğüne işaret etmektedir.

Çizelge 4.5 Genç çiftçilerin cinsiyet dağılımları

Cinsiyet	F	%
Erkek	64	94.1
Kadın	4	5.9

Çizelge 4.6 Medeni durumları

Medeni Durum	F	%
Evli	52	76.5
Bekâr	16	23.5

Çizelge 4.7 Genç çiftçi dışında Tarımsal Faaliyetlere Katkı Sağlayan Birey Sayısı

Katkı Sağlayan Aile Birey sayısı	F	%	Kümülatif %
0	12	17.6	17.6
1	19	27.9	45.5
2	13	19.1	64.6
3	10	14.7	79.3
4	4	5.9	85.2
5	8	11.8	97
6	1	1.5	98.5
8	1	1.5	100
Toplam	68	100.0	

Eğitim düzeyi bakımından genç çiftçilerin %45.6'sı yükseköğretim mezunudur. Bu oran, genel kırsal genç nüfusa kıyasla oldukça yüksektir ve tarımın giderek daha eğitilmiş bir nüfus tarafından yürütülmeye başlandığını göstermektedir. Ancak bu formel eğitimin, tarımsal üretim tekniklerine veya yenilikçi uygulamalara nasıl yansıdığı ayrı bir analiz konusudur.

Katılımcıların yaklaşık üçte biri (%29.4) yalnızca lise mezunudur. Bu oran, tarım sektöründe teknik bilgi ile sahadaki uygulama becerisinin birbirine yaklaşması açısından kritik bir eşiği göstermektedir. Ancak okuryazarlık düzeyinde sınırlı kalan bir kesimin (%5.9) varlığı da bilgiye erişim ve kurumsal hizmetlerden yararlanma konusunda dijital uçurumun sürdüğüne işaret etmektedir.

Çizelge 4.8 Genç çiftçilerin eğitim düzeyleri

Eğitim Durumu	F	%	Kümülatif (%)
Okur Yazar	4	5.9	5.9
İlköğretim	14	20.6	26.5
Lise	19	27.9	54.4
Ön Lisans	11	16.2	60.6
Lisans ve Üzeri	20	29.4	100.0
Toplam	68	100.0	

Genç çiftçilerin %57.3'ü kırsal alanlarda (köy, mahalle, belde) yaşamaktadır. Üretim alanında ikamet etmeyenlerin oranı ise %35.3 olup, bu durum mevsimlik hareketlilik, geçim çeşitliliği ve çift mekânsal yaşam gibi olgulara işaret edebilir. Ayrıca, sürekli il/ilçe merkezlerinde yaşayan çiftçilerin oranı (%42.7), kentleşme baskısının tarımsal üretim üzerinde nasıl bir etki yarattığını tartışmaya açmaktadır.

Çizelge 4.9 Genç çiftçilerin yaşadıkları yerleşim yerlerinin idari statüsü

İdari Statü	F	%	Kümülatif (%)
Kırsal mahalle veya köy	37	54.4	54.4
Belediye kasaba	2	2.9	57.3
İlçe merkezi	14	20.6	73.9
İl merkezi	15	22.1	100.0
Toplam	68	100.0	

Çizelge 4.10 Yaşanılan yer ve çiftlik lokasyonlarının uyumu

Yaşanılan Yer / Çiftlik Pozisyonu	F	%
Tarımsal üretim yaptığım köyde yaşıyorum	44	64.7
Tarımsal üretim yaptığım yerin dışında	24	35.3
Toplam	68	100.0

TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçiler profili; büyük oranda erkek, evli, kırsalda yaşayan ve yükseköğrenim düzeyine sahip bireylerden oluşmaktadır. Ancak bu nitelikli demografik görünüm, üretim alanlarındaki mülkiyet yapısı, yaşam-üretim mekân ayrışması ve kadın çiftçi temsiliyetinin düşüklüğü gibi yapısal sınırlılıklar ile gölgelenmektedir.

Aileden gelen çiftçilik geleneği yüksek düzeyde etkili olsa da bu kuşağın tarımsal eğitime erişimi ve üretim sürecindeki profesyonel yeterliliği konularında belirgin bir eşitsizlik bulunmaktadır. Dolayısıyla bu veriler, genç çiftçilerin sosyal sermayesinin görece güçlü ancak kurumsal ve yapısal destek mekanizmalarının zayıf olduğu bir geçiş dönemini yansıttığını göstermektedir.

Katılımcıların %61.8'inin babasının da çiftçi olması ve %64.7'sinin çocukluk yıllarından beri tarımsal faaliyetle iştigal ediyor olmaları, çiftçiliğin kuşaktan kuşağa aktırılan bir meslek olarak sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak bu aktarım, modern tarım uygulamaları ve eğitimle desteklenmediğinde geleneksel kalıplara sıkışabilir.

Çizelge 4.11 Çiftçiliğe başlangıç dönemi

Çiftçilik Başlangıç Dönemi	F	%
Çocukluğumdan beri tarımsal faaliyetlerle iştigal ediyorum	44	64.7
Eğitim hayatımı tamamladıktan sonra çiftlik işlerinde çalışmaya başladım	18	26.5
Kendi işletmemi kurduktan sonra çiftçiliğe başladım	3	4.4
Diğer	3	4.4
Toplam	68	100.0

10 çiftçinin (%14.7) babası kamu görevlisidir. 12 çiftçinin babası özel sektör veya serbest meslek erbabıdır (%17.6). Çiftçilerin %26.5'i ise eğitim hayatını tamamladıktan sonra çiftçilik mesleğine başladıklarını belirtmişlerdir. Tarımsal alanda eğitim alan çiftçi sayısı ise 27'dir (%39.7).

Çizelge 4.12 Genç çiftçilerin babalarının mesleği/geçim kaynağı

Baba mesleği	F	%
Çiftçi	42	61.8
Emekli	1	1.5
Kamu görevlisi	10	14.7
Özel sektör	2	2.9
Serbest meslek	10	14.7
Vefat	3	4.4
Toplam	68	100.0

Bu bulgular, TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçiler; erkek, evli, eğitim düzeyi görece yüksek, çoğunlukla kırsal yerleşimlerde ikamet eden, çiftçiliğe erken yaşlarda başlamış ve aile etkisiyle mesleğe yönelmiş bireylerden oluşmaktadır. Ancak bu profil modern tarımsal bilgiye erişim, dijital hizmet kullanımı ve kurumsal destek mekanizmalarından yararlanma konularında farklı çıktılar ortaya koyabilecek çeşitliliği de barındırmaktadır.

Arazi varlığı ve mülkiyet yapısı da sosyal yapının bir parçası olarak dikkate alındığında; katılımcıların %26.5'i tamamen kendi mülkiyetindeki alanlarda, %33.8'i aileye ait arazilerde, %13.2'si ise tamamen kiralık ya da ortak alanlarda çalışmaktadır. Bu durum, tarımsal sermaye birikiminin bireysel değil, ailevi ve topluluk temelli olduğuna işaret etmektedir.

Son olarak, çiftliklerin %88.2'sinde bitkisel üretim baskın iken yalnızca %11.8 hayvansal üretim yapılmaktadır. Bu oranlar, bölgedeki üretim desenini belirlemenin yanı sıra, finansal risk dağılımı ve tarımsal destek ihtiyacını değerlendirmede de temel alınabilecek verilerdir.

Çizelge 4.13 Çiftçilik Yapılan Tarım Alanlarının Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	F	%
Tarım Alanları Ailemiz / Aile Büyüklerimiz Adına Kayıtlı	23	33.8
Çiftçilik yaptığım tarım alanlarının tamamı kendi mülkiyetimde	18	26.5
Kendi Mülkiyetimde Olan Tarım Alanlarının Yanında Ortak/Kiralık Alanlarda Var	18	26.5
Çiftçilik yaptığım tarım alanlarının tamamı kiralık/ortak	9	13.2
Toplam	68	100.0

İşletmelerin sadece %11.8 hayvansal üretim yapmaktadır. %88.2'sinde bitkisel üretim ya tek başına ya da hayvansal üretim ile birlikte yapılmaktadır.

Çizelge 4.14 Çiftçiliklerin temel faaliyet alanı

Faaliyet Alanı	F	%	Kümülatif %
Sadece bitkisel üretim	33	48.5	48.5
Sadece Hayvansal üretim	8	11.8	60.3
Bitkisel ve Hayvansal Üretim	27	39.7	100.0
Toplam	68	100.0	

Genç çiftçilerin mevcut üretim yapılarından memnun olup olmadıklarını anlamak için “İlk kez tarıma başlayacak olsaydınız hangi tarım alanında faaliyeti tercih ederdiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Çiftçilerin %42.6’sı hayvansal üretimi, %40.3’ü, bitkisel üretim, %10.3’ü örtü altı tarımı ve %5.9’u süs bitkisi üretimini tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla genç çiftçilerin daha çok hayvansal üretimi tercihleri öne çıkmaktadır.

Çizelge 4.15 Genç çiftçilerin gelecekte olmak istedikleri tarım alanı

Tarımsal Alan	F	%	Kümülatif %
Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	15	22.1	22.1
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	8	11.8	33.8
Arıcılık	6	8.8	42.6
Tarla	15	22.1	64.7
Sebzecilik	4	5.9	70.6
Sera	7	10.3	80.9
Meyve	9	13.2	94.1
Süs bitkisi	4	5.9	100.0
Toplam	68	100.0	

Araştırmaya katılan çiftçilerin yaklaşık %40’ı çiftçilik mesleğini seçiminde ailelerinde çiftçiliği devam ettirecek başka bir aile bireyi olmadığı için mesleği seçtiklerini veya devam ettirdikleri görüşüne katılmışlardır.

Çizelge 4.16 Çiftçilik mesleği seçiminde ki ifadelere katılım düzeyleri

	(%)				
	1	2	3	4	5
Çiftçilik Mesleğini Seçiminizde Aşağıdaki İfadelere Katılım Düzeyinizi Belirtiniz?					
Baba Mesleği Olduğu İçin	10.3	25.0	33.8	5.9	25.0
Tek Geçim Kaynağım ve Mesleğim Olması Nedeniyle	14.7	26.5	16.2	4.4	38.2
Ek Gelir Elde Edebilmek İçin	11.8	23.5	36.8	11.8	16.2
Ailemde Çiftçiliği Devam Ettirecek Başka Bir Aile Bireyi Olmadığı İçin	27.9	18.8	20.6	4.4	35.3
Doğayı, Kırsal Alanları ve Üretmeyi Sevdiğim İçin	5.9	20.6	26.5	11.8	35.3
Tarımla İlgili Bir Okuldan Mezun Olduğum İçin	67.6	2.9	19.1	4.4	5.9
Devlet Destek ve Teşvikleri	48.5	23.5	13.2	8.8	5.9

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

4.3 Kırsal Yaşam Koşulları ve Çiftçilik Mesleğinin Geleceği

Tarımsal üretimin temel mekânı olan kırsal alanların altyapı, hizmet ve sosyal yaşam olanakları, sadece günlük yaşam kalitesini değil, aynı zamanda çiftçilik mesleğinin cazibesini ve sürdürülebilirliğini de doğrudan belirlemektedir. TRB2 Bölgesi'nde gerçekleştirilen bu araştırmada genç çiftçilerin kırsal yaşam koşullarına dair algıları, üretime devam etme motivasyonları ve çiftçiliğin gelecek kuşaklara aktarımı ile güçlü biçimde ilişkilidir.

Kırsalda sunulan temel hizmetlere ilişkin algılar bu bağlamda dikkat çekicidir. Ulaşım (%48.5), sağlık (%41.2), eğitim (%35.3), iletişim (%41.2) ve sosyal ortam-tesisler (%60.3) gibi alanlarda önemli oranda yetersizlik bildirilmiştir.

Çizelge 4.17 Tarımsal Faaliyette Bulduğunuz Kırsal Alanda Sunulan Hizmetlerin Yeterlilikleri

Kırsalda sunulan hizmetler	İfadelere Katılım Oranı (%)		
	Yetersiz	Kısıtlı Erişim /Hizmet	Yeterli
Eğitim Hizmetleri	35.3	48.5	16.2
Ulaşım / Toplu Taşıma	48.5	36.8	14.7
Sağlık Hizmetleri	41.2	42.6	16.2
İletişim / Telekomünikasyon	41.2	41.2	17.6
Temel gıda ve temizlik ürünlerine erişim	29.4	41.2	29.4
Elektrik, Su ve Kanalizasyon Gibi Temel Altyapı Hizmetleri	38.2	39.7	22.1
Sosyal ortam ve tesisler	60.3	25.0	14.7

Genç çiftçilerin kırsal alanları terk etme eğilimleri, bu hizmet eksiklikleri ile doğrudan ilişkilidir. “Kırsal Alan Yaşam Koşulları Sizin veya Çocuklarınızın Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmeleri Konusundaki Görüşünüzü Nasıl Etkiler?” sorusuna %29.4’ü olumsuz, %26.5’i orta düzeyde ve %44.1’i olumlu yanıt vermiştir. Bu dağılım, kırsal yaşam koşullarına ilişkin algıların oldukça farklılık gösterdiğine ve oldukça kişisel olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.18 Kırsal Alan Yaşam Koşulları Sizin veya Çocuklarınızın Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmeleri Konusundaki Görüşünüzü Nasıl Etkiler?

Etkileme Derecesi	F	%	Kümülatif %
Kesinlikle olumsuz etkiler	11	16.2	16.2
Biraz olumsuz etkiler	9	13.2	29.4
Orta derecede etkiler	18	26.5	55.9
Büyük ölçüde olumlu etkiler	6	8.8	64.7
Kesinlikle olumlu etkiler	24	35.3	100.0
Toplam	68	100.0	

Bu tabloyu tamamlayıcı şekilde, “Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İster misiniz?” sorusuna sadece %38.2’si olumlu yanıt verirken, %51.5’i kararı çocuklarına bıraktığını, %10.3’ü ise istemediğini ifade etmiştir. Kararsız veya olumsuz tutum sergileyen bu kesime yöneltilen "Kırsal alanın zorlukları nedeniyle istemiyorum" ifadesine ise %42.8 oranında “büyük ölçüde” veya “kesinlikle katılıyorum” cevabı verilmiştir. Ayrıca, açık uçlu yanıtlar bölümünde katılımcıların %73.5’i kırsal alan yaşam koşullarının **iyileştirilmesi gerektiğini** net biçimde belirtmiştir.

Çizelge 4.19 Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İster misiniz?

Görüşler	F	%	Kümülatif %
Hayır. Kesinlikle İstemem	7	10.3	10.3
Bu Kararı Kendileri Vermeli	35	51.5	61.8
Evet. Kesinlikle İsterim	26	38.2	100.0
Toplam	68	100.0	

Bu soruya “hayır” ve “çocuklar karar versin” yanıtını veren 42 çiftçiye “Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Etmelerini İstemiyorsunuz! Çünkü Kırsal Alanın Kendine Özgü Zorluklarına” ifadesine katılımları 5’li Likert ölçeğinde değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Çizelge 4.20 Kırsal alan koşullarının genç çiftçinin veya çocuklarının çiftçilik mesleğine devam etmesini etkileme derecesi

	1	2	3	4	5
	Katılım Oranı (%)				
Kırsal Alanın Kendine Özgü Zorlukları	10.3	11.8	13.2	16.2	10.3

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Mesleğin cazibesi ve kuşaklar arası devamlılığı, yalnızca dışsal hizmet koşulları ile değil, aynı zamanda mesleğin **toplumsal algısı** ve **algılanan itibarı** ile de ilişkilidir. Genç çiftçilere yöneltilen “Çiftçilik Mesleğine Dair İfadelere Katılım Düzeyiniz” başlıklı ölçekte kırsal alan yaşam koşulları ile ilişkili olan bulgular:

- Genç çiftçilerin %42.6’sı “doğal koşullara yüksek bağımlılık”, %38.2’si “fiziksel güç gerekliliği, %30.9’u “tehlike ve risk” olgusunu, %23.5’i ise “stres ve yorgunluk” unsurunu yüksek düzeyde teyit etmektedir.

- Diğer mesleklerle kıyaslandığında çiftçiliğin **izole ve yalnız bir uğraş** olduğu düşüncesine %33.8’inin katılımı (büyük ölçüde ve kesinlikle) vardır.

Nitel veriler de bu bulguları destekler nitelikte olup, genç çiftçilerin büyük çoğunluğu kırsal mekânın sosyal ve ekonomik altyapısının güçlendirilmesini temel bir öncelik olarak vurgulamıştır. Anketin bu kısmında görüş belirten 68 genç çiftçiden 50’si (%73.5), kırsal alan yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir.

Çizelge 4.21 Kırsal alanların ve tarım sektörünün gençler için daha çekici hale getirilmesi amacıyla öncelik verilmesi istenen koşullar

Kırsal alan yaşam koşulları iyileştirilmeli	Genç çiftçilere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerine öncelik verilmeli.	Tarımsal desteklerde genç çiftçilere ayrıcalık tanınmalı.	Genç çiftçilerin SGK primlerine destek sağlanmalı	Özel bir finansman paketi oluşturulmalı.	Genç çiftçileri bir çatı altında toplayacak kurumsal bir yapı oluşturulmalı
71	48	49	49	34	32

Araştırma bulguları, TRB2 Bölgesi’ndeki genç çiftçilerin kırsal yaşam koşullarına ilişkin ciddi memnuniyetsizlikler taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Ulaşım, sağlık, iletişim ve sosyal alanlardaki yetersizlik algısı; çiftçilik mesleğinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemekte, kuşaklar arası devri zayıflatmaktadır. Genç çiftçilerin önemli bir kısmı çocuklarının bu mesleği devam ettirmesini istememekte veya kararı onlara bırakmakta, bu tutum ise kırsalda gelecek kuşak üreticilerinin kaybına işaret etmektedir. Kırsal alan yaşam kalitesinin artırılması, sadece bireysel refah açısından değil; aynı zamanda tarımsal üretimin sürekliliği ve gıda arz güvenliği açısından da stratejik önemdedir.

4.4 Genç Çiftçilerin Mesleki Algıları ve Motivasyonları

Genç çiftçilerin çiftçilik mesleğine yönelik algıları, bu mesleği seçme gerekçeleri ve geleceğe dair beklentileri, kırsal kalkınma politikalarının etkinliğini değerlendirmek açısından kritik öneme sahiptir. Araştırma bulguları, genç çiftçilerin büyük bir kısmının çiftçiliğe aile geleneği veya zorunluluk nedeniyle yöneldiğini, buna karşın mesleğe dair olumlu ya da umut vadeden bir gelecek perspektifi taşımakta zorlandıklarını göstermektedir.

Çizelge 4.22 Çiftçiliğe başlangıç dönemi

Başlangıç Dönemi	F	%
Çocukluğumdan beri tarımsal faaliyetlerle iştiğal ediyorum	44	64.7
Eğitim hayatımı tamamladıktan sonra çiftlik işlerinde çalışmaya başladım	18	26.5
Kendi işletmemi kurduktan sonra çiftçiliğe başladım	3	4.4
Diğer	3	4.4
Toplam	68	100.0

Araştırmaya katılan genç çiftçilerin %61.8'inin babası da çiftçi olup, %64.7'si çocukluğundan bu yana çiftçilik yaptığını ifade etmiştir. Bu durum, çiftçiliğin hâlâ aile temelli ve kuşaktan kuşağa geçen bir meslek olduğunu ortaya koymaktadır. “Çiftçiliği baba mesleği olduğu için seçtim” ifadesine katılım oranı %50'ye yaklaşmakta, “başka aile bireyinin olmaması” gibi zorunlu gerekçelerle yönelim oranı ise %39.7'ye ulaşmaktadır.

Çizelge 4.23 Çiftçilik Mesleğini Seçiminde Aşağıdaki İfadelere Katılım Düzeyinizi

	İfadelere Katılım Oranı (%)				
	1	2	3	4	5
Baba Mesleği Olduğu İçin	10.3	25.0	33.8	5.9	25.0
Tek Geçim Kaynağım ve Mesleğim Olması Nedeniyle	14.7	26.5	16.2	4.4	38.2
Ek Gelir Elde Edebilmek İçin	11.8	23.5	36.8	11.8	16.2
Ailemde Çiftçiliği Devam Ettirecek Başka Bir Aile Bireyi Olmadığı İçin	27.9	118.8	20.6	4.4	35.3
Doğayı, Kırsal Alanları ve Üretmeyi Sevdiğim İçin	5.9	20.6	26.5	11.8	35.3
Tarımla İlgili Bir Okuldan Mezun Olduğum İçin	67.6	2.9	19.1	4.4	5.9
Devlet Destek ve Teşvikleri	48.5	23.5	13.2	8.8	5.9

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Çizelge 4.24 Çiftçilik Yapılan Tarım Alanlarının Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	F	%
Tarım Alanları Ailemiz / Aile Büyüklerimiz Adına Kayıtlı	23	33.8
Çiftçilik yaptığım tarım alanlarının tamamı kendi mülkiyetimde	18	26.5
Kendi Mülkiyetimde Olan Tarım Alanlarının Yanında Ortak/Kiralık Alanlarda Var	18	26.5
Çiftçilik yaptığım tarım alanlarının tamamı kiralık/ortak	9	13.2
Toplam	68	100.0

Ancak “Tarımla ilgili bir okuldan mezun oldum” ifadesine yüksek düzeyde katılım gösterenlerin oranı yalnızca %10.3’tür. Bu veriler, tarımsal üretime katılımın gönüllü tercihten çok ailevi zorunluluk ve sınırlı seçeneklerle belirlendiğini göstermektedir.

Çiftçilik mesleğinin toplumsal algısı ve fiziksel/psikolojik koşulları da genç çiftçilerin yaklaşımında belirleyici olmuştur. Katılımcıların %60.2’si çiftçiliği “doğal koşullara bağımlı”, %60.3’ü ise “fiziksel güç gerektiren” bir meslek olarak tanımlamıştır.

Diğer taraftan, “çiftçilik toplumda saygın bir meslektir” ifadesine yalnızca %33.8 oranında yüksek düzeyde katılım sağlanmış, “çiftçilik tehlikeli ve risklidir” ifadesine ise %46 gibi dikkat çeken bir katılım bildirilmiştir. Bu veriler, çiftçiliğin gençler nezdinde saygınlığı düşük, riski yüksek ve fiziksel yükü ağır bir meslek olarak konumlandığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.25 Çiftçilik Mesleğine Dair Görüşlere Katılım Düzeyinizi Belirtiniz?

Mesleğe dair görüşler	İfadelere Katılım Oranı (%)				
	1	2	3	4	5
Çiftçilik Toplumda Saygın Bir Meslektir	26.5	27.9	11.8	8.8	25
Doğal Koşullara Bağımlılığı Yüksek	10.3	19.1	10.3	17.6	42.6
Çiftçilik Fiziksel Güç Gerektirir	8.8	11.8	19.1	22.1	38.2
Çiftçilik Mesleği Tehlikeli ve Risklidir	19.1	26.5	30.9	16.2	7.4
Çiftçilik Yorucu Bir Meslek Olmasının Yanı Sıra Streslidir.	13.2	25.0	22.1	16.2	23.5
Diğer Mesleklere Kıyasla İzole	19.1	25.0	22.1	23.5	10.3
Çiftçilik Gelecek Vadeden Bir Meslektir	17.6	26.5	17.6	17.6	20.6
Çiftçilikte Deneyim ve Tecrübe Önemlidir	13.2	11.8	7.4	16.2	51.5

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4: Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Mesleğin geleceğine dair algılar ise daha dikkat çekicidir. Katılımcıların yalnızca %38.2’si “çocuklarımla da çiftçi olmasını isterim” demiştir. %51.5’i kararı çocuklarına bırakırken, %10.3’ü açıkça istemediğini belirtmiştir.

Çizelge 4.26 Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İster misiniz?

Görüşler	F	%	Kümülatif %
Hayır. Kesinlikle İstemem	7	10.3	10.3
Bu Kararı Kendileri Vermeli	35	51.5	61.8
Evet. Kesinlikle İsterim	26	38.2	100.0
Toplam	68	100.0	

Özellikle çiftçiliği meslek olarak tavsiye etmeyenlerin gerekçelerinde “düşük ekonomik gelir” (%29.4), “sosyal güvenlik eksikliği” (%28), “kırsal altyapı yetersizlikleri” (%29.4) ve “mesleki itibarsızlık” (%14.7) öne çıkmaktadır. Bu görüşler, genç çiftçilerin çiftçiliği kendi kuşağı için zorunlu ama çocukları için arzu edilmeyen bir meslek olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.27 Çocuklarınızın / Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Etmelerini İstememe Nedenlerine Katılım Düzeyleri

	İfadelere katılım oranı				
	1	2	3	4	5
Çiftçilik Mesleğinin Toplumda ki İtibarı	16.2	20.6	10.3	5.9	8.8
Doğal Koşullara Bağlı ve Riskli Bir Meslektir	8.8	20.6	13.2	13.2	5.9
Yetersiz Tarım Alanı	7.4	17.6	17.6	13.2	5.9
Kırsal Alanın Kendine Özgü Zorluklar	10.3	11.8	13.2	16.2	10.3
Sosyal Güvenlik ve Emeklilik	8.8	8.8	16.2	11.8	16.2
Düşük Ekonomik Gelir	5.9	11.8	14.7	5.9	23.5
Güvenlik Kaygılar	10.3	13.2	16.2	10.3	11.8
Kırsal Alanda Eğitim ve Sağlık Gibi Hizmetler	8.8	13.2	10.3	11.8	17.6

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Benzer şekilde, “asgari ücretle başka bir iş teklifi gelse çiftçiliği bırakır mısınız?” sorusuna yalnızca %33.8’i “kabul etmem” yanıtı vermiştir. %27.9’u hem çiftçiliği sürdürür hem başka işi kabul ederim derken, %19.1’i bu durumu hiç düşünmediğini belirtmiştir. Bu tablo, mesleki bağlılığın zayıf, fırsatlara açıklığın ise yüksek olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.28 Asgari Ücret Dahi Olsa Yaşadığınız Bölgede veya Başka Şehirde Bir İş Teklifi Gelse Çiftçilik Mesleğini Bırakır mısınız?

	F	%	Kümülatif %
Hiç düşünmedim	13	19.1	19.1
Hayır. Kesinlikle kabul etmem	23	33.8	52.9
Aile Bireylerinin de Görüşünü Alarak değerlendiririm	8	11.8	64.7
Kabul ederim Ama Çiftçilik Mesleğine de Devam ederim	19	27.9	92.6
Hiç düşünmeden kabul ederim	5	7.4	100.0
Toplam	68	100.0	

Genç çiftçilerin çiftçilik mesleğine yönelik algıları, geçmişe dayanan aidiyet ile gelecek kaygısının iç içe geçtiği bir tabloyu ortaya koymaktadır. Geleneksel bağların güçlü olduğu, ancak ekonomik ve sosyal güvencelerin yetersizliği nedeniyle geleceğe dair umutların zayıf olduğu görülmektedir. Bu durum, genç çiftçilere yönelik politikaların yalnızca ekonomik destek değil, mesleki itibarı artıracak, sosyal güvenliği güçlendirecek ve tarımın cazibesini yeniden tanımlayacak çok boyutlu stratejilere ihtiyaç duyduğunu açıkça göstermektedir.

4.5 Tarımsal Üretim Pratikleri ve Bilgiye Erişim

TRB2 Bölgesi'nde tarımsal faaliyet gösteren genç çiftçilerin üretim pratikleri, yalnızca teknik bilgiye ya da mevcut girdilere değil, aynı zamanda sosyal yapılarına, yaşadıkları mekânsal koşullara ve tarımsal deneyimlerinin niteliğine bağlı olarak şekillenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde üretim karar süreçleri, bilgi kaynakları ve uygulama örüntüleri; demografik özelliklerle birlikte değerlendirilmektedir.

Araştırmaya katılan çiftçilerin yaş ortalaması 34 olup, ortalama 15 yıllık tarımsal deneyime sahiptirler. Bu bulgu, genç yaşlarına rağmen erken yaşta tarımsal üretime başladıklarını ve sektörde belirgin bir saha bilgisi geliştirdiklerini göstermektedir. Nitekim katılımcıların %64.7'si çocukluktan itibaren çiftçilik yaptığını ifade ederken, %61.8'inin babası da çiftçidir. Bu durum, tarımsal üretimin ailevi bilgi aktarımı ve kuşaklar arası deneyimle sürdürüldüğüne işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçilerin üretim pratiklerinde modern teknikleri büyük oranda benimsediklerini göstermektedir. Katılımcıların %70,6'sı üretim süreçlerinde genellikle ve her zaman makine kullanmayı tercih ettiklerini ifade etmiş; bu durum bölgedeki mekanizasyon düzeyinin görece yüksek olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan, sadece %23.5'lik bir kesim gübrelemede toprak analiz sonuçlarını her zaman dikkate aldığını belirtmiş; %36.8'i ise bu yöntemi hiç kullanmadığını ifade etmiştir. Bu bulgu, bilgi temelli tarımsal uygulamaların yaygınlaştırılması konusunda hâlen ciddi bir açık bulunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, sertifikalı tohum/fidan/fide kullanım oranı %39.7 gibi görece yüksek bir düzeyde seyreitse de katılımcıların üçte birinin bu uygulamaya hiç başvurmaması, kaliteli girdiye erişim sorunlarının veya bilgi eksikliklerinin devam ettiğine işaret etmektedir.

Çizelge 4.29 Tarımsal üretim yaparken aşağıdaki uygulamalarına ilişkin yaklaşımlarınızı belirtiniz

Tarımsal Pratikler	Pratikleri Yerine Getirme Sıklığı (%)			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Toprak Analiz Sonuçlarına Göre Gübreleme Yaparım	36.8	27.9	11.8	23.5
Sertifikalı Tohum / Fidan / Fide Kullanırım	30.9	20.6	8.8	39.7
Üretimde Makine Kullanmayı Tercih Ederim	11.8	17.6	7.4	63.2
Hasat Sonrası Kolay Olsun Diye Anız Yakmayı Tercih Ederim	69.1	17.6	4.4	8.8
Zirai İlaç Kullanımında Tarım İl/İlçe Müdürlüğünden Tavsiye Alırım	27.9	19.1	8.8	44.1
Hayvan Bakım ve Besleme Konusunda Uzmanlardan Tavsiye Alırım	26.5	20.6	11.8	41.2
Hayvan Hastalık ve Zararlıları İçin Veteriner Sağlık Hizmeti Alırım	17.6	19.1	10.3	52.9

Danışmanlık hizmetlerine başvuru konusunda ise çelişkili bir tablo söz konusudur. Genç çiftçilerin %44.1'i zirai ilaç kullanımı öncesinde Tarım İl/İlçe Müdürlüklerinden her zaman tavsiye aldıklarını belirtirken, %27.9'u bu kurumlardan hiç yararlanmadığını beyan etmiştir. Benzer bir durum, hayvancılıkla ilgili veterinerlik hizmetlerine erişim konusunda da gözlemlenmiş; katılımcıların %52.9'u bu hizmetleri her zaman aldıklarını ifade etmiştir. Anız yakımı gibi çevresel açıdan olumsuz

uygulamalara yönelimin düşük olması (%69.1'i hiç tercih etmiyor) ise önemli bir olumlu gelişme olarak değerlendirilebilir.

Çiftçilerin %66.2'si yalnızca akıllı telefon, %33.8'i ise ek olarak tablet, dizüstü ya da masaüstü bilgisayara sahiptir. Buna rağmen, yeni bir üretim biçimi, pazarlama stratejisi ya da teknoloji söz konusu olduğunda bilgiye erişimde kısmen de olsa geleneksel kanallar ön plandadır. Katılımcıların %60.3'ü ilgili kurum ve uzmanlara danıştığını, %42.6'sı diğer çiftçilerin deneyimlerini beklediğini ve %58.8'i basılı yayınlar, internet ve sosyal medyayı kullandığını belirtmiştir. Bu oranlar, üretim kararlarının kolektif hafıza ve kurumsal bilgiyle harmanlandığını göstermektedir.

Çizelge 4.30 Tarımsal üretim ile ilgili yeni bir çeşit, üretim şekli, pazarlama, bilgi, makine veya teknoloji söz konusu olduğunda nasıl bir tutum takınırsınız?

Tutum	Tutularda Katılım Sıklığı (%)			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
İlgili Kurum ve Uzmanlarına Danışırım	0.0	39.7	20.1	40.2
Diğer Çiftçilerin Deneyimlerinin Sonucunu Beklerim	2.9	54.4	25.4	17.2
Yeniliği Hemen Uygulamam. Mesafeli Yaklaşıyorum	0.0	42.6	0.0	57.6
Çeşitli Bilgi Kaynaklarını Kullanarak (basılı yayınlar. İnternet veya sosyal medya gibi)	4.4	36.8	30.3	28.5
Sınırlı Düzeyde Deneyimler ve Öyle Karar Veririm	11.8	63.2	15.0	10.0

Kurumsal bilginin kaynağı olarak Tarım ve Orman Müdürlükleri öne çıkmaktadır. Çiftçilerin %61.8'si bu kuruluşları düzenli olarak ziyaret ettiğini ifade etmiş, aynı paralelde TOB taşra teşkilatlarının çiftçileri yerinde ziyaret sıklığına ilişkin de %50.9'u genellikle ve her zaman cevaplarını vermişlerdir. Buna karşılık, üniversitelerin bilgi kaynağı olarak etkinliği düşüktür (%70.6 "hiç" danışmıyor). Bu durum, akademik bilgi ile saha arasında ciddi bir kopukluk olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.31 İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerini ziyaret sıklığı

Sıklık	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hiç	4	5.9	5.9	5.9
Nadiren	22	32.4	32.4	38.2
Genellikle	20	29.4	29.4	67.6
Her zaman	22	32.4	32.4	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Çizelge 4.32 İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğünün genç çiftçileri ziyaret sıklığı

Sıklık	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hiç	17	25.0	25.0	25.0
Nadiren	15	22.1	22.1	47.1
Genellikle	12	17.6	17.6	64.7
Her zaman	24	35.3	35.3	100.0
Toplam	68	100.0		

Kritik üretim dönemlerinde bilgi ve danışmanlık alınan kaynaklar arasında İl/İlçe Tarım Müdürlükleri (%44.1), diğer çiftçiler (%36.8), bayiler (%30.9) ve veteriner klinikleri (%25.0) ön plana çıkmaktadır. Üniversitelerden (%2.9) ve medya mecralarından (%27.9) gelen bilgi ise daha sınırlı düzeydedir.

Çizelge 4-33 Hayvan bakım ve besleme, tohumluk seçimi, ekim, gübreleme, sulama, ilaçlama ve hasat gibi kritik dönemlerde uygulama konusunda tavsiye alınan kaynaklar ve tavsiye sıklıkları oranı

Tavsiye Kaynağı	%			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
İl / İlçe Tarım Müdürlüğü	23.5	25.0	7.4	44.1
Üniversite	70.6	22.1	4.4	2.9
İlaç. Gübre ve Tohum Bayileri	35.3	20.6	13.2	30.9
Diğer Çiftçiler	20.6	26.5	16.2	36.8
TV, İnternet veya Sosyal Medya Kaynakları	17.6	32.4	22.1	27.9
Veteriner Klinikleri	27.9	26.5	20.6	25.0
Tarım Danışmanları	26.5	27.9	14.7	30.9

Tarımsal üretim süreçlerinin planlama, çeşit seçimi, üretimin kritik dönemlerinde ki pratikler gibi (gübreleme, ilaçlama, hasat, budama vs.) çiftçilerin karar süreçlerinde deneyim, geçmiş alışkanlıklar, diğer çiftçi pratikleri ve yayım faaliyetlerin yanında yüz yüze veya çevrimiçi tarımsal eğitimlerde de etkilidir. Genç çiftçilerin %39.7'si tarımsal bir eğitim aldığı, %52.9'u ise bitkisel/hayvansal üretim temelli herhangi bir kurs ya da eğitime katıldığını belirtmiştir. Ancak bu eğitimlerin genç çiftçilerin mesleki kararlarına etkisi sınırlı görünmektedir: Katılımcıların yalnızca %35.3'ü eğitimleri kesinlikle önerirken, %14.7'si hiç önermemektedir.

Çizelge 4.34 Tarımsal konularda internet üzerinden bir eğitim veya toplantıya katıldınız mı?

	F	%
Evet	19	27.9
Hayır	49	72.1

Çizelge 4.35 Çiftçilik mesleğiniz boyunca veya öncesinde bitkisel/hayvansal üretim konusunda herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?

	F	%
Evet	36	52.9
Hayır	32	47.1

Çizelge 4.36 Katıldığınız Eğitim veya Toplantıları Nasıl Değerlendirirsiniz?

	1		2		3		4		5	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Eğitim ve Toplantı Değerlendirmesi										
Eğitim ihtiyaç veya sorunlarımıza çözüm üretebildi.	5	14.7	11	32.4	11	32.4	5	14.7	2	5.9
Eğitim sayesinde daha fazla üretim ve kazanç sağladım.	6	18.2	12	36.4	10	30.3	4	12.1	1	3.0
Eğiticiler, konu uzmanı ve eğitim becerileri yeterliydi.	2	5.9	13	38.2	12	35.3	3	8.8	4	11.8
Eğitimini içeriği ve süresi beklentilerimi karşıladı.	4	12.1	10	30.3	13	39.4	3	9.1	3	9.1

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4: Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Çizelge 4.37 Katıldığınız eğitimleri genel anlamda diğer çiftçilere önerir misiniz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2.9	5.9	5.9
Biraz Katılıyorum	3	4.4	8.8	14.7
Orta derecede katılıyorum	11	16.2	32.4	47.1
Büyük Ölçüde Katılıyorum	6	8.8	17.6	64.7
Kesinlikle Katılıyorum	12	17.6	35.3	100.0
Toplam	34	50.0	100.0	
Hiç Eğitim Almayan Genç Çiftçiler	34	50.0		
Genel Toplam	68	100.0		

Üretim planlamasında etkili faktörler arasında en üst sırada aile ihtiyaçları (%48.5), pazarlama olanakları (%47.1), geçmiş deneyimler (%51.5) ve iklim/sulama koşulları (%50.0) yer almaktadır.

Çizelge 4.38 Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Tarımsal destekler	25.0	32.4	5.9	36.8
Pazarlama Kolaylığı ve Ürünün Piyasası	22.1	23.5	7.4	47.1
Aile veya Çiftliğin İhtiyacını Karşılamaya Yönelik Üretim	19.1	23.5	8.8	48.5
Deneyimli çiftçilerin yönlendirmesi	22.1	25.0	17.6	35.3
Tarım il/ilçe müdürlüğünün tavsiyesi	32.4	27.9	7.4	32.4
İklim ve Sulama	19.1	25.0	5.9	50.0
Aile büyüklerinin kararı	25.0	36.8	13.2	25.0
Geçmişten Gelen Tecrübe ve Alışkanlıklar	13.2	26.5	8.8	51.5

Ayrıca, genç çiftçilerin yalnızca %8.8'i sözleşmeli üretim yapmaktadır. Bu oran, hem kurumsal pazarlara entegrasyonun zayıf olduğunu hem de üreticinin piyasa koşullarına karşı korunmasız kaldığını göstermektedir.

Çizelge 4.39 Sözleşmeli Üretim Yapıyor musunuz?

	F	%
Evet	6	8.8
Hayır	62	91.2

Genç çiftçilerin %50'si çevresindeki çiftçiler tarafından sıkça görüşlerine başvurulduğunu belirtmektedir. Bu bulgu, sosyal sermayenin önemli bir rol oynadığını ve genç çiftçilerin bilgiyi yalnızca tüketen değil, aynı zamanda paylaşan konumda olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.40 Çevrenizde ki diğer çiftçiler üretimle ilgili olarak size ne sıklıkla danışır? Görüşünüze başvururlar?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hiç	2	2.9	2.9	2.9
Nadiren	17	25.0	25.0	27.9
Genellikle	15	22.1	22.1	50.0
Her zaman	34	50.0	50.0	100.0

Sonuç olarak, TRB2 Bölgesi'nde genç çiftçilerin üretim pratikleri, erken yaşta edinilen saha deneyimi, ailevi bilgi aktarımı ve yerel bilgi kaynakları ile şekillenmektedir. Kurumsal bilgiye erişim konusunda İl/İlçe Tarım Müdürlükleri önemli bir rol oynasa da, üniversiteler ve medya araçları hâlâ yeterince etkin değildir. Bilgiye erişimde dijital mecralar ve yeni tarım teknolojileriyle bütünleşik stratejilere duyulan ihtiyaç, bu bulgularla daha görünür hale gelmiştir.

4.6 Çiftçilikte Sosyal Güvence ve Geleceğe Dair Beklentiler

Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği yalnızca üretim kapasitesiyle değil, aynı zamanda üreticilerin yaşam güvenliği ve sosyal haklarla desteklenip desteklenmediğiyle de doğrudan ilişkilidir. Sosyal güvenlik sistemi, çiftçiler açısından sadece emeklilik değil, aynı zamanda sağlık hizmetlerine erişim, gelir güvencesi ve yaşlılık döneminde yaşamın teminatı olarak değerlendirilmelidir.

TRB2 Bölgesi'nde yapılan bu çalışmada genç çiftçilerin sosyal güvenceye dair tutumları ve erişimleri önemli eşitsizlikleri ve güvencesizlikleri açığa çıkarmaktadır. Katılımcıların %38.2'si aktif sosyal güvenceye (Bağ-Kur, SGK, Emekli Sandığı vb.) sahip değildir. Bu bulgu, kırsal alanda yaşayan genç üreticilerin önemli bir kesiminin

sosyal güvenlik sisteminden dışlandığını ya da bu sisteme entegre olmakta zorlandığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan genç çiftçilerin sosyal güvenlik sistemine dâhil olma durumları ise %13.2'sinin Tarım Bağ-Kur kapsamında, %48.5'inin ise SSK kapsamında sigortalı olduğu anlaşılmaktadır. Bu dağılım, genç çiftçilerin yaklaşık yarısının tarım sektörü dışındaki işlerde sigorta kapsamına girdiklerini göstermektedir.

Çizelge 4.41 Sosyal Güvenlik (Sigortalılık) Durumunuz Nedir?

	F	%	Kümülatif %
Çiftçilikten dolayı Tarım Bağ-Kur kaydım var	9	13.2	13.2
Çiftçilik Dışında Sosyal Güvenlik (SSK) Kaydım Var	33	48.5	61.7
Hayır, Herhangi Bir Sosyal Güvencem Yok	26	38.2	99.9

Genç çiftçilerin yaklaşık %40'ı 11 yıl ve üzeri süredir sigortalı olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 4.42 Kaç Yıldır Sigortalısınız?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
2-5 yıl	6	8.8	14.3	14.3
5-10 yıl	9	13.2	21.4	35.7
11 yıl ve üzeri	27	39.7	64.3	100.0
Toplam	42	61.8	100.0	
Sigortasız Genç Çiftçiler	26	38.2		

Katılımcıların yalnızca %23.8'i (F:10) primlerini düzenli olarak yatırabildiğini belirtirken, %28.6'sı (F:12) dönemsel ödeme zorlukları yaşadığını, %47.6'sı (F:20) ise uzun süredir prim ödemediğini ifade etmiştir.

Çizelge 4.43 Tarım Bağ-Kur Kaydınız Var İse Sigorta Primlerinizi Ödeme Durumunuzu Belirtiniz.

Prim ödeme durumu	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Her Ay Düzenli Yatırıyorum	10	14.7	23.8	23.8
Dönemsel Ödeme Zorluğu Çekiyorum	12	17.6	28.6	52.4
Bağ-Kur Kaydım Var Ama Bir Yıl veya Daha Uzun Süredir Prim Ödeyemedim	20	29.4	47.6	100.0

Emeklilik planlaması yapan genç çiftçilerin oranı oldukça düşüktür (%11.8). Buna karşın %58.8'i "çiftçilikten emekli olunmaz" düşüncesini benimsemekte, %17.6'sı ise bu konuda kararsız kalmaktadır. Bu yüksek orandaki güvensizlik, mevcut sosyal güvenlik sisteminin tarımsal üreticilere uygun çözümler sunmaktan uzak olduğuna işaret etmektedir.

Çizelge 4.44 Çiftçilik Mesleğinden Emekliliği Hiç Düşündünüz mü? Ne Zaman Emekli Olursunuz?

	F	%
Belirli bir yaşa ulaştığında	12	17.6
Çiftçilikten emekli olunmaz	40	58.8
Çocuklar büyüdüğünde	8	11.8
Sosyal güvenlikten emekli olduğumda	8	11.8
Toplam	68	100.0

Benzer şekilde, bireysel emeklilik sistemi (BES) gibi alternatif güvence sistemlerine katılım da oldukça düşüktür (%11.8). Bu durum, bireysel emeklilik gibi alternatif sosyal güvenlik sistemlerine yönelik farkındalık ve katılımın sınırlı olduğunu, genç çiftçilerin uzun vadeli sosyal güvenceden büyük oranda yoksun olduğunu ve geleceğe dair ciddi bir belirsizlik içinde olduklarını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.45 Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Dışında Bireysel Emeklilik (BES) Hesabınız var mı?

	F	%
Evet	8	11.8
Hayır	60	88.2

Açık uçlu yanıtlarda bu güvencesizlik, devlet desteği beklentisiyle dile getirilmiştir. Elde edilen nitel veriler, genç çiftçilerin %72'si "SGK primlerinin devlet tarafından desteklenmesi gerektiği" yönünde öneride bulunmuşlardır.

Sonuç olarak, TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçilerin sosyal güvenlik sistemine entegrasyonu sınırlı, prim ödeme kapasitesi zayıf ve uzun vadeli güvenceye dair beklentileri düşüktür. Özellikle "çiftçilikten emekli olunmaz" düşüncesinin yaygınlığı hem sistemin yetersizliği hem de çiftçiliğin yapısal güvencesizliğinin bir yansımasıdır. Devlet destekli sosyal güvenlik uygulamalarına olan ihtiyaç, yalnızca bireysel gelir güvencesi açısından değil, tarım sektörünün gelecekteki sürdürülebilirliği açısından da kritik bir politika alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

4.7 Finansal Dayanıklılık ve Kaynaklara Erişim

Tarımsal faaliyetlerin sürekliliği, çiftçilerin yalnızca üretim becerileriyle değil aynı zamanda ekonomik dayanıklılıklarıyla da doğrudan ilişkilidir. Genç çiftçilerin karşı karşıya kaldığı finansal kısıtlar ve kaynaklara erişim düzeyleri, kırsalda tarımsal kalkınmanın önündeki başlıca yapısal engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, genç çiftçilerin yaklaşık yarısı (%47.1) tarımsal faaliyetleri tek geçim kaynağı olarak yürütmektedir. Ancak %52.9'u tarım dışı başka bir gelir kaynağına sahiptir. Bu durum, tarımsal üretimin geçimlik düzeyde kaldığını, tek başına yeterli gelir sağlamadığını ve çiftçilerin çoklu gelir stratejileriyle ayakta kalmaya çalıştığını göstermektedir.

Çizelge 4.46 Tarımsal Faaliyet Dışında Bir Geliriniz Var mı?

	F	%
Evet	36	52.9
Hayır	32	47.1

Genç çiftçilerin %75'i kredi kartı sahibi olduğunu belirtirken, son beş yıl içinde herhangi bir finansal kuruluştan tarımsal amaçlı kredi kullandığını ifade edenlerin oranı %66.2'dir. Kamu bankaları (%50) öne çıkan kredi sağlayıcı kuruluşlar; özel bankalar ve tarım kredi kooperatifleri %17.6 ile oldukça geride kalmıştır. Bu bulgu, finansmana erişimde kamu destekli kredilerin hâlâ belirleyici olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.47 Kredi Kartı Kullanıyor musunuz?

	F	%
Evet	51	75.0
Hayır	17	25.0

Çizelge 4.48 Son 5 Yıl İçerisinde Aşağıda ki Kurumların Hangisinden Tarımsal Amaçlı Kredi Kullandınız?

	Evet		Hayır		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Tarım kredi kooperatifleri	12	17.6	56	82.4	68	100.0
Kamu bankaları	34	50.0	34	50.0	68	100.0
Özel bankalar	12	17.6	56	82.4	68	100.0
Diğer finans kuruluşları	9	13.2	59	86.8	68	100.0

Kredi kullanım gerekçeleri incelendiğinde, en yaygın nedenlerin sırasıyla günlük nakit ihtiyacının karşılanması (%26.66), tarımsal girdilerin temini (%24.44), canlı hayvan alımı (%22.22) ve tarım alet ile ekipmanlarının temini (%22.22) olduğu görülmektedir. Arazi varlığını artırma amacıyla kredi kullanım oranı ise oldukça sınırlı kalmıştır (%4.40).

Çizelge 4.49 En Son Hangi Amaçla Tarımsal Amaçlı Kredi Kullandınız?

Kredi Kullanım Gerekçesi	F	%
Girdi temini	11	24.44
Arazi varlığını artırma	2	4.40
Nakit ihtiyacı	12	26.66
Canlı hayvan	10	22.22
Alet ekipman	10	22.22
Toplam	45	100

TARSİM sigortasına yönelik veriler, risk yönetimi konusundaki yetersizliği açıkça ortaya koymaktadır. Genç çiftçilerin %72.1'i son beş yılda çeşitli doğal afetler ve hayvan zararları gibi olaylardan etkilendiklerini belirtmiş olsa da yalnızca %20.6'sı her yıl düzenli olarak sigorta yaptırmaktadır. En yaygın gerekçe, sigorta primlerinin yüksek bulunmasıdır (%57.4). Bu durum, finansal kırılganlığı artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Çizelge 4.50 Son 5 yılda dolu, don, kuraklık, fırtına, sel ve su baskını, yangın, yaban domuzu ve heyelan gibi olaylardan dolayı ürünleriniz veya hayvanlarınız zarar gördü mü?

	F	%
Evet	49	72.1
Hayır	19	27.9

Çizelge 4.51 Ürünlerinizi veya hayvanlarınızı TARSİM ile sigortalıyor musunuz?

	F	%
Evet, mutlaka her yıl sigortalatırım	14	20.6
Hayır, maliyeti yüksek bulduğum için tercih etmiyorum	39	57.4
Hayır, gereksiz olduğunu düşündüğüm için sigorta yaptırmıyorum	9	13.2
TARSİM Sigortasından ilk kez haberdar oluyorum	6	8.8
Toplam	68	100.0

Katılımcıların %70'i, tarımsal faaliyetlerin toplam hane gelirine katkısının %50'in altında olduğunu ifade etmiştir. Bu da çiftçiliğin ekonomik sürdürülebilirliği açısından zayıf bir temele dayandığını göstermektedir.

Çizelge 4.52 Toplam hane geliri içerisinde tarımın payı

Toplam Hane Geliri İçerisinde Tarımın Payı	Çiftçi Sayısı	%	Kümülatif %
10	11	16.18%	16.18%
20	10	14.71%	30.88%
30	13	19.12%	50.00%
40	10	14.71%	64.71%
50	4	5.88%	70.59%
60	1	1.47%	72.06%
70	3	4.41%	76.47%
80	6	8.82%	85.29%
90	6	8.82%	94.12%
100	4	5.88%	100.00%
Toplam	68	100.00%	

Araştırmada genç çiftçilere yöneltilen “Çiftçilik yaparken en çok neye ihtiyaç duyuyorsunuz?” sorusuna %75 oranında “finansman” cevabı verilmiştir. Tarım aletleri, işgücü ve danışmanlık hizmetleri de sırasıyla en çok ihtiyaç duyulan kaynaklar arasında yer almıştır. Bu yanıtlar, genç çiftçilerin yalnızca finansal kaynak değil aynı zamanda bilgi ve teknoloji desteği açısından da desteklenmeye ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.53 Çiftçilik Yaparken En Çok Neye İhtiyaç Duyuyorsunuz / Eksikliğini Hissediyorsunuz?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Finansman	4.4	20.6	19.1	55.9
İşgücü	27.9	30.9	0.0	41.2
Tarım Alet ve Makineleri	4.4	25.0	16.2	54.4
Tarımsal Destek, Hibe ve Teşvik	7.4	23.5	13.2	55.9
Tarımsal Danışmanlık	11.8	41.2	7.4	39.7

Bu yüksek oran, kredi kartı sahipliğiyle benzerlik göstermekte ve genç çiftçilerin tarımsal üretimi sürdürebilmek için ciddi düzeyde dış finansman kaynaklarına bağımlı olduklarını ortaya koymaktadır.

Emeklilik ve sosyal güvence perspektifinden bakıldığında ise, genç çiftçilerin %58.8'i "çiftçilikten emekli olunmaz" şeklinde görüş bildirmiştir. Sosyal güvenlik sisteminden emekli olmayı hedefleyenlerin oranı yalnızca %11.8'dir. Aynı şekilde bireysel emeklilik sistemine (BES) dâhil olanların oranı da %11.8 ile oldukça düşüktür. Bu durum, genç çiftçilerin uzun vadeli finansal planlama yapmadığını ve yaşlılık dönemine dair güvencesiz bir yapı içinde olduklarını göstermektedir.

Finansal yapıya dair elde edilen veriler ve yapılan analizler tarım sektöründeki genç nüfusun finansal kırılganlığını ve sürdürülebilir üretim kapasitesi önündeki yapısal engelleri raporlar niteliktedir.

4.8 Örgütlülük ve Politika Süreçlerine Katılım

Genç çiftçilerin tarımsal politika süreçlerine katılımı ve temsil düzeyleri, kırsal kalkınma stratejilerinin sürdürülebilirliği açısından kritik bir belirleyicidir. Ancak, bu araştırmada elde edilen bulgular, genç çiftçilerin tarımsal örgütler aracılığıyla karar alma mekanizmalarına yeterince entegre olamadıklarını ve temsil edilemediklerini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Tarımsal üretimin sosyal boyutlarından biri olan örgütlenme, üreticilerin haklarını savunmaları, kaynaklara erişimleri ve politika süreçlerine katılımları açısından temel bir araçtır. Bu bağlamda,

Çizelge 4.54 Ziraat Odası, Üretici Birliği veya Kooperatif gibi herhangi bir çiftçi örgütüne üye misiniz?

	F	%
Evet	54	79.4
Hayır	14	20.6

Çizelge 4.55 Tarımsal örgütlere üyelik durumları

	Üye		Üye Değil	
	F	%	F	%
Ziraat Odası Başkanlığı	40	58.8	28	41.2
Tarım Kredi Kooperatifleri	15	22.1	53	77.9
Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	6	8.8	62	91.2
Üretici Birlikleri	8	11.8	60	88.2
Tarımsal amaçlı dernek veya vakıflar	2	2.9	66	97.1

Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %79.4'ü herhangi bir çiftçi örgütüne – başta Ziraat Odaları olmak üzere– üye olduklarını belirtmiş olsa da bu üyeliğin etkili bir katılım ve temsile dönüşmediği gözlemlenmektedir. “Üyesi olduğunuz örgütler sizin hak ve menfaatlerinizi koruma konusunda ne ölçüde etkilidir?” sorusuna verilen yanıtlarda, katılımcıların %52.9'u bu örgütleri “**kesinlikle yetersiz**” bulduklarını ifade etmiştir. Genç çiftçilerin yalnızca %10.3'ü bu örgütleri yeterli düzeyde etkili olarak değerlendirmiştir. Bu bulgular, örgütlü yapıların genç neslin ihtiyaç ve beklentilerine karşı duyarsız kaldığına dair yaygın bir algının varlığına işaret etmektedir.

Çizelge 4.56 Üyesi olduğunuz tarımsal örgütlerin sizin hak ve menfaatlerinizi koruma ve çiftçilik mesleğini geliştirme konusunda yürüttükleri faaliyetleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kesinlikle Yetersiz	36	52.9	52.9	52.9
Biraz Yeterli	8	11.8	11.8	64.7
Orta derecede Yeterli	17	25.0	25.0	89.7
Büyük Ölçüde Yeterli	6	8.8	8.8	98.5
Kesinlikle Yeterli	1	1.5	1.5	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Temsil krizi yalnızca örgütlerin etki kapasitesine duyulan güven eksikliğiyle sınırlı değildir. Genç çiftçilere yöneltilen “Öneri, talep ve beklentilerinizi çiftçi örgütlerine ne sıklıkla iletiyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlarda, %39.7’si “hiç”, %33.8’i ise “nadiren” cevabını vermiştir. Bu durum, çiftçilerin örgütlerle yalnızca formal üyelik düzeyinde ilişkilenebilir olduğunu, ancak örgütleri demokratik birer katılım alanı olarak görmediklerini göstermektedir. Genç çiftçilerin örgütleri “etkisiz ve bürokratik yapılar” olarak algıladıkları anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.57 Genç Çiftçi olarak öneri, tavsiye ve beklentilerinizi kimlere iletiyorsunuz?

	%			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Valilik Makamı	77.9	11.8	1.5	8.8
Kaymakamlık Makamı	69.1	14.7	2.9	13.2
Belediye Başkanı	64.7	25.0	1.5	8.8
Yerel Siyasetçiler	39.7	47.1	1.5	11.8
Muhtar	30.9	36.8	0.0	32.4
İl / İlçe Tarım Müdürlüğü	8.8	26.5	0	64.7
Üyesi olduğumuz ziraat odası / tarımsal birlik / kooperatif gibi çiftçi örgütlerine	39.7	33.8	0	26.5
Sosyal medya kanallarına	32.4	41.2	0	26.5

Ayrıca, tarım politikalarının şekillendirilmesinde Ziraat Odası Başkanlıklarının ve diğer çiftçi örgütlerinin etkisine dair sorularda da benzer bir güvensizlik gözlemlenmiştir. Katılımcıların yalnızca %16.2’si bu kurumların “kesinlikle etki edebileceğini” düşünürken, %54’ten fazlası “kesinlikle ya da biraz etki edemez” görüşündedir. Bu, çiftçilerin karar alma süreçlerinden sistematik olarak uzak tutulduklarını düşündüklerini ve bu nedenle politikaya yabancılaştıklarını göstermektedir.

Çizelge 4.58 Genç Çiftçilere yönelik politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) aşağıdaki kişi ve kurumlar ne derecede etki edebilirler?

Etki Derecesi	1		2		3		4		5	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Tarım ve Orman Bakanlığı	8	11.8	13	19.1	15	22.1	17	25.0	15	22.1
Ziraat Odası Başkanlığı	15	22.1	22	32.4	16	23.5	4	5.9	11	16.2
Siyasetçiler	22	32.4	11	16.2	11	16.2	11	16.2	13	19.1
Kooperatif, Birlik Gibi Çiftçi Örgütleri	11	16.2	26	38.2	15	22.1	8	11.8	8	11.8
Yerel Yönetimler	13	19.1	23	33.8	14	20.6	7	10.3	11	16.2
Doğrudan Genç Çiftçiler	10	14.7	20	29.4	24	35.3	4	14.7	10	14.7

1: Kesinlikle Etki Edemez, 2: Biraz Etki Edebilir, 3: Orta Derecede Etki Edebilir, 4: Büyük Ölçüde Etki Edebilir, 5: Kesinlikle Etki Edebilir

İki farklı soruda genç çiftçilerin tarım sektöründe uygulanan politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) etki edebileceğine olan inanç sırasıyla %14.7 ve 17.6 olarak ölçülmüştür.

Çizelge 4.59 Genç Çiftçiler olarak tarım sektöründe uygulanan politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) etki edebileceğinize inanıyor musunuz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kesinlikle etki edememeyiz	12	17.6	17.6	17.6
Biraz etki edebiliriz	13	19.1	19.1	36.8
Orta derecede etki edebiliriz	25	36.8	36.8	73.5
Büyük Ölçüde etki edebiliriz	6	8.8	8.8	82.4
Kesinlikle etki edebiliriz	12	17.6	17.6	100.0

Genel olarak değerlendirildiğinde, genç çiftçilerin örgütlülüğe katılımı sayısal olarak yüksek görünmekle birlikte, bu katılımın büyük ölçüde biçimsel kaldığı, örgütlerin temsil, savunuculuk ve etki üretme kapasitesine dair algının ise zayıf olduğu

görülmektedir. Bu durum, genç çiftçilerin karar alma süreçlerine katılımlarını artıracak ve örgütsel yapıları daha demokratik, kapsayıcı ve işlevsel hâle getirecek politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İlgili mevzuatlar kapsamında çiftçilik mesleğinin temsili, geliştirilmesi, hak ve menfaatlerinin koruması amacıyla faaliyet gösteren formal örgütlerin dışında dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarına üyelik sayıları da bu bulguları desteklemektedir.

Çizelge 4.60 Tarımsal örgütler dışında dernek, vakıf gibi örgütlere de üyeliğiniz var mı?

	F	%
Evet	7	10.3
Hayır	61	89.7

Bu bulgular, Türkiye’de genç çiftçilere yönelik temsil mekanizmalarının ve politik katılım kanallarının zayıflığını açıkça ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği’nde genç çiftçilerin CEJA (Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi) gibi yapılarda kolektif ses ve lobi gücü kazanmasına karşın, Türkiye’de genç çiftçilere özgü bir temsil platformunun bulunmaması, yapısal bir eksikliktir. Politika belgelerinde sıkça vurgulanan "gençlerin tarımda kalması" hedefi, ancak onları politika süreçlerine aktif biçimde dahil edecek kurumsal yapılarla anlam kazanabilir.

4.9 Genç Çiftçilerin Dijital Yeterlilikleri ve Yaklaşımları

Günümüzde dijital teknolojilerin tarım sektörüne entegrasyonu, yalnızca üretim verimliliğini değil, aynı zamanda bilgiye erişim, karar verme süreçleri ve kamu hizmetlerinden yararlanma biçimlerini de yeniden şekillendirmektedir. Dijitalleşmenin sunduğu bu dönüşüm olanakları, özellikle genç çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini sürdürülebilir kılmaları açısından stratejik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, genç çiftçilerin dijital araçlara sahiplik düzeyleri, bu araçları nasıl kullandıkları ve ne ölçüde faydalandıkları değerlendirilmiştir.

TRB2 Bölgesi’nde gerçekleştirilen araştırma, genç çiftçilerin tamamının akıllı telefona sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın, bilgisayar (masaüstü/dizüstü) ve tablet gibi ileri dijital araçlara sahiplik daha sınırlıdır. Katılımcıların yalnızca %33.8’i birden fazla dijital cihaza sahip olduğunu belirtmiştir. İnternet erişimi büyük ölçüde mobil veri aracılığıyla sağlanmaktadır (%72.1).

Çizelge 4.61 Aşağıda ki Teknolojik Araçlardan Hangisine Sahipsiniz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Akıllı telefon	45	66.2	66.2	66.2
Akıllı telefon ve masaüstü bilgisayar	4	5.9	5.9	72.1
Akıllı telefon ve dizüstü	8	11.8	11.8	83.8
Akıllı telefon ve tablet	11	16.2	16.2	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Çizelge 4.62 İnternet Erişiminizi Nasıl Sağlıyorsunuz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Mobil Telefon	49	72.1	72.1	72.1
Mobil Telefon, Sabit İnternet (ADSL, Fiber İnternet gibi)	17	25.0	25.0	97.1
Sabit İnternet (ADSL, Fiber İnternet Gibi)	2	2.9	2.9	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

E-devlet hizmetlerine erişim düzeyi, bu altyapı koşullarıyla birlikte değerlendirildiğinde görece olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. Genç çiftçilerin %67.6'sı Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) başvurularını e-devlet üzerinden yaptığını belirtmiştir. Öte yandan, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın "TARIMCEBİMDE" gibi dijital uygulamaları yalnızca %42.6 oranında kullanılmaktadır; %26.5'lik bir kesim ise bu uygulamalardan haberdar değildir.

Çizelge 4.63 Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) Başvurunuzu e-devlet üzerinden mi yapıyorsunuz?

	F	%
Evet	46	67.6
Hayır	22	32.4

Çizelge 4.64 Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere e-devlet üzerinden sunulan hizmetleri, TARIMCEBİMDE gibi mobil uygulamalarını kullanıyor musunuz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Daha Önce Hiç Duymadım	18	26.5	26.5	26.5
Biliyorum ama kullanmıyorum	18	26.5	26.5	52.9
Evet Kullanıyorum	29	42.6	42.6	95.6
Köyde / Kırsal Mahallede İnternet Erişimi Olmadığı İçin Sadece Şehir Merkezinde Kullanıyorum	3	4.4	4.4	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Bilgiye erişim ve karar verme süreçlerinde ise geleneksel bilgi kaynakları hâlen ön plandadır. “Yeni bir ürün, teknoloji veya pazarlama uygulaması söz konusu olduğunda nasıl davranırsınız?” sorusuna verilen yanıtlarda, katılımcıların %60.3’ü ilgili kurum ve uzmanlara danıştığını, %58.8’i ise basılı yayınlar, internet veya sosyal medya gibi kaynakları tercih ettiğini belirtmiştir. Ayrıca %42.6’sı diğer çiftçilerin deneyimlerini beklediğini ifade etmiştir. Bu veriler, dijital bilgi kaynaklarının yaygın olmasına rağmen, halen karar alma süreçlerinde ikincil planda kaldığını göstermektedir.

Çizelge 4.65 Tarımsal üretim ile ilgili yeni bir çeşit, üretim şekli, pazarlama, bilgi, makine veya teknoloji söz konusu olduğunda nasıl bir tutum takınırsınız?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
İlgili Kurum ve Uzmanlarına Danışırım	0.0	39.7	0.0	60.3
Diğer Çiftçilerin Deneyimlerinin Sonucunu Beklerim	2.9	54.4	0.0	42.6
Yeniliği Hemen Uygulamam, Mesafeli Yaklaşıyorum	0.0	42.6	0.0	57.6
Çeşitli Bilgi Kaynaklarını Kullanarak (basılı yayınlar, internet veya sosyal medya gibi)	4.4	36.8	0.0	58.8
Sınırlı Düzeyde Deneyimler ve Öyle Karar Veririm	11.8	63.2	0.0	25.0

Benzer bir durum, tarımsal pratikler ve uygulamalı tavsiyelerde de gözlemlenmektedir. İnternet ve sosyal medya kaynakları başvuru sıklığı ilaç, gübre ve tokum bayileri, diğer çiftçiler ve tarım danışmanları gibi bilgi kaynaklarının gerisindedir.

Genç çiftçilerin tarımsal bilgiye erişiminde de dijital kanallar ikincil kaynaklar olarak kalmaktadır. Katılımcıların yalnızca %27.9’u internet üzerinden herhangi bir

tarımsal eğitim veya toplantıya katıldığını belirtmiş; geri kalan %72.1'i ise bu tür deneyimlere sahip değildir. Bitkisel veya hayvansal üretime yönelik yüz yüze eğitimlere katılanların oranı %52.9 olmakla birlikte, bu eğitimlerin etkili olduğu yönündeki görüşler sınırlıdır. Eğitimlerin, sorunlara çözüm ürettiğini düşünenlerin oranı %20'nin altında kalmaktadır. Buna rağmen, bu tür eğitimleri diğer çiftçilere önermek isteyenlerin oranı %50'yi geçmektedir.

Çizelge 4.66 Tarımsal konularda internet üzerinden bir eğitim veya toplantıya katıldınız mı?

	F	%
Evet	19	27.9
Hayır	49	72.1

Çizelge 4.67 Çiftçilik mesleğiniz boyunca veya öncesinde bitkisel/hayvansal üretim konusunda herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?

	F	%
Evet	36	52.9
Hayır	32	47.1

Çizelge 4.68 Katıldığınız Eğitim veya Toplantıları Nasıl Tanımlarsınız?

Görüşler	1		2		3		4		5	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Eğitim ihtiyaç veya sorunlarımıza çözüm üretebildi.	5	14.7	11	32.4	11	32.4	5	14.7	2	5.9
Eğitim sayesinde daha fazla üretim ve kazanç sağladım.	6	18.2	12	36.4	10	30.3	4	12.1	1	3.0
Eğiticiler, konu uzmanı ve eğitim becerileri yeterliydi.	2	5.9	13	38.2	12	35.3	3	8.8	4	11.8
Eğitimini içeriği ve süresi beklentilerimi karşıladı.	4	12.1	10	30.3	13	39.4	3	9.1	3	9.1

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Çizelge 4.69 Katıldığınız veya genel anlamda eğitimleri diğer çiftçilere önerir misiniz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2.9	5.9	5.9
Biraz Katılıyorum	3	4.4	8.8	14.7
Orta derecede katılıyorum	11	16.2	32.4	47.1
Büyük Ölçüde Katılıyorum	6	8.8	17.6	64.7
Kesinlikle Katılıyorum	12	17.6	35.3	100.0
Toplam	34	50.0	100.0	
Hiç Eğitim Almayan Genç Çiftçi	34	50.0		
Genel Toplam	68	100.0		

Dijitalleşmenin kamusal katılım süreçlerine etkisi de sınırlı düzeydedir. Katılımcıların yalnızca %10.3'ü tarımsal üretim, kırsal yaşam ve geleceğe yönelik taleplerini dijital platformlar (CİMER, III. Tarım Şurası vb.) aracılığıyla “her zaman” ilettiğini ifade etmiştir. Buna karşın, bu konuda hiç girişimde bulunmayanların oranı %48.5'tir. Benzer şekilde, Bakanlık ve çiftçi örgütlerinin sosyal medya hesaplarını düzenli takip edenlerin oranı %14.7 iken, %13.2'si bu kaynakları hiç takip etmediğini beyan etmiştir.

Çizelge 4.70 Tarımsal üretim, kırsal alan yaşam koşulları, çiftçilik ve genç çiftçilerin geleceklerine ilişkin öneri, sorun, talep veya beklentilerinizi dijital platformlar aracılığı (CİMER, III. Tarım ve Orman Şurası, Sosyal Medya Hesapları vb.) iletme sıklığı

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hiç	33	48.5	48.5	48.5
Nadiren	20	29.4	29.4	77.9
Genellikle	8	11.8	11.8	89.7
Her zaman	7	10.3	10.3	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Çizelge 4.71 Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere çiftçilere hitap eden kurumların veya örgütlerin web siteleri ve sosyal medya hesaplarını ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hiç takip etmiyorum	9	13.2	13.2	13.2
Biraz takip ediyorum	14	20.6	20.6	33.8
Ara sıra ediyorum	19	27.9	27.9	61.8
Genellikle ediyorum	16	23.5	23.5	85.3
Her zaman ediyorum	10	14.7	14.7	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Bilgi kaynaklarının tercih sırasına bakıldığında ise dijital medya ve kurumsal kanallar, geleneksel bilginin (diğer çiftçiler, bayiler, aile büyükleri) gerisinde kalmaktadır.

Dijitalleşme alanındaki bu eğilim, genç çiftçilerin e-posta (%72,1) ve sosyal medya (%86.8) gibi temel dijital platformlara erişimlerinin yaygın olmasına karşın, bu kanalların bilgi edinme, karar alma veya kamu politikalarına katılım gibi işlevlerde aktif olarak yeterli düzeyde kullanılmadığını göstermektedir. Dolayısıyla dijitalleşme yalnızca araçlara sahip olmakla sınırlı kalmakta, bu araçların etkin kullanımını açısından bilgi, beceri ve yönlendirme eksikliği öne çıkmaktadır.

Çizelge 4.72 Aktif Bir e-posta Hesabınız Var mı?

	F	%
Evet	49	72.1
Hayır	19	27.9

Çizelge 4.73 Sosyal Medyayı Takip Ediyor musunuz?

	F	%
Evet	59	86.8
Hayır	9	13.2

Tüm bu göstergeler, genç çiftçilerin temel dijital araçlara sahip olduklarını ancak bu araçları tarımsal üretimin dijitalleşmesi, kamu hizmetlerine erişim, bilgi edinme ve temsili katılım gibi daha ileri düzey alanlarda etkin şekilde kullanamadıklarını göstermektedir.

Genç çiftçilerin dijitalleşme süreçlerine daha aktif katılım sağlayabilmeleri için bütüncül bir stratejiye ihtiyaç vardır. Öncelikle kırsal internet altyapısının güçlendirilmesi, sabit bağlantı olanaklarının artırılması ve dijital tarım uygulamalarının tanıtımı öncelikli olmalıdır. Aynı zamanda genç çiftçilere yönelik dijital tarım okuryazarlığı programları, çevrimiçi eğitim içerikleri ve uygulamalı dijital destek hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Bakanlık, üniversiteler ve yerel tarım kuruluşları arasında dijital bilgi ağları kurularak, genç çiftçilerin bilgiye erişimini kolaylaştıracak sürdürülebilir modeller geliştirilebilir. Ayrıca, tarımsal destek ve hibe süreçlerinin dijitalleştirilmesi kadar, bu süreçlerin kullanıcı dostu ve yönlendirici olmasına da önem verilmelidir.

Çizelge 4.74 Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Tarımsal destekler	25.0	32.4	5.9	36.8
Pazarlama Kolaylığı ve Ürünün Piyasası	22.1	23.5	7.4	47.1
Aile veya Çiftliğin İhtiyacını Karşılamaya Yönelik Üretim	19.1	23.5	8.8	48.5
Deneyimli çiftçilerin yönlendirmesi	22.1	25.0	17.6	35.3
Tarım il/ilçe müdürlüğünün tavsiyesi	32.4	27.9	7.4	32.4
İklim ve Sulama	19.1	25.0	5.9	50.0
Aile büyüklerinin kararı	25.0	36.8	13.2	25.0
Geçmişten Gelen Tecrübe ve Alışkanlıklar	13.2	26.5	8.8	51.5

Çizelge 4.75 Tarımla İlgili Yayın Yapan Aşağıdaki TV Kanallarından Hangilerini, Ne Sıklıkla Takip Ediyorsunuz?

	%			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Agro Tv	36.8	17.6	17.6	27.9
Bereket TV	26.5	22.1	17.6	33.8
Çiftçi TV	20.6	20.6	17.6	41.2
Köy TV	25.0	22.1	17.6	35.3
Tarım TV	32.4	13.2	17.6	36.8
Tarım Türk TV	36.8	16.2	17.6	29.4
Toprak TV	32.4	22.1	17.6	27.9

Çizelge 4.76 Tarımsal destekler başta olmak üzere Genç Çiftçilere yönelik gelişmeleri hangi kanaldan, ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

	%			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Tarım ve Orman Bakanlığının Kurumsal Web Sitesi ve Sosyal Medya Hesaplarında	22.1	23.5	0	54.4
İl / İlçe Tarım Müdürlüklerinden	17.6	16.2	0	66.2
Televizyon, İnternet ve Sosyal Medya Gibi Platformlardan	16.2	41.2	0	42.6
İlaç, Tohum ve Gübre Gibi Tarımsal Girdi Satışı Yapan İşletmelerden	39.7	36.8	0	23.5
Ziraat Odası ve Çiftçi Örgütlerinden	32.4	41.2	0	26.5
Üniversitelerden	66.2	25.0	0	8.8
Diğer Çiftçilerden	13.2	50.0	0	36.8

Çizelge 4.77 Aşağıda listelenen eğitimlerden hangilerine katıldınız?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
	48	70.6	70.6	70.6
Bitkisel ve Hayvansal Üretim	13	19.1	19.1	89.7
Girişimcilik	2	2.9	2.9	92.6
Pazarlama	2	2.9	2.9	95.6
Diğer	3	4.4	4.4	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Çizelge 4.78 Tarımsal konularda lise / ön lisans / lisans düzeyin de eğitiminiz var mı?

	F	%
Evet	27	39.7
Hayır	41	60.3

Çizelge 4.79 Genç Çiftçi Olarak Tarımsal Üretimde Aşağıda ki Sorunlarla Ne Sıklıkla Karşılaşıyorsunuz?

	%			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Yetersiz Tarım Alanı	17.6	23.5	5.9	52.9
Nitelikli Tarımsal İşgücü	7.4	22.1	10.3	60.3
Tarımsal Kredi ve Hibelere Erişim	20.6	10.3	50.9	63.2
Pazara Ulaşım	19.1	8.8	2.9	69.1
Ürün Taban Fiyatı	17.6	11.8	4.4	66.2
Kaliteli Tarımsal Girdiye Erişim	19.1	16.2	4.4	60.3
Tarım Alet ve Makine Yetersizliği	17.6	16.2	10.3	55.9
Eğitim ve Danışmanlık	13.2	23.5	10.3	52.9

4.10 Genç Çiftçilerin Tarımsal Destekler ve Hibe Programlarına Erişimi

Genç çiftçilerin tarımsal üretim süreçlerini sürdürebilmeleri ve kırsalda kalıcılıklarını temin edebilmeleri, büyük ölçüde kırsal alan ve genç çiftçilere yönelik strateji ve politikalarının etkinliği ve erişilebilirliği ile yakından ilişkilidir. Nitekim çiftçilik mesleğinin icrasında ihtiyaç duyulan bilgi, teknoloji ve insan kaynaklarına olan ihtiyacı anlamak amacıyla yöneltilen soruya genç çiftçilerin %75'i sürekli finansmana ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.80 Çiftçilik Yaparken En Çok Neye İhtiyaç Duyuyorsunuz / Eksikliğini Hissediyorsunuz?

	%			
	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her zaman
Finansman	4.4	20.6	19.1	55.9
İşgücü	27.9	30.9	0.0	41.2
Tarım Alet ve Makineleri	4.4	25.0	16.2	54.4
Tarımsal Destek, Hibe ve Teşvik	7.4	23.5	13.2	55.9
Tarımsal Danışmanlık	11.8	41.2	7.4	39.7

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, genç çiftçilerin finansman başta olmak üzere bilgi, teknoloji ve insan kaynaklarını ihtiyaçlarını karşılamak üzere yürütülen politika ve stratejilerin sınırlı ancak potansiyel vaat eden etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan genç çiftçilerin %72.1'i mevcut tarımsal desteklerden faydalandığını ifade etmiştir. Ancak bu yüksek orana karşın, destekten yararlanamayan %27.9'luk kesim içinde yer alan katılımcıların %14.7'si desteklerden haberdar olmadıklarını belirtmiştir.

Çizelge 4.81 Tarımsal desteklerden faydalıyor musunuz?

	F	%
Evet	49	72.1
Hayır	19	27.9

Tarımsal desteklerden yararlanmadığını belirten 19 çiftçi destek başvuru süreçlerinin karmaşıklığı ve üreticiyle mülk sahibinin farklı kişiler olması nedeniyle desteklerin mülkiyet sahibine yönelmesi gibi yapısal sorunlar, sistemin erişilebilirliğini kısıtlayan önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Çizelge 4.82 Tarımsal desteklerden faydalanmıyorsanız bunu açıklar mısınız?

	F	%	Kümülatif
Tarımsal desteklerden haberim yoktu	10	52.63	52.63
ÇKS kaydı ve tarımsal destekleme başvuruları karmaşık ve zor geliyor	3	15.79	68.42
Üretim yapıyorum ama tarlalar kiralık olduğu için tarımsal destekleri mülkiyet sahibi alıyor	3	15.79	84.21
Almak istemiyorum	2	10.53	94.74
Yeni çiftçiyim	1	5.26	100.00
Toplam	68	100.0	

Katılımcıların destekleme sistemine ilişkin görüşleri, sistemin işleyişinde ciddi sorunlar bulunduğunu göstermektedir. Genç çiftçilerin yalnızca %28.6'sı destekleme duyurularından zamanında haberdar olduklarını belirtirken, başvuru sürecinin kolay ve anlaşılır olduğunu düşünenlerin oranı %18.4'te kalmıştır. Öte yandan, desteklemeleri zamanında aldığını belirtenlerin oranı %22.4 verilen desteklerin yeterli olduğunu düşünenlerin oranı ise yalnızca %8.2 olarak ölçülmüştür. Bu durum, destekleme sisteminin iletişim, bürokratik süreçler ve fon yeterliliği açısından genç çiftçiler için sürdürülebilir bir yapı sunmadığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.83 Tarımsal desteklere ilişkin görüşlerinizi lütfen belirtiniz.

	(%)				
	1	2	3	4	5
Desteklemelerden zamanında haberdar oluyorum.	26.5	18.4	10.2	16.3	28.6
Destekleme başvuruları kolay ve anlaşılır.	28.6	16.3	14.3	22.4	18.4
İnternette başvuru kolay ve anlaşılırdı.	30.6	22.4	8.2	18.4	20.4
Desteklemeleri zamanında alıyorum.	32.7	22.4	8.2	14.3	22.4
Verilen destekler yeterli.	65.3	16.3	6.1	4.1	8.2

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Tarımsal desteklerden yararlandığı belirten genç çiftçilerin %81'i tarımsal desteklemelerin çiftçilik mesleğinin devamı için yeterli olmadığı görüşünde birleşmişlerdir.

Çizelge 4.84 Çiftçilik mesleğini devam ettirebilmek için mevcut destekleme araçları (mazot, gübre, fark ödemesi gibi) ve toplamı yeterli mi?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kesinlikle yetersiz	34	50.0	58.6	58.6
Biraz yeterli	13	19.1	22.4	81.0
Orta derecede yeterli	10	14.7	17.2	98.3
Kesinlikle yeterli	1	1.5	1.7	100.0
Toplam	58	85.3	100.0	
Destekten Yararlanmayanlar	10	14.7		

Genç çiftçilere yönelik özel hibe ve proje destekleri de benzer şekilde sınırlı kullanılabilirliğe sahiptir. Katılımcıların yalnızca %14.7'si bu programlardan en az birinden yararlanabildiğini belirtmiş, %69.1'i ise hiç faydalanamadığını belirtmiştir. Yararlanamama nedenleri arasında en çok belirtilen faktörler; yaş, eğitim ve mülkiyet gibi başvuru şartlarını taşıyamama (%32.4), hibe süreci karmaşıklığı (%14.7) ve bilgi eksikliği (%19.1) olmuştur.

Çizelge 4.85 Genç çiftçilere yönelik hibe, destek, proje ve eğitim programlarının herhangi birine başvuruda bulduğunuz mu? Yararlandınız mı?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Evet, yararlandım	10	14.7	14.7	14.7
Hayır, hiç yararlanmadım	47	69.1	69.1	83.8
Başvurdum, ancak yararlanmadım	11	16.2	16.2	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Çizelge 4.86 Genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklerden niçin yararlanamadınız⁹?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Yararlanan veya başvuranlar	21	30.9	30.9	30.9
Genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklerden hiç haberim olmadı	13	19.1	19.1	50.0
Başvuru için gereken şartları taşımadığım için başvuruda bulunamadım (Örneğin yaş, eğitim, mülkiyet, işletme ölçeği gibi)	22	32.4	32.4	82.4
Hibe ve desteklerden haberdardım ancak başvuru süreci zor ve karmaşık geldi	10	14.7	14.7	97.1
Hibe ve desteklere başvuruda buldum ancak başvurum olumsuz sonuçlandı	2	2.9	2.9	100.0
TOPLAM	68	100.0		10

Hibe programlarının işleyişine yönelik değerlendirmeler de bu tabloyu desteklemektedir. Hibe başvurusunda bulunan 21 genç çiftçinin yalnızca %9.5'i başvuru sürecini “kolay” ve destek limitlerini “yeterli” bulmuştur. Kurumsal iletişim, bilgi-belge temini, başvuru süreci ve şeffaflık konularında ise çoğunluk düşük puanlamalar yapmıştır. Örneğin, destekten sorumlu kuruluşlarla kolay iletişim kurabildiğini belirtenlerin oranı yalnızca %23.8'dir. Bu bulgular, genç çiftçilerin yalnızca başvuru

⁹ Bu soruyu genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklerden hiç yararlanmayan 47 genç çiftçi cevaplamıştır.

koşullarında değil, aynı zamanda **idari süreçlerde ve kurumsal etkileşimde de ciddi engellerle karşılaştığını** göstermektedir.

Çizelge 4.87 Genç Çiftçilere Yönelik Hibe/Destek Programlarından en az birinden yararlandıysanız, başvuru ve hibe kullanım sürecini ilişkin değerlendirmenizi paylaşır mısınız¹¹?

	1		2		3		4		5	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Hibe / Destek Programına Başvuru Kolaydı	3	14.3	9	42.9	4	19.0	3	14.3	2	9.5
Hibe / Destek Limitleri ve Oranları Yeterliydi	7	33.3	7	33.3	2	9.5	4	19.0	1	4.8
Başvurumun ardından değerlendirme aşaması için beklenen süre makuldü	3	14.3	10	47.6	5	23.8	2	9.5	1	4.8
Hibe/destek programından sorumlu kuruluş ile kolaylıkla iletişim kurabildik	1	4.8	8	38.1	4	19.0	3	14.3	5	23.8
Hibe/destek programı için istenilen bilgi ve belgelerin temininde zorlanmadım	4	19.0	7	33.3	4	19.0	4	19.0	2	9.5
Online başvuruyu kolaylıkla gerçekleştire bildim	3	4.4	10	47.6	2	9.5	3	14.3	3	14.3
Değerlendirme süreci adil ve şeffaftı	3	14.3	7	33.3	4	19.0	3	14.3	4	19.3

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Biraz Katılıyorum, 3: Orta Derecede Katılıyorum, 4; Büyük Ölçüde Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum

Nitekim desteklerin **yeterliliği konusundaki algı da olumsuzdur**. “Mevcut destekleme araçlarının (mazot, gübre, fark ödemesi vb.) yeterli olup olmadığı” sorusuna cevap verenlerin %58.6’sı bunları “kesinlikle yetersiz” bulduğunu belirtmiştir. Genç çiftçilere yönelik hibelerin yeterliliği ise yalnızca %4.8 oranında “büyük ölçüde yeterli” olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla hem genel hem özel destek mekanizmalarının finansal kapsamı ve etkinliği genç çiftçilerin beklentilerini karşılamaktan uzaktır.

¹¹ Bu soruyu genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklere başvuran ve/veya başvurusu olumlu sonuçlanmayan 21 genç çiftçi cevaplamıştır.

Çizelge 4.88 Genç çiftçilere yönelik hibe / destek / eğitim programlarından hangilerine başvurduunuz veya yararlandınız¹²?

	Evet, Faydalandım		Başvurdum ancak faydalanamadım		Hayır, faydalanmadım	
	F	%	F	%	F	%
Genç Çiftçiler Eğitim Projesi (2008-2012)	1	1.5	15	22.1	5	7.4
Tarımsal Nüfus Gençleşiyor Projesi (2021-....)	0	0.0	18	26.5	3	4.4
Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerine Hibe Desteği (2016-2018)	0	0.0	18	26.5	3	4.4
Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi (2022-2024)	1	1.5	16	23.5	4	5.9
Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi (KKYDP) Hibeleri	0	0.0	16	23.5	5	7.4
Sürü Yönetimi Elemanı Benim	0	0.0	17	25.0	4	5.9
Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Hibeleri	3	4.4	15	22.1	3	4.4
T.C. Ziraat Bankası Genç Çiftçi Akademisi ve Kredileri	3	4.4	15	22.1	3	4.4
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) Hibe ve Projeleri	0	0.0	18	26.5	3	4.4
DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Hibe ve Projeleri	1	1.5	17	25.0	3	4.4

Örnekleme grubundaki 21 genç çiftçi, aşağıda yer alan hibe ve eğitim programlarına dair deneyimlerini paylaşmıştır:

Tarımsal Nüfus Gençleşiyor Projesi ve *Genç Çiftçi Hibeleri (2016–2018)* gibi programlara başvuru oranı %26.5 seviyesinde kalırken, doğrudan faydalanma oranı %0 olarak ölçülmüştür.

TKDK Hibeleri ve *Ziraat Bankası Genç Çiftçi Akademisi* gibi programlardan yararlanan çiftçilerin oranı yalnızca %4,4'tür.

Katılımcıların yalnızca %1.5'i *Kırsal Kalkınmada Uzman Eller* projesinden faydalanabildiklerini ifade etmiştir.

¹² Bu soruyu genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklere başvuran ve/veya başvurusu olumlu sonuçlanmayan 21 genç çiftçi cevaplamıştır.

Genç çiftçilere “Genç çiftçi hibe miktarlarını yeterli buluyor musunuz?” sorusu yöneltmiş ve yalnızca %4.8’i desteklerin yeterli olduğu kanaatini taşımıştır. Katılımcıların %71.4’ü ise desteklerin tamamen veya kısmen yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç, genç çiftçilerin yalnızca başvuru süreçlerine erişimde değil, aynı zamanda sağlanan mali desteklerin üretim maliyetlerini karşılamada yetersiz kaldığına dair güçlü bir algıya sahip olduklarını göstermektedir.

Çizelge 4.89 Genç çiftçilere yönelik hibe programlarını ve hibe miktarlarını yeterli buluyor musunuz?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kesinlikle yetersiz	7	10.3	33.3	33.3
Biraz yeterli	8	11.8	38.1	71.4
Orta derecede yeterli	5	7.4	23.8	95.2
Büyük Ölçüde yeterli	1	1.5	4.8	100.0
Toplam	21	30.9	100.0	
Hibe ve Teşvikten Yararlanmayan Genç Çiftçiler	47	69.1		
Toplam	68	100.0		

Programlara erişimde bilgilendirme kanallarının etkisizliği de dikkat çekmektedir. Destek ve hibelerden **nasıl haberdar olduğu** da erişim eşitsizliklerini göstermektedir. En yaygın bilgi kaynakları doğrudan ilgili kurumlar (%14.7) ve internet/sosyal medya (%7.4) olurken, yerel tarım kuruluşları (%2.9) ve çiftçi örgütleri (%2.9) bu konuda etkisiz kalmıştır. Bu durum, bilgilendirme süreçlerinin dijital araçlarla sınırlı kalması ve özellikle kırsal dezavantajlı bölgelerde yaşayan çiftçilerin erişimini daha da zorlaştırmaktadır.

Çizelge 4.90 Genç Çiftçilere Yönelik Hibe/desteklerden nasıl haberdar oldunuz¹³?

	F	%	Geçerli %	Kümülatif %
	47	69.1	69.1	69.1
Doğrudan hibe veya desteği sunan ilgili kurumundan	10	14.7	14.7	83.8
Hibe/desteğe başvuran, faydalanan diğer genç çiftçilerden	1	1.5	1.5	85.3
İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	2	2.9	2.9	88.2
İnternet / sosyal Medya	5	7.4	7.4	95.6
Ziraat Odası Başkanlığı / Çiftçi Örgütleri	2	2.9	2.9	98.5
Danışmalık firmaları	1	1.5	1.5	100.0
Toplam	68	100.0	100.0	

Son olarak, desteklerin stratejik yönlendirici etkisi de sınırlıdır. Genç çiftçilerin yalnızca %36.8'i tarımsal desteklerin üretim planı yaparken etkili olduğunu belirtmiştir. Bu oran, mevcut desteklerin görece zayıf bir planlama aracı olduğunu, daha çok tamamlayıcı nitelikte algılandığını göstermektedir.

Çizelge 4.91 Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Tarımsal destekler	25.0	32.4	5.9	36.8
Pazarlama Kolaylığı ve Ürünün Piyasası	22.1	23.5	7.4	47.1
Aile veya Çiftliğin İhtiyacını Karşılamaya Yönelik Üretim	19.1	23.5	8.8	48.5
Deneyimli çiftçilerin yönlendirmesi	22.1	25.0	17.6	35.3
Tarım il/ilçe müdürlüğünün tavsiyesi	32.4	27.9	7.4	32.4
İklim ve Sulama	19.1	25.0	5.9	50.0
Aile büyüklerinin kararı	25.0	36.8	13.2	25.0

¹³ Bu soruyu genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklere başvuran ve/veya başvurusu olumlu sonuçlanmayan 21 genç çiftçi cevaplamıştır

Bütün bu bulgular, tarımsal destek sisteminin ve genç çiftçi politika araçlarının genç çiftçilere yönelik özel pratiklerinde yapısal sorunlara işaret etmektedir. Bu kapsamda, desteklerin şeffaflık, erişilebilirlik, finansal yeterlilik ve stratejik yönlendirme gibi temel kriterler açısından yeniden değerlendirilmesi gerekli görülmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1 Sonuçlar

1. TRB2 bölgesini oluşturan dört ilin gelişmişlik sıralamasındaki Bitlis 76., Van 77., Hakkâri 78. ve Muş 79. Sıradadır. TÜİK 2023 yılına ilişkin İşgücü İstatistikleri Raporu'na göre de işsizlik oranı %17.2 ile en yüksek seviyede TRB2 bölgesinde kaydedilmiştir. Bu bağlamda, bölge hem istihdam hem de kalkınma göstergeleri açısından öncelikli müdahale alanlarından biri konumundadır.

2. İstihdam yapısı incelendiğinde, TRB2 bölgesinde tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı %24.5 ile Türkiye ortalamasının (%14.8) oldukça üzerindedir. Bu durum, tarımın bölge ekonomisindeki ağırlığını ve kır-kent dengesinin hala korunmakta olduğunu göstermektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın 2024 yılı Çiftçi Kayıt Sistemi verilerine göre, Türkiye genelinde kayıtlı çiftçilerin yalnızca %15'i 18-41 yaş aralığındayken, TRB2 bölgesinde bu oran %18.25'tir. Bu veri, TRB2 bölgesinde genç çiftçi oranının ülke ortalamasının üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, 42-64 yaş grubundaki çiftçilerin oranı bölgede %59 ile Türkiye genelinin (%55) üzerindedir. Bu da orta yaş grubunun yoğunluğu ve yaşlanmakta olan çiftçi nüfusuna ilişkin riskin bölge özelinde de geçerli olduğunu göstermektedir.

3. TRB2 Bölgesi'nde araştırmaya katılan genç çiftçi profili; ağırlıklı olarak erkek, evli, görece yüksek eğitim düzeyine sahip, kırsal yerleşimlerde yaşayan ve tarım sektörüne erken yaşlarda aile etkisiyle yönelmiş bireylerden oluşmaktadır.

4. Katılımcıların %94.1'i erkek, %5.9'u ise kadındır. Bu oran, tarım sektöründe kadın temsilinin düşüklüğünü ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün sürdüğünü göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%76.5) evli olması, işletmelerinin %64.6'sın da genç çiftçi dışında aileden 2 bireyin daha tarımsal faaliyetlere katkı sağlamaktadır. Bu bulgu, kırsal alanda tarımsal üretimin kolektif bir biçimde, aile içi dayanışma ekseninde sürdürüldüğünü göstermektedir.

5. Genç çiftçilerin %57.3'ü kırsal alanlarda (köy, mahalle, belde) yaşamaktadır. Üretim alanında ikamet etmeyenlerin oranı ise %35.3 olup, bu durum mevsimlik hareketlilik, geçim çeşitliliği ve çift mekânsal yaşam gibi olgulara işaret edebilir. Ayrıca, sürekli il/ilçe merkezlerinde yaşayan çiftçilerin oranı (%42.7) olup bu durum tarımsal üretim ile kent yaşamı arasındaki mekânsal gerilimi ve genç çiftçilerin kırsalda kalma motivasyonunu zayıflatan kentleşme baskısını görünür kılmaktadır.

6. Katılımcıların %61.8'inin babasının da çiftçi olması ve %64.7'sinin çocukluk yıllarından beri tarımsal faaliyetle iştiğal ediyor olmaları, çiftçiliğın kuşaktan kuşağı aktırılan bir meslek olarak sürdürüğünü göstermektedir.

7. Araştırma bulguları, TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçilerin kırsal yaşam koşullarına ilişkin ciddi memnuniyetsizlikler taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Ulaşım, sağlık, iletişim ve sosyal alanlardaki yetersizlik algısı; çiftçilik mesleğinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemekte, kuşaklar arası devri zayıflatmaktadır.

8. Genç çiftçilerin önemli bir kısmı çocuklarının bu mesleğı devam ettirmesini istememekte veya kararı onlara bırakmakta, bu tutum ise kırsalda gelecek kuşak üreticilerinin kaybına işaret etmektedir.

9. Anketlere verilen cevaplardan çiftçiliğın gençler nezdinde saygınlığı düşük, riski yüksek ve fiziksel yükü ağır bir meslek olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

10. Araştırma bulguları genç çiftçilerin çiftçilik mesleğini kendi kuşağı için zorunlu ama çocukları için arzu edilmeyen bir meslek olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

11. Çoklu uyum analizi bulguları, genç çiftçilerin üretim faaliyetleri ile sosyo-demografik özellikleri arasında güçlü ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Bitkisel üretim yapan genç çiftçilerin çoğunlukla evli, üniversite mezunu ve tarım dışı bir gelire sahip oldukları; buna karşılık hayvancılıkla uğraşan gençlerin daha çok bekâr, daha düşük eğitim düzeyine sahip ve tarım dışı gelirden yoksun oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca genç çiftçi desteğı almayan bireylerin çoğunlukla bekâr olduğu ve babalarının da çiftçi olduğu gözlenmiştir.

12. TRB2 Bölgesi'nde genç çiftçilerin üretim pratikleri, erken yaşta edinilen saha deneyimi, ailevi bilgi aktarımı ve yerel bilgi kaynakları ile şekillenmektedir. Anket sonuçları, TRB2 Bölgesi'ndeki genç çiftçilerin üretim pratiklerinde modern teknikleri büyük oranda benimsediklerini göstermektedir.

13. Katılımcıların %60.3'ü ilgili kurum ve uzmanlara danıştığını, %42.6'sı diğeri çiftçilerin deneyimlerini beklediğini ve %58.8'i basılı yayınlar, internet ve sosyal medyayı kullandığını belirtmiştir. Dolayısıyla genç çiftçiler bilgi edinme süreçlerinde hem yerel bilgi birikimini hem de kurumsal danışmanlık kaynaklarını birlikte değerlendirilmektedir.

14. Kurumsal bilginin kaynağı olarak Tarım ve Orman Müdürlükleri öne çıkmaktadır. Çiftçilerin %61.8'si bu kuruluşları düzenli olarak ziyaret ederken, aynı paralelde TOB taşra teşkilatlarının ziyaret sıklığında %50'nin üzerindedir. Buna karşılık, üniversitelerin bilgi kaynağı olarak etkinliği düşüktür (%70.6 "hiç" danışmıyor). Akademik bilginin sahaya ulaşmadığını ve üniversitelerin tarımsal üretimde bilgi aracı olarak yeterince etkin rol üstlenmediğini ortaya koymaktadır.

15. TRB2 Bölgesi'nde yapılan bu çalışmada genç çiftçilerin sosyal güvenceye dair tutumları ve erişimleri önemli eşitsizlikleri ve güvencesizlikleri açığa çıkarmaktadır. Katılımcıların %38.2'si aktif sosyal güvenceye (Bağ-Kur, SGK, Emekli Sandığı vb.) sahip değildir. Bu bulgu, kırsal alanda yaşayan genç üreticilerin önemli bir kesiminin sosyal güvenlik sistemine entegre olmakta zorlandığını göstermektedir.

16. Emeklilik planlaması yapan genç çiftçilerin oranı oldukça düşüktür (%11.8). Buna karşın %58.8'i "çiftçilikten emekli olunmaz" düşüncesini benimsemekte, %17.6'sı ise bu konuda kararsız kalmaktadır. Bu yüksek orandaki güvensizlik, mevcut sosyal güvenlik sisteminin tarımsal üreticilere uygun çözümler sunmaktan uzak olduğuna işaret etmektedir.

17. Benzer şekilde, bireysel emeklilik sistemi (BES) gibi alternatif güvence sistemlerine katılım da oldukça düşüktür (%11.8). Bu durum, bireysel emeklilik gibi alternatif sosyal güvenlik sistemlerine yönelik farkındalık ve katılımın sınırlı olduğunu, genç çiftçilerin uzun vadeli sosyal güvenceden büyük oranda yoksun olduğunu ve geleceğe dair ciddi bir belirsizlik içinde olduklarını ortaya koymaktadır.

18. Araştırma bulgularına göre, genç çiftçilerin yaklaşık yarısı (%47.1) tarımsal faaliyetleri tek geçim kaynağı olarak yürütmektedir. Ancak %52.9'u tarım dışı başka bir gelir kaynağına sahiptir. Bu veriler, tarımsal üretimin geçimlik düzeyde kaldığını, tek başına yeterli gelir sağlamadığını ve çiftçilerin çoklu gelir stratejileriyle ayakta kalmaya çalıştığını göstermektedir.

19. Genç çiftçilerin kredi kullanımı, temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasına ve üretim araçlarının teminine odaklanmakta; yatırım ve genişleme odaklı kullanım ise oldukça sınırlı kalmaktadır.

20. TARSİM sigortasına yönelik veriler, risk yönetimi konusundaki yetersizliği açıkça ortaya koymaktadır. Genç çiftçilerin %72.1'i son beş yılda çeşitli doğal afetler ve hayvan zararları gibi olaylardan etkilendiklerini belirtmiş olsa da yalnızca %20.6'sı her yıl düzenli olarak sigorta yaptırmaktadır. En yaygın gerekçe, sigorta

primlerinin yüksek bulunmasıdır (%57.4). Bu durum, finansal kırılganlığı artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

21. Katılımcıların %70'i, tarımsal faaliyetlerin toplam hane gelirine katkısının %50'in altında olduğunu ifade etmiştir. Bu oran çiftçiliğin ekonomik sürdürülebilirliği açısından zayıf bir temele dayandığını göstermektedir.

22. Genç çiftçilerin çiftçi örgütleriyle yalnızca formel üyelik düzeyinde ilişkilendirilmiş olduğunu, ancak örgütleri demokratik birer katılım alanı olarak görmediklerini göstermektedir. Genç çiftçilerin örgütleri "etkisiz ve bürokratik yapılar" olarak algılandıkları anlaşılmaktadır.

23. Elde edilen bulgular, örgütlü yapıların genç neslin ihtiyaç ve beklentilerine karşı duyarsız kaldığına dair yaygın bir algının varlığına işaret etmektedir.

24. Ayrıca, tarım politikalarının şekillendirilmesinde Ziraat Odası Başkanlıklarının ve diğer çiftçi örgütlerinin etkisine dair sorularda da benzer bir güvensizlik gözlemlenmiştir. Katılımcıların yalnızca %16.2'si bu kurumların "kesinlikle etki edebileceğini" düşünürken, %54'ten fazlası "kesinlikle ya da biraz etki edemez" görüşündedir. Bu, çiftçilerin karar alma süreçlerinden sistematik olarak uzak tutulduklarını düşündüklerini ve bu nedenle politikaya yabancılaştıklarını göstermektedir.

25. Araştırma bulguları genç çiftçilerin temel dijital araçlara ve yaygın internet erişimine sahip olduklarını ancak bu araçları tarımsal üretimin dijitalleşmesi, kamu hizmetlerine erişim, bilgi edinme ve temsili katılım gibi daha ileri düzey alanlarda etkin şekilde kullanamadıklarını göstermektedir.

26. Tarımsal desteklemelere ait genç çiftçilerden elde edilen veriler; destekleme sisteminin iletişim, bürokratik süreçler ve fon yeterliliği açısından genç çiftçiler için sürdürülebilir bir yapı sunmadığını ortaya koymaktadır.

27. Desteklerin stratejik yönlendirici etkisi de sınırlıdır. Genç çiftçilerin yalnızca %36.8'i tarımsal desteklerin üretim planı yaparken etkili olduğunu belirtmiştir. Bu oran, mevcut desteklerin görece zayıf bir planlama aracı olduğunu, daha çok tamamlayıcı nitelikte algılandığını göstermektedir.

28. Programlara erişimde bilgilendirme kanallarının etkisizliği de dikkat çekmektedir. Destek ve hibelerden nasıl haberdar olunduğu da erişim eşitsizliklerini göstermektedir. En yaygın bilgi kaynakları doğrudan ilgili kurumlar (%14.7) ve internet/sosyal medya (%7.4) olurken, yerel tarım kuruluşları (%2.9) ve çiftçi örgütleri

(%2.9) bu konuda etkisiz kalmıştır. Bu durum, bilgilendirme süreçlerinin dijital araçlarla sınırlı kalması ve özellikle kırsal dezavantajlı bölgelerde yaşayan çiftçilerin erişimini daha da zorlaştırmaktadır.

29. Genç çiftçilere yönelik özel hibe ve proje destekleri de tarımsal desteklemelerle benzer şekilde sınırlı kullanılabilirliğe sahiptir.

30. Genç çiftçilerin mevcut hibe ve destek programlarına yönelik değerlendirmeleri, bu araçların yalnızca erişilebilirlik açısından değil, aynı zamanda üretim maliyetlerini karşılama kapasiteleri açısından da yetersiz bulunduğunu göstermektedir.

31. Genç çiftçilere yönelik hibe ve destek programlarının yeterliliği konusundaki algı olumsuzdur. Genç çiftçilere yönelik hibelerin yeterliliği ise yalnızca %4,8 oranında “büyük ölçüde yeterli” olarak değerlendirilmiştir.

32. Türkiye’de, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri örneklerinde görüldüğü üzere genç çiftçileri doğrudan hedef alan, orta ve uzun vadeli, bütüncül bir politika belgesi ya da kurumsallaşmış destekleme mekanizması bulunmamaktadır. Uygulanan mevcut politikalar çoğunlukla genel tarım politikası çerçevesinde gençleri dolaylı olarak kapsamakta, bu durum genç nüfusun sektöre girişini ve sektörde kalıcılığını sınırlamaktadır.

33. AB genç çiftçilere yönelik olarak yürüttüğü politika ve stratejileri doğrudan Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Sayıştayını ve akademik kurullarınca izlemekte ve değerlendirmektedir. Literatür taramasında çeşitli bilgi notları ve sahada yapılan anket çalışmaları incelenmiştir. Ülkemizde de genç çiftçilere yönelik politika, strateji, program ve projeleri bütüncül olarak yansıtmak, politika ve stratejilere yön verecek bir izleme ve değerlendirme sistemine ihtiyaç duyulmaktadır.

34. Genç çiftçilerin tarım politikalarının belirlenmesinde aktif rol üstlenmelerini sağlayacak, karar alma süreçlerine katılımlarını teşvik edecek demokratik ve temsili bir örgütsel yapı mevcut değildir. Türkiye’deki çiftçi örgütlenmeleri yaş, cinsiyet veya deneyim süresi gibi sosyal çeşitlilik göstergelerini yeterince yansıtmazken; Avrupa’da CEJA benzeri yapılar genç üreticilerin kurumsal temsiline olanak tanımaktadır.

35. Genç çiftçilere yönelik teşvik araçları kırsal kalkınma ekseninde şekillendiğinden, bu politikalar kırsal yerleşim alanları ile sınırlı kalmakta; kent tarımı, kentli genç üreticiler ve alternatif üretim modelleri kapsam dışında bırakılmaktadır.

36. Sunulan hibe, teşvik ve kredi programları büyük oranda hâlihazırda tarımsal faaliyette bulunan genç çiftçilere yöneliktir. Oysa sektöre henüz giriş yapmamış veya giriş aşamasında olan genç çiftçi adayları için özel tasarlanmış bir politika aracı bulunmamaktadır.

37. Araştırma sürecinde, genç çiftçilere ait güncel ve ayrıntılı demografik, sosyal ve ekonomik verilere ulaşmanın oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu durum, politika üretimi ve saha analizleri açısından önemli bir boşluk yaratmaktadır.

5.2 Öneriler

1. TRB2 Bölgesi'nde genç nüfus oranının görece yüksek olması ve tarım sektörünün hâlâ önemli bir istihdam alanı olarak varlığını sürdürmesi, nesiller arası sürekliliği destekleyen önemli bir potansiyel sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin etkin biçimde değerlendirilebilmesi için genç üreticilerin modern tarım tekniklerine, sürdürülebilir üretim modellerine ve piyasa koşullarına uyum sağlayabilecek bilgi ve becerilerle donatılmaları gerekmektedir. **Bu doğrultuda, TRB2 bölgesine özgü koşulları dikkate alan, genç çiftçilerin eğitsel, sosyal ve mesleki ihtiyaçlarına odaklanan özel yayım ve danışmanlık programlarının geliştirilmesi önem arz etmektedir.**

2. Genç çiftçi destek programları, yalnızca bireysel başvuru özelliklerine değil; üretim faaliyeti türü ve sosyo-demografik dezavantajlara göre de farklılaştırılmalıdır. **Özellikle TRB2 bölgesinde hayvancılıkla uğraşan, bekâr ve tarım dışı geliri olmayan genç çiftçiler için öncelikli destek grubu tanımlanmalı; bu gruba yönelik mali teşviklerin yanı sıra sosyal destek mekanizmaları, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanarak tarımsal faaliyetlerde sürdürülebilirlik ve toplumsal bütünleşme güçlendirilmelidir.**

3. Üniversitelerde üretilen akademik bilginin genç çiftçilere etkin biçimde ulaştırılması, genç çiftçilerin mevcut hibe, teşvik ve destek mekanizmalarından haberdar olmalarının sağlanması ve **genç çiftçilerin kendi deneyimlerini paylaşabilecekleri, karşılıklı öğrenmeye dayalı katılımcı bir iletişim ortamının oluşturulması amacıyla Avrupa Birliği'ndeki AKIS (Agricultural Knowledge and Innovation System) modeline benzer çok aktörlü bir yapının TRB2 Bölgesinde pilot hayata geçirilmesi önerilmektedir.**

4. Türkiye'de genç çiftçilere yönelik uygulanan hibe, teşvik ve destek programları çeşitli kamu kurumları tarafından yürütülmekte ve bu programlara ilişkin

bilgilendirme faaliyetleri farklı iletişim kanalları aracılığıyla dağınık biçimde sürdürülmektedir. Bu durum, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan genç çiftçilerin bilgilere eşit ve zamanında erişimini güçleştirmektedir. **Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri örneklerinde olduğu gibi, genç çiftçilere yönelik destek araçlarının bütüncül bir strateji çerçevesinde, daha az bürokrasi ile merkezi bir iletişim ve bilgilendirme platformu üzerinden sunulması, erişim eşitsizliklerini azaltacak ve programların etkililiğini artıracaktır.**

5. Türkiye’de tarımda nesil yenilenmesini hedefleyen politika ve stratejilere ilişkin izleme ve değerlendirme verilerine sınırlı ölçüde erişilebilmekte; mevcut veriler ise çoğunlukla kullanılan kaynak miktarı ve destekten yararlanan genç çiftçi sayısı gibi çıktı göstergeleriyle sınırlı kalmaktadır. **Politika ve strateji tasarımında, hedeflere ulaşma düzeyini ve uzun vadeli etkileri yansıtabilen sonuç göstergelerine odaklanılması önerilmektedir.**

6. TRB2 Bölgesi’nde yapılan saha araştırması bulguları, genç çiftçilerin önemli bir bölümünün sosyal güvenlik sistemine entegre olmadığını ve bu durumun geleceğe dair belirsizlikleri artırdığını ortaya koymaktadır. **Dünya üzerinde ki iyi uygulamalar referans olarak geliştirilecek kademeli katkı esası emeklilik prim desteği, tarıma özel güvence fonları ve devlet destekli bireysel tasarruf modelleri gibi uygulamalarla genç çiftçilere özel sosyal koruma mekanizmaları geliştirilmelidir.**

7. Araştırma bulguları, genç çiftçilerin mevcut çiftçi örgütlerinde karar alma süreçlerine yeterince dâhil olmadıklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, temsil mekanizmalarının gençlerin katılımını önceleyecek şekilde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, **Avrupa’daki CEJA örneğinde olduğu gibi genç çiftçilere özel örgütlenme modellerinin desteklenmesi, gençlerin sektörde kendilerini ifade edebilecekleri alanların genişletilmesine ve tarım politikalarına aktif katılımlarına katkı sağlayacaktır.**

8. Çiftçiliğin genç kuşaklar nezdinde tercih edilmeyen bir meslek olarak algılanması, üretimden çok kırsalda yaşamı kimliksel, kültürel ve toplumsal aidiyet düzeyinde bir yaşam tarzı olarak yeniden tanımlayan, **kır-kent gençliği arasında ki sosyal dokuyu güçlendiren “Rural Youth Europe” benzeri ağların ilhamıyla gençlerin tarımı bir meslekten öte kırsal alanlarla beraber deneyimlemelerini**

mümkün kılacak sosyal-politik çerçevelerin tarım ve kırsal alan politikalarına entegre edilmesi,

9. Genç çiftçilerin formel bilgi ağlarına sınırlı düzeyde başvurmaları ve bunun yerine yerel deneyim ile dijital kanalları tercih ederek kendi bilgi ağlarını oluşturdukları analiz edilmiştir. Bu durum, **klasik yayım modellerinin genç kuşağın bilgi edinme pratiklerine uyum sağlayamadığını ve bu nedenle tarımsal bilgi sistemlerinin dijital, katılımcı ve çiftçi temelli bir yapıya kavuşturulması gerektiğini göstermektedir.**

10. Araştırma sürecinde, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan çiftçi sayılarına ilişkin verilerin birbiriyle örtüşmediği görülmüş; ayrıca tarımsal işletmelere dair kapsamlı ekonomik ve sosyal veri setlerine erişim sağlanamamıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından en son 1999 yılında yapılan Tarım Sayımı ile 2016 yılında TÜİK tarafından gerçekleştirilen “Tarımsal İşletme Yapı Araştırması” verilerinin güncelliğini yitirmiş olması, güncel ve bütüncül veri ihtiyacını ortaya koymaktadır. **Bu nedenle, söz konusu çalışmaların yeniden gerçekleştirilmesi ve genç çiftçileri kapsayacak şekilde genişletilmesi, politika ve strateji geliştirme süreçlerine önemli katkılar sağlayacaktır.**

11. Araştırma bulguları, tarımsal üretimin tek başına ekonomik sürdürülebilirlik sağlamadığını göstermektedir; bu nedenle **çiftçi ailelerinin tarım dışı gelir kaynaklarına yönelimini destekleyecek, sosyal fayda ve ekonomik değer üretebilecek genç girişimlerin teşvik edilmesi ve bu girişimlerin kooperatifçilik temelli yapılarla bütünleştirilerek yerel ekonomiye entegre edilmesini sağlayacak yeni nesil destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.**

KAYNAKÇA

- Abdi, H., and Valentin, D. 2007. *Multiple correspondence analysis Encyclopedia of Measurement and Statistics*. Richardson, TX 75083-0688, USA: The University of Texas at Dallas.
- Acar, S., Meydan, M. C., Bilen Kazancık, D. L., ve Işık, M. 2019. *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. Ankara: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. 12 15, 2023 tarihinde <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/il-sege-raporlari> adresinden alındı
- Ackoof, S., Fiom, E., Polanco, V., Howard, etc. 2022. *Building A Future With Young Farmer*. Calinorfia: National Young Farmer Coalition. Nisan 12, 2025 tarihinde <https://www.youngfarmers.org/wp-content/uploads/2022/08/NationalSurveyReport2022.pdf> adresinden alındı
- Aktürk, D. 2004. Çoklu uyum analizi tekniğinin sosyal bilim araştırmalarında kullanımı. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 10(2), s. 218-221.
- Alkan, A., ve Özkan, B. 2020. Antalya ilinde Genç Çiftçi Projesinin uygulaması ve sürdürülebilirliği üzerine bir araştırma. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 33(1): 67-72.
- Anonim. 2020. *Tırport CO₂ Salınımını Azaltıyor Geleceğimizi Koruyor*. Tırport: <https://tirport.com/tirport-co2-salinimini-azaltiyor-gelecegimizi-koruyor/> adresinden alındı
- Anonim. 2022. *The Ageing Crisis Threatening Farming*. Ocak 31, 2023 tarihinde [bbc.com: https://www.bbc.com/future/bespoke/follow-the-food/the-ageing-crisis-threatening-farming/](https://www.bbc.com/future/bespoke/follow-the-food/the-ageing-crisis-threatening-farming/) adresinden alındı
- Anonim. 2022a. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ilk-asamada-30-bin-kirsal-haneyekalkinma-destegi/1409491> adresinden alındı
- Anonim. 2022b. *Tarım ve Orman Gençlik Konseyi Kuruluyor*. 10 1, 2023 tarihinde Tarım ve Orman Bakanlığı: <https://balikesir.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?TermStoreId=368e785b-af33-487d-a98d-c11d5495130b&TermSetId=84520646-651b-43db-b791-d9fdc230a613&TermId=f7a29156-478a-418e-9de7-76b55bec8937&UrlSuffix=701/Tarim-Genclik-Konseyi-Kuruluyor> adresinden alındı
- Anonim. 2022c. *Youth*. The African Farmers Association of South Africa: <https://afasa.org.za/youth/> adresinden alındı
- Anonim. 2023. National Young Farmers Coalition : <https://www.youngfarmers.org> adresinden alındı
- Anonim. 2023a. *The Young Farmers Federation of Uganda*. <https://unyfa.org/> adresinden alındı
- Anonim. 2024. <https://www.tarsim.gov.tr/staticweb/krm-web/mevzuatlar/tarife-ve-talimatlar/2025/bus-tarife-ve-talimatlar.pdf> adresinden alındı
- Anonim. 2024a. *Üretici Örgütleri*. Tarım ve Orman Bakanlığı: <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Orgutleri> adresinden alındı
- Anonim. 2025. *Rural Youth Europa*. Rural Youth Europa: <https://www.ruralyoutheurope.com/about/#x-legacy-tab-1> adresinden alındı
- Anonim. 2025a. The National Federation of Young Farmers' Clubs (NFYFC): <https://www.nfyfc.org.uk/> adresinden alındı
- Anonim. 2025b. Future Farmer Network: <https://futurefarmers.com.au/> adresinden alındı

- Anonim. 2025c. <https://www.youngfarmers.co.nz/about-nzyf>: <https://www.youngfarmers.co.nz/about-nzyf> adresinden alındı
- Augère-Granier, M.-L., and McEldowney, J. 2020. *Older people in the European Union's rural areas*. European Parliament. 12 5, 2024 tarihinde [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/659403/EPRS_IDA\(2020\)659403_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/659403/EPRS_IDA(2020)659403_EN.pdf) adresinden alındı
- Aydın, R., ve Atılğan Yaşa, A. 2019. Türkiye'de Tarım Kredi Kooperatiflerinin Mali Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 352-368.
- Başaranoğlu, C., ve Yılmaz, H. 2020. Genç Çiftçilerin Çiftçilik Yapma Eğilimlerinin ve Çiftçilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Isparta İli Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(1), 19-28. doi:<https://doi.org/10.24181/tarekoder.588735>
- Baylan, E., ve Karadeniz, N. 2016. Doğal Kaynakların Birlikte Yönetimi: Katılımcı Planlama ve Kolaboratif Yaklaşım. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 26(4) 648–661. doi:<https://doi.org/10.29133/yyutbd.282848>
- Beşen, T., Sayın, B., Kuzgun, M., Karamürsel, D., vd. 2021. TR61 Bölgesinde Genç Çiftçi Projesi Desteğinden Yararlanmayı Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Tarım Ve Yaban Hayatı Bilimleri Dergisi*, 7(1), 63-74. doi:<https://doi.org/10.24180/ijaws.838159>
- Biröl, D., Yılmaz, Hİ., Akdemir, HA., ve Çobanoğlu, F. 2020. Türkiye’de Genç Çiftçi Desteklemelerine Kriter Olabilecek Parametrelerin Belirlenmesi: Tercih Deneyi Yöntemi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(2), 131-146.
- CEJA. 2022. *CEJA Activity Report*. CEJA: <https://wordpress.ceja.eu/wp-content/uploads/2022/01/CEJA-2021-Activity-Report-web.pdf> adresinden alındı
- DAKA. 2018. *Genç Çiftçi Profili Araştırması*. Van. https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/genc_ciftci_raporu_2018.pdf adresinden alındı
- Daşdemir, İ., ve Güngör, E. 2002. Çok boyutlu karar verme metotları ve ormancılıkta uygulama alanları. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 4(4).
- Dellapasqua, C., Ramon, R., and Wesseler, G. 2018. Structural Change and Generational Renewal. https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/34a6e921-8dee-4556-83a4-8e7f99a31596_en?filename=cap-briefs-7-structural-change_en.pdf adresinden alındı
- EC Agriculture and Rural Development. 2019. *Key policy objectives of the CAP 2023-27*. EC Agriculture and Rural Development adresinden alındı
- Erbay, R. 2013. Ekonomik Kalkınmada Tarımın Rolü: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 0-5.
- Erinç, S. 1953. *Doğu Anadolu Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- EU CAP Network Report. 2025. *Generational renewal in the agricultural sector and young farmers*. https://eu-cap-network.ec.europa.eu/publications/generational-renewal-agricultural-sector-and-young-farmers_en#section--resources adresinden alındı
- European Commission. 2019. 5 8, 2025 tarihinde https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27/key-policy-objectives-cap-2023-27_en adresinden alındı
- European Court of Auditors. 2017. Special Report 2017/10. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_10/SR_YOUNG_FARMERS_EN.pdf adresinden alındı

- European Union. 2021. Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council. *Establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the Common Agricultural Policy (CAP Strategic Plans)*, L 435, 1–186. 6 4, 2025 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2115> adresinden alındı
- European Union. 2025. https://youth.europa.eu/about-us_tr adresinden alındı
- FAO. 2017. *The future of food and agriculture – Trends and challenges* (s. 46). içinde Roma, İtalya. 11 4, 2024 tarihinde <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/2e90c833-8e84-46f2-a675-ea2d7afa4e24/content> adresinden alındı
- FAO. 2017. *Global Perspectives Studies, The future of food and agriculture Trends and challenges*. <https://www.fao.org/global-perspectives-studies/fofa/en/> adresinden alındı
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. 2023. Kırsal Bölge Genç Güçlendirme Programı: <https://kbgg.gsb.gov.tr/index.html> adresinden alındı
- Greenacre, M. J. 1998. Visualization of categorical data. San Diego, USA.
- Hacettepe Üniversitesi. 2025. *Gençliğin Önemi*. Hacettepe Üniversitesi, Gençlik Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi: <https://hugau.hacettepe.edu.tr/#:~:text=Gen%C3%A7lik%20d%C3%B6nemi%20UNESCO%20taraf%C4%B1ndan%2015,aras%C4%B1n%C4%B1%20gen%C3%A7lik%20d%C3%B6nemi%20olarak%20benimsemi%C5%9Ftir> adresinden alındı
- Hasdemir, M., Hasdemir, M., Gül, U., ve Yasan Ataseven, Z. 2014. *Türkiye’de Jeotermal Seracılığın Mevcut Durumu İle Karar Verme Süreçlerinde Etkili Olan Faktörlerin Analizi*. Ankara: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- Heide-Ottosen, S. 2014. *The ageing of rural population*. London: HelpAge International. 9 5, 2024 tarihinde <https://www.helpage.org/silo/files/the-ageing-of-rural-populations-evidence-on-older-farmers-in-low-and-middleincome-countries.pdf> adresinden alındı
- IFAD. 2016. *Youth Agribusiness, Leadership, and Entrepreneurship Summit on Innovation (YALESİ 2016) report*. YALESİ 2016: <https://www.un.org/youthenvoy/2016/04/why-are-rural-youth-leaving-farming/> adresinden alındı
- Kaptan, Y. (2010), "Sağlık sektöründe kalite iyileştirmesi ve istatistiksel yöntemlerle incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karaçoban, A., ve Rad, S. 2021. Orta gelir tuzağından çıkış: kırsaldaki genç nüfusa istihdam sağlamak. *ESAM Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 156-176.
- Keskin, S. 2001. Çoklu uyum analizi ve bir uygulaması. *Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi*, 7(4), s. 91-95.
- Kırsal Bölge Güçlendirme Programı*. 2025. Gençlik ve Spor Bakanlığı: <https://kbgg.gsb.gov.tr/nedir.html> adresinden alındı
- Kızılaslan, H., ve Doğan, H.G. 2013. AB ve Türkiye’de Tarım Sektöründe Örgütlenme ve Üretici Birlikleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 146-159.
- Köse, S., Eser, U., ve Konur, F. 2012. Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farkları: bir veri zarflama analizi. *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 77-97.
- Kuzgun, Y. (2019). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığa Giriş*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mülayim, Z. G. 1999. *Kooperatifçilik*. Ankara: Yetkin Yayınları.

- National Farmers' Federation. 2019. *2030 Roadmap*. 10 5, 2023 tarihinde National Farmers' Federation: https://nff.org.au/wp-content/uploads/2020/02/NFF_Roadmap_2030_FINAL.pdf adresinden alındı
- Newbold, P. 1995. *Statistics for Business and Economics (4th ed.)*. içinde Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- OECD. 2021. Rural development strategy: <https://www.oecd.org/regional/rural-development-strategy.htm> adresinden alındı
- Olhan, E. 2011. *Türkiye'de Kırsal İstihdamının Yapısı*. Türkiye İş Kurumu. <https://media.iskur.gov.tr/13498/turkiyede-kirsal-istihdamin-yapisi.pdf> adresinden alındı
- Oruç, E., Altıntaş, G., Altıntaş, A., Kızılaslan, H., vd. 2020. Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanmayı Etkileyen Faktörler TR-83 Bölgesi Örneği. *Türk Ziraat Mühendisliği Araştırmaları Dergisi*, 1 (152-168).
- Çağlayan, Z. C., Göktaş, İ., Örmeci Kart, M., ve Gümüş, S. 2020. Genç Çiftçi Programının Hayvan Yetiştiricileri Açısından Değerlendirilmesi: İzmir İli Örneği. *Journal of Agriculture Faculty of Ege University*, 101-117. <https://doi.org/10.20289/zfdergi.833971>
- Özek, S. 1954. Ziraat Bilgilerini Köylünün Ayağına Götürmek. *Türk Ekonomisi*, 132.
- Özkan, B., ve Alkan, A. 2020. Antalya ilinde Genç Çiftçi Projesinin uygulaması ve sürdürülebilirliği üzerine bir araştırma. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 33(1), 67-72. doi:<https://doi.org/10.29136/mediterranean.620585>
- Paksoy, H., ve Alagöz, M. 2023. Türk Tarımı Örgütlenme Modeline Eleştirel Bir Bakış. *Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(31-40).
- Sarıtaş, S., ve Çoban, U. 2020. Sosyo-Kültürel Değişme Açısından Güney Marmara Genç Çiftçileri Üzerine Bir Araştırma. *Toplum Ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 80-106.
- SGK. 2024. *İstatistik*. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden alındı
- Şenocak, C. 1967. *Tarımsal Yayım ve Haberleşme*. Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. 2019. On Birinci Kalkınma Planı. 2 5, 2024 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf adresinden alındı
- T.C. Ziraat Bankası. 2022. *Entegre Faaliyet Raporu*. Ziraat Bankası: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/yillik-faaliyet-raporlari> adresinden alındı
- Tarım Kredi Kooperatifleri. 2022. *Faaliyet Raporları*. https://www.tarimkredi.org.tr/media/a0gfbz0q/faaliyet_raporu_2023.pdf adresinden alındı
- Tarım ve Orman Bakanlığı. 2020. III. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. Ankara. <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/bNU3s+UKKS-Strateji-Belgesi.pdf> adresinden alındı
- Tarım ve Orman Bakanlığı. 2021. *Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Doğru Türkiye'nin Ulusal Yol Haritası*. [https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kurulu%20Flar/S%20Cr%20Cr%20ClebilirG%20da%20Sistemlerine%20Do%20Fru%20Tu%20CC%88rkiye%E2%80%99nin%20Ulusal%20Yol%20Haritas%C4%B1%20\(T%C3%BCrk%C3%A7e\).pdf](https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kurulu%20Flar/S%20Cr%20Cr%20ClebilirG%20da%20Sistemlerine%20Do%20Fru%20Tu%20CC%88rkiye%E2%80%99nin%20Ulusal%20Yol%20Haritas%C4%B1%20(T%C3%BCrk%C3%A7e).pdf) adresinden alındı

- Tarım ve Orman Bakanlığı. 2022. *Bakanlık Faaliyet Raporu*. Aralık 13, 2022 tarihinde Tarım ve Orman Bakanlığı: https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2012_Faaliyet_Raporu.pdf adresinden alındı
- Tarım ve Orman Bakanlığı. 2023. *2024-2028 Stratejik Plan*. 4 5, 2024 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/stratejikplan.pdf> adresinden alındı
- Tarım ve Orman Bakanlığı. 2023. *IV Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi*. Ankara. 5 9, 2025 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/0Yay%C4%B1nlar%C4%B1m%C4%B1z/UKKS%20IV.PDF> adresinden alındı
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü.(2025. 2024 Yılı Çiftçi Kayıt Sistemi Verileri. Ankara.
- The European Parliament and of the Council. 2021. REGULATION (EU) 2021/2115. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2115> adresinden alındı
- TOB. 2019. *III. Tarım ve Orman Şura Kitabı*. 5 9, 2025 tarihinde Tarım ve Orman Bakanlığı: https://cdniys.tarimorman.gov.tr/api/File/GetGaleriFile/330/DosyaGaleri/958/iii_tarim_orman_surasi_sura_kitabi.pdf adresinden alındı
- TOB. 2023. Tarımsal örgütlerle ilgili istatistikler (Excel dosyası) [Veri seti]: <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Link/55/Uretici-Organizasyonlari> adresinden alındı
- TUİK. 2018. *Tarımsal İşletme Yapı Araştırması*. Mayıs 10, 2024 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarımsal--İşletme-Yapı-Araştırması-2016-24869> adresinden alındı
- TUİK. 2023. *Kır-Kent İstatistikleri*. 2 2, 2024 tarihinde TUİK: <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=kent-kir-nufus-istatistikleri-2022-49755#:~:text=K%C4%B1r%20olarak%20s%C4%B1n%C4%B1fland%C4%B1r%C4%B1lan%20ve%20T%C3%BCrkiye,8'inin%20ikamet%20etti%C4%9Fi%20g%C3%B6r%C3%BCld%C3%BC> adresinden alındı
- TUİK. 2024. *Bitkisel Ürün Denge Tabloları*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Urun-Denge-Tabloları-2023-53451> adresinden alındı
- TUİK. 2024. *İstatistiklerle Gençlik*. 2 1, 2025 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Gençlik-2023-53677#:~:text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,15%2C1'ini%20olu%C5%9Fturdu> adresinden alındı
- TUİK. 2024. *İşgücü İstatistikleri*. 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İşgücü-İstatistikleri-2023-53521> adresinden alındı
- TUİK. 2024. *Nüfus Projeksiyonları, 2023-2100*. Mayıs 5, 2025 tarihinde TUİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nüfus-Projeksiyonları-2023-2100-53699> adresinden alındı
- TUİK. 2025. *2024 Yılı İşgücü İstatistikleri*. 5 7, 2025 tarihinde TUİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İşgücü-İstatistikleri-2024-54059> adresinden alındı
- Tüzün Rad, S. (1999). "Türkiye'de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi. *Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı*, Ankara Üniversitesi.
- UN. 2022. *United Nations Population Division. World Urbanization Prospects: 2018 Revision*.

- <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2021&start=1960&view=chart> adresinden alındı
- Unakıtan, G., ve Başaran, B. 2018. Genç Çiftçi Projesinin Başarısı İçin Bir Öneri: Genç Çiftçi Kooperatifleri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04(02). 5 4, 2024 tarihinde https://www.ibaness.org/bnejss/2018_04_02/15_Unakitan_and_Basaran.pdf adresinden alındı
- Us, K., ve Akbıyık, N. 2023. Tarım sektöründe istihdam ve çalışanların sosyal güvenliği. *Econharran Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2): 25-36. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3150774> adresinden alındı
- USDA. 2024. Beginning Farmers and Ranchers. <https://www.farmers.gov/your-business/beginning-farmers> adresinden alındı
- USDA. 2024. *Down Payment Program*. <https://www.fsa.usda.gov/programs-and-services/farm-loan-programs/downpayment-loans> adresinden alındı
- USDA Farm Service Agency . 2023. Farm Loan Programs. 3. USDA Farm Service Agency. (2023). <https://www.fsa.usda.gov/programs-and-services/farm-loan-programs> adresinden alındı
- USDA Farm Service Agency. 2024. Loans for Beginning Farmers and Ranchers: <https://www.fsa.usda.gov/tools/informational/fact-sheets/loans-beginning-farmers-2024pdf> adresinden alındı
- USDA National Agricultural Statistics Service. 2017. *New and Beginning Producers*. <https://www.nass.usda.gov/Publications/Highlights/2020/census-beginning%20farmers.pdf> adresinden alındı
- USDA National Institute of Food and Agriculture. 2022. BFRDP (Beginning Farmer and Rancher Development Program). <https://www.nifa.usda.gov/grants/programs/beginning-farmer-rancher-development-program-bfrdp> adresinden alındı
- USDA National Institute of Food and Agriculture. 2023. Beginning Farmer and Rancher Development Program. <https://nifa.usda.gov/program/beginning-farmer-and-rancher-development-program> adresinden alındı
- USDA Risk Management Agency. 2024. Young Farmer Discount. <https://www.rma.usda.gov/Topics/Young-Farmer> adresinden alındı
- USDA, National Agricultural Statistics Service. 2018. *2017 Census of Agriculture*. 12 10, 2024 tarihinde USDA: https://www.nass.usda.gov/Publications/AgCensus/2017/Full_Report/Volume_1,_Chapter_1_US/st99_1_0052_0052.pdf adresinden alındı
- World Bank Group. 2022. Urban Population: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?end=2021&start=1960&view=chart> adresinden alındı
- Zaba, M., and Dell'Anna , A. 2025. *İşverenlere göre önümüzdeki 5 yıl içinde en çok büyüyecek 5 iş kolu*. 6 4, 2025 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/my-europe/2025/06/03/isverenlere-gore-onumuzdeki-5-yil-icinde-en-cok-buyuyecek-5-is-kolu> adresinden alındı

EKLER

EK-1 Genç Çiftçi Anketi

Değerli Genç Çiftçimiz;

"**Genç Çiftçilerin Tarım ve Kırsal Alan Algıları ile Karar Verme Süreçlerinde Etkili Faktörlerin Analizi**" başlıklı bu araştırma, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından yapılmaktadır.

Araştırma genç çiftçilerin, çiftçilik mesleğine bakış açıları, gelecek kaygıları ve onların tarım ve kırsal alanlara yönelik politika ve stratejilere katılımının neden ve nasıl olması gerektiği amacıyla planlanmıştır. Sizin yanıtlarınızdan elde edilecek veriler anonim hale getirilerek araştırmanın temelini oluşturacaktır. Bu nedenle soruların tümüne ve içtenlikle cevap vermeniz büyük önem taşımaktadır.

Araştırmaya katılmanız gönüllülük esasına dayalıdır. Bu form aracılığı ile elde edilecek bilgiler gizli kalacaktır ve sadece araştırma amacıyla (veya "bilimsel amaçlar için") kullanılacaktır. Çalışmaya katılmamayı tercih edebilirsiniz veya "Formu Temizle" butonu ile ankete dilediğiniz an son verebilirsiniz.

Anket içerisinde sizi tanımlayan (ad, soyadı, T.C. Kimlik Numarası, Telefon Numarası gibi) hiçbir kişisel veri istenmemektedir.

Sizden beklenen bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan içtenlikle cevaplamanızdır.

Anketi yanıtladığınız için teşekkür ederiz. Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda iletişim için sorumlu araştırmacı Erdal ÇETİN (506) 382 70 10

- Evet, Katılmak İstiyorum
- Hayır, Ankete Katılmak İstemiyorum

1. Lütfen Çiftçilik Yaptığınız İli Seçiniz

- Bitlis
- Hakkâri
- Muş
- Van

2. Yaşadığınız yerleşim yeri ve idari statüsü nedir?

- Kırsal Mahalle veya Köy
- Belediyelik Kasaba
- İlçe Merkezi
- İl Merkezi
- Diğer

3. Eğitim Durumunuzu Belirtiniz

- Okuryazar
- İlköğretim (İlkokul veya Ortaokul)
- Lise
- Ön lisans
- Lisans ve Üzeri

4. İkamet durumuzla ilgili aşağıdan seçim yapınız.

- Tarımsal üretim yaptığım köy/mahallede yaşıyorum.
- Yılın büyük bir çoğunluğunu (6 aydan daha uzun bir süre) tarımsal üretim yaptığım yerin dışında geçiriyorum.

5. Lütfen Yaşınızı Giriniz.

.....

6. Lütfen Cinsiyetinizi Belirtiniz.

- Erkek
- Kadın

7. Medeni Durumunuz Nedir?

- Evli
- Bekar

8. Sizin Dışınızda Ailenizden Tarımsal Faaliyetleri Katkı Sağlayan Birey Sayısı?

.....

9. Babanızın Mesleği veya Geçim Kaynağını Belirtir misiniz?

- Çiftçi
- Kamu Görevlisi
- Özel Sektör Çalışanı
- Serbest Meslek
- Diğer

10. Ne Zamandan Beri Tarımsal Faaliyette Bulunuyorsunuz?

- Çocukluğumdan Beri Tarımsal Faaliyetlerle İştigal Ediyorum
- Eğitim Hayatımı Tamamladıktan Sonra Çiftlik İşlerinde Çalışmaya Başladım
- Kendi İşletmemi Kurduktan Sonra Çiftçiliğe Başladım
- Diğer

11. Kaç Yıldır Çiftçisiniz? Lütfen Olarak Belirtiniz?

.....

12. Çiftçilik Mesleğini Seçiminizde Aşağıdaki İfadelere Katılım Düzeyinizi Belirtiniz?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Baba Mesleği Olduğu İçin	☐	☐	☐	☐	☐
Tek Geçim Kaynağım ve Mesleğim Olması Nedeniyle	☐	☐	☐	☐	☐
Ek Gelir Elde Edebilmek İçin	☐	☐	☐	☐	☐
Ailemde Çiftçiliği Devam Ettirecek Başka Bir Aile Bireyi Olmadığı İçin	☐	☐	☐	☐	☐
Doğayı, Kırsal Alanları ve Üretmeyi Sevdiğim İçin	☐	☐	☐	☐	☐
Tarımla İlgili Bir Okuldan Mezun Olduğum İçin	☐	☐	☐	☐	☐
Devlet Destek ve Teşvikleri	☐	☐	☐	☐	☐

13. Çiftçilik Mesleğinden Emekliliği Hiç Düşündünüz mü? Ne Zaman Emekli Olursunuz?

- Çocukların Üretimi Devam Ettireceği Yaşa Ulaştığımda
- Sosyal Güvenlik Kurumundan Emekliliği Hak Ettiğimde
- Belirli Bir Yaşa Ulaştığımda (Örneğin 60 Yaş ve Üzeri Gibi)
- Çiftçilik Ömür Boyu Devam Eden Bir Meslektir, Emekli Olunmaz.

14. Kırsal Alan Yaşam Koşulları Sizin veya Çocuklarınızın Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmeleri Konusunda ki Görüşünüzü Nasıl Etkiler?

	1	2	3	4	5	
Olumsuz Yönde Etkiler	☐	☐	☐	☐	☐	Olumlu Yönde Etkiler

15. Çiftçilik Mesleğini Seçiminizde Aşağıdaki İfadelere Katılım Düzeyinizi Belirtiniz?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Finansman	☐	☐	☐	☐
İşgücü	☐	☐	☐	☐
Ek Gelir Elde Edebilmek İçin	☐	☐	☐	☐
Tarım Alet ve Makineleri	☐	☐	☐	☐
Tarımsal Destek, Hibe ve Teşvik	☐	☐	☐	☐
Tarımsal Danışmanlık	☐	☐	☐	☐

16. Çiftçilik Mesleğini Seçiminizde Aşağıdaki İfadelere Katılım Düzeyinizi Belirtiniz?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Çiftçilik Toplumda Saygın Bir Meslektir.	☐	☐	☐	☐	☐
Doğal Koşullara Bağımlılığı Yüksek.	☐	☐	☐	☐	☐
Çiftçilik Fiziksel Güç Gerektirir.	☐	☐	☐	☐	☐
Çiftçilik Mesleği Tehlikeli ve Risklidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Çiftçilik Yorucu Bir Meslek Olmasının Yanı Sıra Streslidir.	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer Mesleklere Kıyasla İzodir.	☐	☐	☐	☐	☐
Çiftçilik Gelecek Vadeden Bir Meslektir.	☐	☐	☐	☐	☐
Çiftçilikte Deneyim ve Tecrübe Önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐

17. Tarımsal üretim ile ilgili yeni bir çeşit, üretim şekli, pazarlama, bilgi, makine veya teknoloji söz konusu olduğunda nasıl bir tutum takınırsınız?

- İlgili Kurum ve Uzmanlarına Danışırım.
- Diğer Çiftçilerin Deneyimlerinin Sonucunu Beklerim.
- Yeniliği Hemen Uygulamam, Mesafeli Yaklaşıyorum.
- Çeşitli Bilgi Kaynaklarını Kullanarak (basılı yayınlar, internet veya sosyal medya gibi) Kendim Araştırırım.
- Sınırlı Düzeyde Deneyimler ve Öyle Karar Veririm.

18. **Tarımsal Faaliyette Bulduğunuz Kırsal Alanda Sunulan Hizmetlerin Yeterlilikleri Konusunda Görüşünüzü Açıklar mısınız?**

	Tamamen Yetersiz	Kısıtlı Erişim / Hizmet	Tamamen Yeterli
Eğitim Hizmetleri	☐	☐	☐
Ulaşım / Toplu Taşıma	☐	☐	☐
Sağlık Hizmetleri	☐	☐	☐
İnternet ve Telekomünikasyon Hizmetleri	☐	☐	☐
Temel Gıda ve Temizlik Ürünlerine Erişim	☐	☐	☐
Elektrik, Su ve Kanalizasyon Gibi Temel Altyapı Hizmetleri	☐	☐	☐
Sosyal Ortam ve Tesisler	☐	☐	☐

19. **Asgari Ücret Dahi Olsa Yaşadığınız Bölgede veya Başka Şehirde Bir İş Teklifi Gelse Çiftçilik Mesleğini Bırakır mısınız?**

- Hiç Düşünmeden KABUL EDERİM.
- Aile Bireylerinin de Görüşünü Alarak DEĞERLENDİRİRİM.
- Hiç Düşünmedim
- Kabul Ederim Ama Çiftçilik Mesleğine de Devam Ederim.
- Hayır Kesinlikle KABUL ETMEM.

20. Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İster misiniz?

- Evet, Kesinlikle İSTERİM.
- Bu Kararı Kendileri Vermeli.
- Hayır, Kesinlikle İSTEMEN.

21. Çocuklarınızın veya Diğer Aile Bireylerinin Sizden Sonra veya Sizinle Beraber Çiftçilik Mesleğini Devam Ettirmelerini İstemiyorsunuz! Çünkü?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Çiftçilik Mesleğinin Toplumda ki İtibarı	☐	☐	☐	☐	☐
Doğal Koşullara Bağlı ve Riskli Bir Meslektir.	☐	☐	☐	☐	☐
Yetersiz Tarım Alanı	☐	☐	☐	☐	☐
Kırsal Alanın Kendine Özgü Zorlukları	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal Güvenlik ve Emeklilik	☐	☐	☐	☐	☐
Düşük Ekonomik Gelir	☐	☐	☐	☐	☐
Güvenlik Kaygıları	☐	☐	☐	☐	☐
Kırsal Alanda Eğitim ve Sağlık Gibi Hizmetler	☐	☐	☐	☐	☐

22. Tarımsal Faaliyet Dışında Bir Geliriniz Var mı?

- Evet
- Hayır

23. Toplam Hane Geliriniz İçerisinde Tarımın Payı Yaklaşık Yüzde Kaçtır?

- 10
- 20
- 30
- 40
- 50
- 60
- 70
- 80
- 90
- 100

24. Kredi Kartı Kullanıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

25. Son 5 Yıl İçerisinde Aşağıda ki Kurumların Hangisinden Tarımsal Amaçlı Kredi Kullandınız?

	Evet	Hayır
Tarım Kredi Kooperatifi	☐	☐
Kamu Bankaları	☐	☐
Özel Bankalar	☐	☐
Diğer Finans Kuruluşları	☐	☐

26. En Son Hangi Amaçla Tarımsal Amaçlı Kredi Kullandınız?

- Tarımsal Arazi Varlığını Artırmak İçin
- Üretim İçin Gerekli Olan Girdileri (tohum, ilaç, gübre ve yem gibi) Temin Etmek İçin
- İşletmenin İhtiyacı Olan Tarım Alet ve Makine Temini
- Canlı Hayvan Temini
- Nakit İhtiyacını Karşılama İçin

27. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Dışında Bireysel Emeklilik (BES) Hesabınız var mı?

- Evet
- Hayır

28. Sosyal Güvenlik (Sigortalılık) Durumunuz Nedir?

- Çiftçilikten Dolayı Tarım BAĞ-KUR Kaydım var.
- Çiftçilik Dışında Sosyal Güvenlik (SSK) Kaydım Var.
- Hayır, Herhangi Bir Sosyal Güvencem Yok.

29. Kaç Yıldır Sigortalısınız?

- 1 Yıl
- 2-5 Yıl
- 5-10 Yıl
- 11 Yıl ve Üzeri

30. Tarım BAĞ-KUR Kaydınız Var İse Sigorta Primlerinizi Ödeme Durumunuzu Belirtiniz.

- Her Ay Düzenli Yatırıyorum.
- Dönemsel Ödeme Zorluğu Çekiyorum
- BAĞ-KUR Kaydım Var Ama Bir Yıl veya Daha Uzun Süredir Prim Ödeyemedim.

31. Çiftliğinizin Geçmişini Nasıl Tanımlarsınız?

- Çiftliği İlk Kez Ben Kurdum.
- Çiftlik ve Tarım Alanları Aile Büyükleri (baba, kayınbaba veya amca gibi) Adına Kayıtlı Ancak Tüm Varisler Adına Üretimi Ben Gerçekleştiriyorum.
- Uzun Yıllardır Ailemizin Olan Çiftliği Günümüzde Ben Sahiplendim ve Mesleği Devam Ettiriyorum.
- Diğer

32. Çiftçilik Yaptığınız Tarım Alanlarının Mülkiyet Durumu Nedir?

- Çiftçilik Yaptığım Tarım Alanlarının Tamamı Kendi Mülkiyetimde.
- Kendi Mülkiyetimde Olan Tarım Alanlarının Yanında Ortak/Kiralık Alanlarda Var.
- Çiftçilik Yaptığım Tarım Alanlarının Tamamı Kiralık/Ortak.
- Tarım Alanları Ailemiz / Aile Büyüklerimiz Adına Kayıtlı.

33. Çiftliğinizin temel faaliyet alanı nedir?

- Sadece bitkisel üretim yapıyorum.
- Bitkisel üretimin yanında aile ihtiyacını karşılayacak düzeyde hayvan varlığımız var.
- Sadece hayvancılık yapıyorum.
- Hayvancılık ile beraber ailenin / çiftliğin ihtiyacını karşılayacak şekilde bitkisel üretim (örneğin yem bitkisi) yapıyoruz.
- Arıcılık, İpek Böceği, Mantar Yetiştiriciliği, su ürünleri.

34. Üretim yaptığınız alan büyüklüğü (varsa kiralık/ortak alanlarda dahil olmak üzere) kaç dekar?

.....

35. Üretim planınızı yaparken aşağıda ki kriterlerin etkili olma derecesini lütfen belirtiniz.

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Tarımsal Destekler	☐	☐	☐	☐
Pazarlama Kolaylığı ve Ürünün Piyasası	☐	☐	☐	☐
Aile veya Çiftliğin İhtiyacını Karşılamaya Yönelik Üretim	☐	☐	☐	☐
Deneyimli Çiftçilerin Yönlendirmesi	☐	☐	☐	☐
Tarım İl/İlçe Müdürlüğünün Tavsiyesi	☐	☐	☐	☐
İklim ve Sulama	☐	☐	☐	☐
Aile Büyüklerinin Kararı	☐	☐	☐	☐
Geçmişten Gelen Tecrübe ve Alışkanlıklar	☐	☐	☐	☐

36. **Sözleşmeli Üretim Yapıyor musunuz?**

- Evet
 Hayır

37. **Çevrenizde ki diğer çiftçiler üretimle ilgili olarak size ne sıklıkla danışrlar? Görüşünüze başvururlar?**

- Hiç
 Nadiren
 Genellikle
 Her Zaman

38. **Son 5 yılda dolu, don, kuraklık, fırtına, sel ve su baskını, yangın, yaban domuzu ve heyelan gibi olaylardan dolayı ürünleriniz veya hayvanlarınız zarar gördü mü?**

- Evet
 Hayır

39. **Ürünlerinizi veya hayvanlarınızı TARSİM ile sigortalıyor musunuz?**

- Evet, mutlaka her yıl sigortalatırım.
 Hayır, maliyeti yüksek bulduğum için tercih etmiyorum.
 Hayır, gereksiz olduğunu düşündüğüm için sigorta yaptırmıyorum.
 TARSİM Sigortasından ilk kez haberdar oluyorum

40. **Tarımsal desteklerden faydalanıyor musunuz?**

- Evet
 Hayır

41. **Tarımsal desteklerden faydalanmıyorsanız bunu açıklar mısınız?**

- Üretim yapıyorum ama tarlalar kiralık olduğu için tarımsal destekleri mülkiyet sahibi alıyor.
 Tarım alanlarının mülkiyet sorunu nedeniyle (tapu intikali yapılmamış olması, hazine arazisi gibi) ÇKS kaydı yapamıyor ve desteklemelerden yararlanamıyorum.
 ÇKS kaydı ve tarımsal destekleme başvuruları karmaşık ve zor geliyor.
 Tarımsal desteklerden haberim yoktu.

42. Tarımsal desteklere ilişkin görüşlerinizi lütfen belirtiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Desteklemelerden zamanında haberdar oluyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Destekleme başvuruları kolay ve anlaşılır.	☐	☐	☐	☐	☐
İnternette başvuru kolay ve anlaşılırdı.	☐	☐	☐	☐	☐
Desteklemeleri zamanında alıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Verilen destekler yeterli.	☐	☐	☐	☐	☐

43. Çiftçilik mesleğini devam ettirebilmek için mevcut destekleme araçları (mazot, gübre, fark ödemesi gibi) ve toplamı yeterli mi?

	1	2	3	4	5	
Hayır, Kesinlikle YETERLİ DEĞİL	☐	☐	☐	☐	☐	Evet, Kesinlikle YETERLİ

44. Genç çiftçilere yönelik hibe, destek, proje ve eğitim programlarının herhangi birine başvuruda buldunuz mu? Yararlandınız mı?

- Evet, YARARLANDIM.
- Hibe ve desteklere başvuruda buldum ancak başvurum olumsuz sonuçlandı.
- Hayır, hiç YARARLANAMADIM.

45. Genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklerden niçin yararlanamadınız?

- Genç çiftçilere yönelik hibe ve desteklerden hiç haberim olmadı..
- Başvuru için gereken şartları taşımadığım için başvuruda bulunamadım. (Örneğin yaş, eğitim, mülkiyet, işletme ölçeği gibi)
- Hibe ve desteklerden haberdardım ancak başvuru süreci zor ve karmaşık geldi.
- Diğer

46. Genç Çiftçilere Yönelik Hibe/desteklerden nasıl haberdar oldunuz?

- Doğrudan hibe veya desteği sunan ilgili kurumundan.
- İlgili kurumun web sitesinden / sosyal medya hesabından.
- TV / İnternet üzerinden yayın yapan haber kanallarından.
- Hibe/desteğe başvuran / faydalanan diğer genç çiftçilerden.
- Ziraat Odası Başkanlığı veya Diğer Çiftçi Örgütleri.
- Danışmanlık firmalarından.
- Diğer (Açıklayınız.....)

47. Genç çiftçilere yönelik hibe / destek / eğitim programlarından hangilerine başvurduunuz veya yararlandınız ?

	Evet Faydalandım	Başvurdum Ancak Faydalanamadım	Hayır Faydalanmadım
Genç Çiftçiler Eğitim Projesi (2008-2012)	☐	☐	☐
Tarımsal Nüfus Gençleşiyor Projesi (2021-....)	☐	☐	☐
Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerine Hibe Desteği (2016-2018)	☐	☐	☐
Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi (2022-2024)	☐	☐	☐
Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımların Desteklenmesi (KKYDP) Hibeleri	☐	☐	☐
Sürü Yönetimi Elemanı Benim	☐	☐	☐
Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Hibeleri	☐	☐	☐
T.C. Ziraat Bankası Genç Çiftçi Akademisi ve Kredileri	☐	☐	☐
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) Hibe ve Projeleri	☐	☐	☐
DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Hibe ve Projeleri	☐	☐	☐

48. Genç Çiftçilere Yönelik Hibe/Destek Programlarından en az birinden yararlandysanız, başvuru ve hibe kullanım sürecini ilişkin değerlendirmenizi paylaşır mısınız?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Hibe / Destek Programına Başvuru Kolaydı	☐	☐	☐	☐	☐
Hibe / Destek Limitleri ve Oranları Yeterliydi	☐	☐	☐	☐	☐
Başvurumun ardından değerlendirme aşaması için beklenen süre makuldü.	☐	☐	☐	☐	☐
Hibe/destek programından sorumlu kuruluş ile kolaylıkla iletişim kurabildik.	☐	☐	☐	☐	☐
Hibe/destek programı için istenilen bilgi ve belgelerin temininde zorlanmadım.	☐	☐	☐	☐	☐
Online başvuruyu kolaylıkla gerçekleştire bildim.	☐	☐	☐	☐	☐
Değerlendirme süreci adil ve şeffaftı.	☐	☐	☐	☐	☐

49. Genç çiftçilere yönelik hibe programlarını ve hibe miktarlarını yeterli buluyor musunuz?

	1	2	3	4	5	
Hayır, Kesinlikle YETERSİZ	☐	☐	☐	☐	☐	Evet, Kesinlikle YETERLİ

50. Tarımsal konularda lise / ön lisans / lisans düzeyin de eğitiminiz var mı?

- Evet
 Hayır

51. İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerini ne sıklıkla ziyaret ediyorsunuz?

- Hiç
 Nadiren
 Genellikle
 Her Zaman

52. Tarımsal üretim yaparken aşağıdaki uygulamalarına ilişkin yaklaşımlarınızı belirtiniz

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Toprak Analiz Sonuçlarına Göre Gübreleme Yaparım.	☐	☐	☐	☐
Sertifikalı Tohum / Fidan / Fide Kullanırım.	☐	☐	☐	☐
Üretimde Makine Kullanmayı Tercih Ederim.	☐	☐	☐	☐
Hasat Sonrası Kolay Olsun Diye Anız Yakmayı Tercih Ederim.	☐	☐	☐	☐
Zirai İlaç Kullanımında Tarım İl/İlçe Müdürlüğünden Tavsiye Alırım.	☐	☐	☐	☐
Hayvan Bakım ve Besleme Konusunda Uzmanlardan Tavsiye Alırım	☐	☐	☐	☐
Hayvan Hastalık ve Zararlıları İçin Veteriner Sağlık Hizmeti Alırım	☐	☐	☐	☐

53. İl / İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü sizi ne sıklıkla ziyaret ediyor?

- Hiç
 Nadiren
 Genellikle
 Her Zaman

54. Hayvan bakım ve besleme, tohumluk seçimi, ekim, gübreleme, sulama, ilaçlama ve hasat gibi kritik dönemlerde uygulama konusunda tavsiye alıyor musunuz? Hangi Kaynaktan ve Ne Sıklıkla?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
İl / İlçe Tarım Müdürlüğü	☐	☐	☐	☐
Üniversite	☐	☐	☐	☐
İlaç, Gübre ve Tohum Bayileri	☐	☐	☐	☐
Diğer Çiftçiler	☐	☐	☐	☐
TV, İnternet veya Sosyal Medya Kaynakları	☐	☐	☐	☐
Veteriner Klinikleri	☐	☐	☐	☐
Tarım Danışmanları	☐	☐	☐	☐

55. Tarımla İlgili Yayın Yapan Aşağıdaki TV Kanallarından Hangilerini, Ne Sıklıkla Takip Ediyorsunuz?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Agro TV	☐	☐	☐	☐
Bereket TV	☐	☐	☐	☐
Çiftçi TV	☐	☐	☐	☐
Köy TV	☐	☐	☐	☐
Tarım TV	☐	☐	☐	☐
Tarım Türk TV	☐	☐	☐	☐
Toprak TV	☐	☐	☐	☐

56. Çiftçilik mesleğiniz boyunca veya öncesinde bitkisel/hayvansal üretim konusunda herhangi bir eğitim programına katıldınız mı?

- Evet, Bir veya Daha Fazla Eğitime Katıldım
- Hayır, Hiç Katılmadım.

57. Tarımsal konularda internet üzerinden bir eğitim veya toplantıya katıldınız mı?

- Evet
 Hayır

58. Katıldığınız Eğitim veya Toplantıları Nasıl Tanımlarsınız?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Eğitim ihtiyaç veya sorunlarımıza çözüm üretebildi.	☐	☐	☐	☐	☐
Eğitim sayesinde daha fazla üretim ve kazanç sağladım.	☐	☐	☐	☐	☐
Eğiticiler, konu uzmanı ve eğitim becerileri yeterliydi.	☐	☐	☐	☐	☐
Eğitimini içeriği ve süresi beklentilerimi karşıladı.	☐	☐	☐	☐	☐

59. Katıldığınız veya genel anlamda eğitimleri diğer çiftçilere önerir misiniz?

	1	2	3	4	5	
Hayır, Kesinlikle ÖNERMİYORUM	☐	☐	☐	☐	☐	Evet, Kesinlikle ÖNERİYORUM.

60. Tarımsal destekler başta olmak üzere Genç Çiftçilere yönelik gelişmeleri hangi kanaldan, ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Tarım ve Orman Bakanlığının Kurumsal Web Sitesi ve Sosyal Medya Hesaplarından	☐	☐	☐	☐
İl / İlçe Tarım Müdürlüklerinden	☐	☐	☐	☐
Televizyon, İnternet ve Sosyal Medya Gibi Platformlardan	☐	☐	☐	☐
İlaç, Tohum ve Gübre Gibi Tarımsal Girdi Satışı Yapan İşletmelerden.	☐	☐	☐	☐
Ziraat Odası ve Çiftçi Örgütlerinden.	☐	☐	☐	☐
Üniversitelerden.	☐	☐	☐	☐
Diğer Çiftçilerden.	☐	☐	☐	☐

61. Aşağıda listelenen eğitimlerden hangilerine katıldınız?

- Girişimcilik
- Finansal Okuryazarlık
- Pazarlama
- Çiftlik Yönetimi
- Ürün İşleme ve Depolama
- Bitkisel veya Hayvansal Üretim
- Diğer (Açıklayınız.....)

62. Genç Çiftçi Olarak Tarımsal Üretimde Aşağıda ki Sorunlarla Ne Sıklıkla Karşılaşıyorsunuz?

	Hiç	Nadiren	Genellikle	Her Zaman
Yetersiz Tarım Alanı	☐	☐	☐	☐
Nitelikli Tarımsal İşgücü	☐	☐	☐	☐
Tarımsal Kredi ve Hibelere Erişim	☐	☐	☐	☐
Pazara Ulaşım	☐	☐	☐	☐
Ürün Taban Fiyatı	☐	☐	☐	☐
Kaliteli Tarımsal Girdiye Erişim	☐	☐	☐	☐
Tarım Alet ve Makine Yetersizliği	☐	☐	☐	☐
Eğitim ve Danışmanlık	☐	☐	☐	☐

63. İnternet Erişiminizi Nasıl Sağlıyorsunuz?

- Mobil Telefon
- Sabit İnternet (ADSL, Fiber İnternet gibi)
- Diğer (Açıklayınız.....)

64. Aşağıda ki Teknolojik Araçlardan Hangisine Sahipsiniz?

- Akıllı Telefon
- Tablet
- Dizüstü Bilgisayar
- Masaüstü Bilgisayar

65. Aktif Bir e-posta Hesabınız Var mı?

- Evet
 Hayır

66. Sosyal Medyayı Takip Ediyor musunuz?

- Evet
 Hayır

67. Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere çiftçilere hitap eden kurumların veya örgütlerin web siteleri ve sosyal medya hesaplarını ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

	1	2	3	4	5	
Hiç Takip Etmiyorum	☐	☐	☐	☐	☐	Sürekli Takip Ediyorum.

68. Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere e-devlet üzerinden sunulan hizmetleri, TARIMCEBİMDE gibi mobil uygulamalarını kullanıyor musunuz?

- Daha Önce Hiç Duymadım.
 Evet kullanıyorum.
 Köyde / Kırsal Mahallede İnternet Erişimi Olmadığı İçin Sadece Şehir Merkezinde Kullanıyorum.

69. Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) Başvurunuzu e-devlet üzerinden mi yapıyorsunuz?

- Evet
 Hayır

70. Tarımsal üretim, kırsal alan yaşam koşulları, çiftçilik ve genç çiftçilerin geleceklerine ilişkin öneri, sorun, talep veya beklentilerinizi dijital platformlar aracılığı (CİMER, III. Tarım ve Orman Şurası, Sosyal Medya Hesapları vb.) ile herhangi bir kişi kurum veya makama ne sıklıkla iletiyorsunuz?

- Hiç
 Nadiren
 Genellikle
 Her Zaman

75. Genç Çiftçilere yönelik politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) aşağıdaki kişi ve kurumlar ne derecede etki edebilirler?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Orta Derecede Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Tarım ve Orman Bakanlığı.	☐	☐	☐	☐	☐
Ziraat Odası Başkanlığı	☐	☐	☐	☐	☐
Siyasetçiler	☐	☐	☐	☐	☐
Kooperatif, Birlik Gibi Çiftçi Örgütleri	☐	☐	☐	☐	☐
Yerel Yönetimler	☐	☐	☐	☐	☐
Doğrudan Genç Çiftçiler	☐	☐	☐	☐	☐

76. Genç Çiftçiler olarak tarım sektöründe uygulanan politika ve stratejilere (destekler, hibeler, ürün taban fiyatları gibi kararlara) etki edebileceğinize inanıyor musunuz?

	1	2	3	4	5	
Kesinlikle Etki EDEMEYİZ	☐	☐	☐	☐	☐	Kesinlikle Etki EDEBİLİRİZ

77. İlk kez tarıma başlayacak olsaydınız hangi tarım alanında faaliyeti tercih ederdiniz?

- Tarla Tarımı
- Örtüaltı (sera) tarımı
- Meyvecilik
- Sebzeçilik
- Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği
- Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği
- Arıcılık
- Tıbbi ve Aromatik Bitkiler
- Süs Bitkileri

78. Kırsal alanların ve tarım sektörünün gençler için daha çekici hale getirilmesi amacıyla hangi konulara öncelik verilmeli? Lütfen öncelik verilmesini istediğiniz konuları işaretleyiniz.

-
- Kırsal alan yaşam koşulları iyileştirilmeli
-
- Genç çiftçilere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerine öncelik verilmeli.
-
- Tarımsal desteklerde genç çiftçilere ayrıcalık tanınmalı.
-
- Genç çiftçilerin SGK primlerine destek sağlanmalı
-
- Özel bir finansman paketi oluşturulmalı.
-
- Genç çiftçileri bir çatı altında toplayacak kurumsal bir yapı oluşturulmalı
-
- Diğer (Açıklayınız.....)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Erdal ÇETİN

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Ziraat Meslek Lisesi Battalgazi / Malatya	1990
Üniversite	: Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi / Şanlıurfa	2003
Yüksek Lisans :		
Doktora :		

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
1990-1992	Diyarbakır / Bismil İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	Teknisyen
1992-1994	Adıyaman İl Tarım ve Orman Müdürlüğü	Teknisyen
1994-1996	Askerlik Hizmeti	
1996-2003	Adıyaman İl Tarım ve Orman Müdürlüğü	Tekniker
2003-2004	Adıyaman Sincik İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	Mühendis
2004-2009	Tarım ve Orman Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü	Mühendis
2010-2015	Ankara Uluslararası Tarımsal Eğitim Merkezi Müdürlüğü	Mühendis / Eğitici
2015-2018	Tarım ve Orman Bakanlığı Eğitim ve Yayın Daire Başkanlığı	Mühendis

2018-2020	Ankara Uluslararası Tarımsal Eğitim Merkezi Müdürlüğü	Mühendis / Eğitici
2020-.....	Tarım ve Orman Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü	Mühendis

UZMANLIK ALANI

Kırsal Kalkınma Politikaları
Tarımsal Yayım
Yetişkin Eğitimi
Plan, Program ve Politika Tasarımı
İzleme ve Değerlendirme

YABANCI DİLLER

İngilizce

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER**YAYINLAR**